

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DOĞUŞUNDAN GÜNÜMÜZE MİLLİ EĞİTİM
KAVRAMINA YÜKLENEN ANLAMLAR (1908–2011)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ramazan BOLAT

**Enstitü Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Eğitim programları ve Öğretimi**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI

HAZİRAN–2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOĞUŞUNDAN GÜNÜMÜZE MİLLİ EĞİTİM
KAVRAMINA YÜKLENEN ANLAMLAR (1908–2011)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ramazan BOLAT

Enstitü Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Eğitim programları ve Öğretimi

Bu tez /05/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. O. Faruk TUTKUN Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEKTAŞ

Jüri Başkanı

Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

ÖNSÖZ

Atatürk, 'Eğitimdir ki, bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır; ya da milleti esaret ve sefaletle terk eder.' diyor. Atatürk'ün eğitime yüklediği önemli görevin özeti olan bu ifade eğitimin bir milleti için hayati bir öneme sahip olduğunu görmemiz açısından önemlidir.

Eğitimin toplumsal olarak bir milletin kimliğini ve varlığını koruyabilmesi, kültürünü ve değerlerini yaşatıp gelecek nesillere aktarabilmesi için önemli bir araçtır. Toplumun millet halinde bir toplum olarak var olması eğitimin o toplumun kültürünü ve değerlerini benimseyen bireyler yetiştirmesine bağlıdır. Türkiye gibi ulus bir devlet olan devletler milli kimliklerini ve değerlerini eğitim politikaları sayesinde yaşatır ve korurlar. Bu yüzden eğitim politikası milli eğitim olarak belirlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikası kuruluşundan itibaren milli eğitim olarak ifade edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından itibaren siyasi olarak farklılaşan dönemlerde milli eğitim ifadesi anlamını korusa da milli eğitime yüklenen anlam değişiklik göstermiştir. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin milli eğitim politikasının farklı dönemlerdeki durumu dönemin genel karakteristikleri, dönemsel farklılıkları çerçevesinde incelenmiş ve günümüzdeki durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI'ya, bu tezin bilimsel bir çalışma haline getirilmesinde büyük emekleri olan Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk TUTKUN ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEKTAŞ hocalarıma, çalışmamın hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen bütün dostlarıma ve aileme, maddi desteklerinden dolayı TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Ramazan BOLAT

16/05/2011

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ramazan BOLAT

16.05.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
1.1. Eğitim	8
1.2. Eğitimin Amacı ve Önemi	9
1.3. Milli Eğitim	10
1.4. İlgili Araştırmalar.....	13
BÖLÜM 2: YÖNTEM.....	18
2.1. Araştırmanın Yöntemi.....	18
2.2. Veri Toplama Araçları	18
2.3. Verilerin Toplanması	19
2.4. Verilerin Analizi	19
BÖLÜM 3: DOĞUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KADAR MİLLİ EĞİTİM.....	20
3.1. Milli Eğitim Doğuşu	20
3.1.1. Ziya Gökalp ve Milli Terbiye.....	20
3.1.2. Meşrutiyet Dönemi Milli Terbiye Tartışmaları	26
3.1.2.1. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu	26
3.1.2.2. Ethem Nejad	26
3.1.2.3. Prens Sabahaddin	26
3.1.2.4. Satı Bey	28
3.2. Çok Partili Döneme Kadar Milli Eğitim	30
3.2.1. Milli Mücadele Dönemi: Milli Eğitime Doğru	30
3.2.2. Atatürk Döneminde Milli Eğitim	33
3.2.2.1. Yeni Eğitim Politikasının Yönü Ne Olmalıdır	33
3.2.2.2. Atatürk'ün Milli Eğitim Düşüncesi.....	37
3.2.3. İsmet İnönü Döneminde Milli Eğitim.....	51

3.2.3.1. Milli Eğitimde Değişen Değerler	56
3.2.3.2. Milli Eğitimden Hümanist Eğitime	58
3.3. Çok Partili Dönemden 1980'lere Kadar Milli Eğitim.....	59
3.3.1. Demokrat Parti Döneminde Milli Eğitim.....	59
3.3.1.1. Milli Eğitim Politikası Çerçevesinde Tartışmalar.....	67
3.3.2. İhtilal'den 12 Mart'a Milli Eğitim	72
3.3.3. 12 Mart'tan 12 Eylül'e Milli Eğitim	79
3.4. 80 Anayasası'ndan Günümüze Milli Eğitim	84
BÖLÜM 4: GÜNÜMÜZDE MİLLİ EĞİTİM.....	99
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	123
KAYNAKLAR.....	131
ÖZGEÇMİŞ	141

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİT	: Atatürk İlke ve İnkıpları Tarihi
ASD	: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
CBMB	: Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanları
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
IMF	: International Money Fon
MEB	: Milli Eğitim Bakanı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

Tezin Başlığı: ‘Doğuşundan Günümüze Milli Eğitim Kavramına Yüklenen Anlamlar (1908-2011)’	
Tezin Yazarı: Ramazan BOLAT	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI
Kabul Tarihi: 17/06/2011	Sayfa Sayısı: v(ön kısım) + 141(tez)
Anabilim Dalı: Eğitim Bilimleri	Bilim Dalı: Eğitim Programları ve Öğretimi
<p>Bu araştırmada Türk milli eğitim politikasının tarihsel süreç içerisinde gelişimi değerlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim politikası Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle beraber milli eğitim olarak belirlenmiştir. Milli eğitim politikası her dönemde devletin eğitim politikasını ifade etse de tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde dönemin karakteristik özellikleri ve özel şartlarına bağlı olarak farklı anlamlar ifade etmiştir.</p> <p>Araştırmada milli eğitim politikasının oluşma sürecinden itibaren eğitim politikasına yönelik dönemin devlet adamlarının söylemleri, eğitim politikası çerçevesinde atılan adımlar, hükümet ve parti programları, eğitim programları incelenerek milli eğitim tarihsel süreç içerisinde anlamsal olarak geçirmiş olduğu değişim değerlendirilmiştir.</p> <p>Araştırmada elde edilen bulgulardan çıkan sonuçlar şöyledir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milli eğitim politikası her dönemde eğitim politikamızı ifade etmek için kullanılmasına rağmen farklı anlamları beraberinde getirmiştir. Milli eğitim politikası söylemde kalmıştır. • Ziya Gökalp’in kültür ve medeniyet ayrımıyla ifade etmeye çalıştığı milli terbiye kavramı temelini milli kültürden alan bir eğitim düşüncesidir. • Cumhuriyet döneminde devletin eğitim politikası olarak belirlenen milli eğitim temelini Ziya Gökalp’in milli terbiye kavramından alan laik, çağdaş ve milliyetçi bir eğitim politikasıdır. • İnönü dönemi eğitim politikaları milliyetçi yönü zayıf ve hümanist değerlerin hakim olduğu bir eğitim politikasıdır. • Demokrat Parti döneminde eğitim politikası İnönü döneminin zayıflayan milli yönünün bir anlamda telafi edildiği milli ve manevi bir eğitim politikasıdır. • 1960’lardan 1980’lere kadar yürütülen eğitim politikası milliyetçilik ve ekonomi temelinde ele alınan eğitim politikalarıdır. Bu dönemde eğitim politikaları Türk-İslam sentezi çerçevesinde ele alınmıştır. • 1980’lerden günümüze eğitim politikaları devletin resmi ideolojisinin hakim olduğu milliyetçilik ve liberal eğitim politikalarının etkili olduğu eğitim politikalarıdır. • Günümüzde eğitim politikası eğitim programlarında yaşanan değişim, son on yılda gerçekleşen tartışmalardan dolayı milli değildir. Eğitim politikamız milli eğitimi değil, evrensel öğretimi ön plana çıkarmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Milli Eğitim, Evrensel Öğretim, Eğitim Politikası	

Title of the Thesis: ‘Meaning Given to Concept of National Education From Origin To Present Day (1908-2011)’	
Author: Ramazan BOLAT	Advisor: Assist. Prof. Dr. Ahmet ESKİCUMALI
Date of Ratification 17/06/2011 Nu.of Pages: v (pre text) + 141(main body)	
Department: Education Sciences Subfield: Curriculum and Istruotional Programme	
<p>In this research, the development of the Turkish national educational policy within the historical process was evaluated. The educational policy of the Turkish Republic was determined to be the national education following the declaration of the Republic. Even though the national policy of education expresses the educational policy of the state for all the periods, it has represented different views dependent on the characteristic features and special conditions of different periods within the historical process.</p> <p>In the research, statements of the statesmen of certain periods as of the process of the formation of the national policy of education, the steps within the framework of the educational policy, government and party programmes, the change that national education went through within the historical process were evaluated by analyzing the educational programmes.</p> <p>The results obtained from the findings of the research are as below:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Although the policy of the national education expresses our policy of education for all the periods, it has carried different meanings, as well. The policy of the national education remains unfulfilled. •What Ziya Gökalp tried to express by making a distinction between culture and civilization is a notion of education which bases its concept of national discipline on the national culture. •The national education determined to be the policy of the state on the republic period is a secular, contemporary and nationalist educational policy based on Ziya Gökalp’s concept of national discipline. •The educational policies of the İnönü period are the policies of education which are nationalistically weak and dominantly humanistic. •The educational policy on the period of the Democratic Party is a nationalist and moral policy of education by which the nationalism weakened during the period of İnönü was compensated. •The educational policies conducted from 1960s to 1980s were policies of education that were grounded on the nationalism and economy. The educational policies of this period were identified within the framework of the Turkish-Islamic synthesis. •The educational policies from 1980s through the present period were the policies of education controlled by the formal ideology of the state and affected by the nationalism and liberal policies of education. •The contemporary educational policy is not nationalist due to the changes on the educational programmes and discussions of the last decade. Our educational policy put forward the universal instruction rather than the national education.	
Key Words: National Education, Universal Instruction, Educational Policy	

GİRİŞ

Problem Durumu

Eğitim bireyin doğumu ile başlayıp ölümüne kadar geçen sürede politik, sosyal, kültürel ve bireysel boyutlarıyla bireyin hayatında izler bırakan çok kapsamlı bir süreci ifade etmektedir. Bu kadar çok yönlü bir kavram olan eğitimin tanımının yapılması zordur. Bireyin üyesi olduğu toplumun temel değerlerini, inançlarını ve yaşam şekillerini kazanmasında etkili olan sosyal bir süreci ifade etmesinin yanında eğitim, bireyin yaşadığı toplumun normalarına uygun davranış şekillerini geliştirdiği bir süreci de ifade etmektedir. En bilinen tanımıyla eğitim bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde (amaçlar) değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1994).

Ülkelerin eğitim siyasetleri, ülkenin yetiştirmek istediği gençliğin özellikleri, yeni neslin sahip olması gereken temel değerler, gelecekte ihtiyaç duyulacak olan iş gücünün nitelikleri ile ilgili konularda izlenecek temel ilkelerle saptanır. Bu ilkeler ülkelerin eğitim siyasetlerinin genel çerçevesini belirler. Her ülkenin eğitim siyaseti kendine özgü temel ilkelere sahiptir. Ülkelerin yetiştirmek istediği gençlikten beklentileri, temel değerleri ve kültürel yapıları milletlerin kendilerine ait kültürel yapılarını dikkate alan bir eğitim siyasetinin olmasını gerekli kılmaktadır.

Eğitimin iki temel amacı vardır. Bunlar toplumsal ve bireysel amaçlar şeklinde ifade edilebilir. Her devlet ideal bireyin ve toplumun oluşması için eğitimi bireysel ve toplumsal amaçlar etrafında şekillendirir. Toplumsal amaçların ön planda tutulduğu toplumlar genel olarak milli devletlerdir. Milli devletlerde milli eğitim felsefeleri belli bir milletin hayat felsefesine dayanır.. Bu yüzden milli devletlerin eğitim felsefeleri de ‘Milli’ olarak nitelendirilir. Devletlerin bütün birimlerindeki politikalarının milli olması beklenir. Özellikle eğitim politikalarının milli özellikler taşıması daha çok beklenir ve önemsenir. Bu önemden dolayı birçok ülkede eğitim politikaları belirlenirken parti politikalarından üstün tutulmakta ve partiler üstü bir anlayışla ülke menfaatleri çerçevesinde politikalar belirlenmektedir. Belirlenen bu eğitim politikaları da hükümetlerce siyasallaştırılmadan devam ettirilmelidir. Türkiye’de eğitim bakanlığının önüne ‘milli’ kelimesi eklenerek eğitimin milli olması gerektiğine vurgu yapılmış, her

fırsatta eğitimin milli olması gerektiği ve siyasi partilerin politikalarından etkilenmemesi gerektiği çeşitli çevrelerce dile getirilmiştir. Eğitim politikasının milli olmasıyla ifade edilmek istenen düşünce her dönemde farklılık göstermiştir. Ulusal (milli) eğitim; eğitimin, ulusun bağımsızlığını sürdürebilmesi ve ulusal gereksinimleri karşılaması için kendi tarihsel, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısına ve çağın gereklerine göre sistemleşmiş biçimidir (Çınar, 2003).

Osmanlı Devleti son dönemlerinde her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da batılılaşma çabaları içerisine girmiştir. Bu batılılaşma çabaları mevcut eğitim düzeninde bir değişiklik getirmezken eğitimde yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Tanzimat ile birlikte batı modelinde eğitim kurumlarının açılması eğitim sisteminde gerçekleştirilmek istenen değişimi sağlayamamıştı. Aksine bu dönemde eğitime yönelik atılan batıcı adımlar eğitimde çok başlılığı getirmişti. Osmanlı Devleti'nin mevcut medrese eğitiminin yanında Tanzimat'ın batı modelinde oluşturulmuş eğitim kurumları eğitimde ikilik oluşturmuştu. Bu eğitim kurumlarının yanında yabancı okullar ve azınlık okulları da yer almaktaydı. Osmanlı Devleti'nin son döneminde görülen bu eğitim manzarası milli olmayan bir manzaraydı. Ayrıca bu üç farklı eğitim kurumu birbirine yabancı bireyler yetiştiriyordu ve eğitim sisteminin yetiştirdiği farklı düşünce yapılarına sahip bireyler toplumsal yapının da zarar görmesine sebep oluyordu. Bu okullar ortak bir çerçevede oluşturulmuş programlar yerine Osmanlı Devleti'nin yıkılışa götüren süreci oluşturuyor, milli birliğe zarar veriyordu.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitim politikasının şekillenmesinde etkili olan Ziya Gökalp, eğitimin milli, öğretimin çağdaş olması gerektiğini savunuyordu. Türkleşmek, İslamlaşmak ve Çağdaşlaşmak düşüncelerini sentezleyen Ziya Gökalp eğitimin bireyin ruhunda değer hükümleri meydana getireceğini ve bu değer hükümlerinin her toplumda farklılaştığını ifade ediyordu. Bu nedenle her milletin eğitimi o milletin değerlerine dayanmalı düşüncesini savunan Gökalp, eğitimin milli olmasının gerekli olduğunu savunuyordu. Öğretimi maddi ve teknik bilgilerin bireye aktarılması olarak tanımlayan Gökalp, milletlerarası bir özellik taşıyan bu bilgilerin çağdaş bir öğretim ile bireye kazandırılması gerektiğini savunuyordu. Ziya Gökalp bireyin şahsiyetinin geliştiği lise döneminde milli bir eğitimin verilmesinden yanaydı.

Toplumun içinde bulunduğu sorunların temelinde eğitimin içinde bulunduğu durumu gören Gökalp, eğitimin milli olması gerektiği düşüncesini savunuyordu.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitim politikasının şekillenmesinde etkili olan Gökalp'in milli eğitim düşüncesi Cumhuriyetin kurulması ile yeni devletin milli eğitim politikasının şekillenmesinde de etkili olmuştur. Ziya Gökalp'in eğitim düşüncesi Atatürk'ün eğitim düşüncesinde ve Cumhuriyet Halk Partisi programı ile hükümet programlarında, Cumhuriyet dönemi eğitiminde yaşanan gelişmelerde etkili olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitim politikasındaki kargaşayı iyi analiz eden Gökalp'in eğitimde birliğin sağlanmasına yönelik düşünceleri 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılarak eğitimde birliğin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Milli Mücadele döneminin zaferle sonlanmasının ardından Türk toplumunun çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaştırma hedefiyle yola çıkan Atatürk bu hedefine ulaşmak amacıyla inkılaplar gerçekleştirmiştir. Bu dönemde hedef alınan temel düşünce milli, çağdaş ve laik bir toplumdur. Milli, çağdaş ve laik bir toplum oluşturma hedefine ulaşmak için en etkili yol milli bir eğitim sistemi kurmaktan geçiyordu. Milli mücadele döneminde toplumda ortaya çıkan milli birlik ve beraberlik duygusu, milli şuur anlayışı yeni devletin eğitim politikasının temelini oluşturuyordu. Ulusal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi milli olmalıydı. Bu amaca yönelik 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde milli eğitim programının oluşturulması konuşuldu. Atatürk kongrede yaptığı konuşmada önceki eğitim sistemini eleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında uygulanan eğitim sisteminin etkili olduğunu vurgulamış ve yeni devletin eğitim politikasının Osmanlı Devleti'nin eğitim politikasından farklı olarak doğu ve batı etkisinden uzak milli bir politika olacağını ifade etmiştir.

Cumhuriyet dönemi ile beraber değişen eğitim politikasının amacı dönemin şartları ile uyumlu bir şekilde milli egemenlik ve tam bağımsızlık ilkesi çerçevesinde oluşturulmuştur. Milli birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde bu anlayışı benimsemiş yeni nesillerin yetiştirilmesi eğitim politikasının amacı olmuştur. Bu dönem milli eğitim politikasının diğer bir yönü ise milli olmasının yanında çağdaş ve laik özellikler taşımasıdır. Cumhuriyetin kurulduğu dönemde batı uygarlığının bilim ve teknikte geldiği nokta en çağdaş medeniyet noktasıdır. Çağdaşlaşma hedefi ile yola çıkan bir

devletin bilim ve tekniği temele alan bir eğitim politikasına sahip olması gerekirdi. Dini eğitim programlarının yerine bilim ve akılı ön plana çıkararak eğitim politikasının sağlanması için eğitimin laik esaslar çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. Bu sayede milli, çağdaş ve laik bir eğitim politikası oluşturulmuştur. Osmanlı'nın ümmetçi anlayışının yerine millet kavramı etrafında şekillenen bir toplumun altyapısı yerleştirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi milli eğitim politikası halkçı özellikler taşımaktaydı. Özellikle okur yazar düzeyi çok düşük olan toplumda halkın eğitim seviyesinin yükseltilmesi, ilköğretim yaygınlaştırılması, fırsat eşitliğinin sağlanması ve tüm çocuklara eşit ve parasız eğitim sağlanması milli eğitim politikasının halkçı yönünü göstermektedir. Cumhuriyet döneminin ilk Maarif Vekili olan İsmail Safa Özler 'Misak-ı Maarif' ile dönemin eğitim politikasını belirlemiştir. Dönemin eğitim politikasının temel ilkelerini belirlemek için oluşturulan Maarif Misakı'nda eğitimin genel hedefi, Türk milletini medeniyet safında en ileriye götürmek ve yeni nesilleri Türk olmak hassasiyetinin istilzam ettiği gayeye en kısa zamanda varmayı mümkün kılacak aşk ve irade ve kudretle yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin en büyük sorunu eğitimde Osmanlı'dan itibaren devam eden ikilik olmuştur. Cumhuriyet ile beraber, yetiştirilecek olan yeni nesle cumhuriyetin gerektirdiği değerlerin aşılması, siyasi olarak vatandaşlık bilincinin kazandırılması ve eğitim kurumlarının tek çatı altında toplanması için 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır.

Atatürk'ün ölümüyle başlayıp 1950'de Demokrat Parti iktidarı ile son bulan İsmet İnönü döneminde eğitim politikalarında Türk milliyetçiliği anlayışından uzaklaşmıştır. İsmet İnönü ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in milliyetçilik yerine hümanist anlayışı aldıkları bu dönemde materyalist Yunan ve Latin kültüründen çeviriler dikkat çekmektedir. Eğitim hümanist yaklaşımlarla ele alınmış ve 'Milli Eğitim' kavramı bu dönemde Atatürk döneminden farklı olarak dini yönünü yitirmiştir.

Demokrat Parti döneminde eğitim politikalarında ülkenin batılılaşma politikası terk edilmemiş ancak tek parti döneminde görülen hümanist politikanın izleri silinmiş, batı klasiklerine yönelen eski politikalar yerini milli bir yaklaşım sergileyerek yerli eserlere bırakmıştır. Köy enstitülerinin ve Halk evlerinin kapatılması bunların yerine yeniden Türk ocaklarının açılması milli eğitim politikasının belirgin uygulamalarıdır.

1960-1980 dönemi günümüz eğitim politikalarının yasal dayanaklarının oluşturulduğu bir dönemdir. Bu dönemde milli eğitim milli ve manevi değerlere yönelmiş, milli kültürün milli eğitim ile bireylere aktararak bir milli kimlik inşası hedeflenmiştir.

1980 sonrası milli eğitim politikasına bakıldığında cumhuriyetin diğer dönemlerinden bağımsız bir politikanın varlığından söz edilemez. Bu dönemin milli eğitim politikasına baktığımız Osmanlı Devleti'nden itibaren görülen temel değerler ile cumhuriyetin temel niteliklerinin etkili olduğu bir dönem olarak ifade edebiliriz. Milliyetçilik ve batılılaşma ekseninde dönemin de kendine özel şartları milli eğitim politikasının şekillenmesinde etkili olmuştur. 1980 sonrası milli eğitim politikasının temelinde devletin resmi ideoloji ile birlikte milliyetçiliği ve batılılaşma çabalarını görebiliriz. Bunun yanında liberalizm ve neo-liberalizm düşüncesinin oluşturduğu siyasi ortam da milli eğitim politikasının yönünü belirlemiştir. Milliyetçilik ile beraber yeni ekonomik modelin etkisi eğitimde görülmektedir. Bu şekilde bir taraftan ülkenin iç dinamiklerine uygun bir eğitim politikası benimsenirken diğer taraftan dış dünya ile etkileşimin sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Yani milli eğitim politikası milliyetçilik, batılılaşma ve liberal ekonomik modelin benimsenmesi ile temel dinamiklerini oluşturmuştur. Devletin ideolojik yönlendirme aracı milliyetçilik ilköğretim düzeyinden itibaren vurgulanırken lise ve yükseköğretimin de ekonomiye yönelik hedefler ulaşmak için düzenlendiği görülmektedir. 1980 sonrası eğitim Kemalizmi ve Atatürkçülüğü resmi bir politika olarak içermektedir. Ayrıca 1980 sonrası uygulamalar milli eğitim politikası milliyetçilik ile birleştirilmiş dini bir özellik de içermiştir.

Milli eğitimin günümüzdeki görünümü cumhuriyetin diğer dönemlerine göre çok büyük farklılık göstermektedir. Milli eğitim politikasının temel unsurları olan müfredatlarda gerçekleştirilen reformlar milli eğitim politikasını milli çizgiden uzaklaştırarak daha evrensel bir yapıya taşımıştır. 1980 sonrası gerçekleşen liberal politikalara paralel değişimler 2000 sonrasında milli eğitimde kendisini evrensel bir boyutta göstermiştir. Yeni müfredatın geliştirilmesinin gerekçelerine bakıldığında küreselleşmenin etkisi görülmektedir. Küreselleşme sürecinin sebep olduğu bu değişimler milli eğitimi de etkilemiştir. Çağdaş dünyada yaşanan gelişim ve değişimlere ayak uydurma çabaları milli eğitimi bu yöne itmiştir. Müfredatın içeriğinde bireylere kazandırılması gereken

temel değerlerde değişimler olmuştur. Milli değerlerin etkisi azalarak evrensel değerlerin etkisi artmıştır. Avrupa Birliği üyelik süreci de bu değişimde etkili bir diğer unsurdur. Son yıllarda milli eğitim ile ilgili ortaya atılan görüşler ve yapılan tartişmalarda günümüzde milli eğitimin zayıflamasına sebep olmuştur. Özellikle anadilde eğitim tartişmalar ve talepleri, milli eğitimimizin milli ritüellerinden olan ‘Andımız ve İstiklal Marşı’ nın kaldırılmasına yönelik tartişmalar milli eğitimi zayıflatan tartişmalardır.

Araştırmının Amacı

Araştırmının amacı doğuşundan günümüze kadar ‘Milli Eğitim’ kavramına yüklenen anlamları ortaya koymaktır. Araştırmada bu amaçla bağlantılı olarak şu sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır:

1. Doğuşundan Cumhuriyet’in ilanına kadar milli eğitim eğitimin ifade ettiği anlam nedir?
2. Cumhuriyet’in ilanından çok partilli döneme kadar milli eğitimin ifade ettiği anlam nedir?
3. Çok partili dönemden 1980’lere kadar milli eğitimin ifade ettiği anlam nedir?
4. 1980’den günümüze kadar milli eğitimin ifade ettiği anlam nedir?
5. Günümüzde milli eğitimin ifade ettiği anlam nedir?

Araştırma süresince yukarıda belirtilmiş sorulara geçerli ve güvenilir cevaplar bulunmaya çalışılmıştır.

Araştırmının Önemi

Eğitim devletlerin sahip oldukları değerleri ve kültürleri devam ettirmeleri ve gelecek nesillere aktarmaları, yetiştirmek istedikleri yeni nesillerin sahip olması gereken donanımları kazandırmaları ve sürdürülebilir bir ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi için önemlidir. Eğitimin ülkemizin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda gelişmesine katkı yapabilmesi için toplumumuzun milli özellikleri ile uyumlu çağdaş dünyanın gereklerini dikkate alan bir politikaya sahip olması gerekir. Milli eğitim politikası bu amaçları yerine getirebilmek için benimsenmiş bir politikadır. Cumhuriyetten başlayarak günümüze kadar eğitim tarihimize ilgili bir çok araştırma yapılmıştır. Ancak 1920’li yıllardan itibaren eğitim politikası olarak benimsenmiş olan

milli eğitimin bu süreç içerisinde geçirmiş olduğu aşamalar, bu süreç içerisinde milli eğitime yüklenen anlam ve bu anlamda meydana gelen değişiklikler araştırılmamıştır.

Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırma boyunca kullanılan veri toplama araçları ‘Milli Eğitim’ kavramını yansıtacak şekilde incelenmiştir.
2. Araştırmada kullanılan kaynaklar araştırmanın amacı ve yöntemine uygun olarak seçilmiştir.
3. Araştırma yöntemi araştırmanın amacına uygun olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızda zaman ve konu bakımından sınırlılıkları şöyle sıralayabiliriz:

1. Çalışma Milli terbiye kavramını ortaya atarak eğitim politikamızın nasıl olması gerektiği ile ilgili ilk tartışmaların başlangıcı olarak kabul ettiğimiz Ziya Gökalp ile başlamaktadır.
2. Çalışma Ziya Gökalp ile başlayıp günümüze kadar olan eğitim politikamızı ‘Milli Eğitim’ kavramı çerçevesinde incelemektedir.
3. İncelenen eğitim politika ve görüşlerinin millî eğitim kavramına ilişkin olup olmadıkları göz önünde bulundurulmuştur.

Tanımlar

Milli: Kapsamı, konusu veya varlığı bir millete ait olan (Meydan Larousse). Milletle ilgili, millete özgü, ulusal (Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük).

Milli Eğitim: Ulusal (milli) eğitim; eğitimin, ulusun bağımsızlığını sürdürebilmesi ve ulusal gereksinimleri karşılaması için kendi tarihsel, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısına ve çağın gereklerine göre sistemleşmiş biçimidir (Çınar, 2003).

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Eğitim

Eğitim; bireylerin toplum standartlarını, inançlarını ve yaşam biçimlerini kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir (Karslı, 2008: 9). Bir çocuğu, bir ergeni eğitmek, onu kişiliğini geliştirerek yetiştirmek, gelişmesini yönlendirmek; bir kimseyi, bir grubu eğitmek, onlarda bazı yetenekleri, bilgileri, kültürel bir oluşumu geliştirmek; bir topluluğun üyelerini eğitmek, onlara gelecekteki işlevleriyle ilgili özel bilgiler vermektir (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi). Eğitim, dar tanımıyla yeni kuşakların gerekli bilgi, beceri, deney ve değerleri elde etmeleri ve kişiliklerini geliştirebilmeleri amacıyla sürdürülen etkinliktir. Geniş tanımıyla eğitim, okulöncesinde aile ve çevrede başlar, okul sırasında ve yaşamın tüm evrelerinde sürer.

Eğitim toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmenin bir gereği olarak tüm insanlık boyunca önemini korumuştur. İlk insanlardan başlayarak eğitim günümüze kadar, toplumların yeni nesillerinin yaşam becerileri kazanması, toplumun gelenek ve göreneklerini benimsemesi görevini üstlenmiştir. Başlangıçta sistematik olarak gerçekleştirilmeyen eğitim toplum içerisinde yetişmiş nesilden yeni yetişecek nesile bir aktarım şeklindeydi. Toplumlar karmaşıklaştıkça yeni kuşaklara aktarılacak bilgi birikimi de arttı (Temel Britannica). Toplumlar yapıları ve kaynakları açısından daha karmaşık hale geldikçe, kurumsal ya da sistematik eğitim ve öğretim ihtiyacı daha da arttı (Dewey, 2004).

Türk Dil Kurumunun Toplumbilim Terimleri Sözlüğü'nde Os. maarif karşılığında 'toplumun genç üyelerinin var olan ekine yetişkin üyelerce bilinçli, amaçlı ve düzenli biçimde hazırlanması süreci' olarak tanımlanmıştır (Hançerlioğlu, 1989). Akyüz'e göre eğitim (Osm.: terbiye/Fr.-İng: education, pedagogie): Kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Eğitim, hayat boyu sürer; planlı ya da tesadüfi olabilir. Okul, okuma-yazma, ders araç gereçleri ile ve bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetişme vs. yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çabalara yaygın eğitim

de denmektedir. Kısaca, eğitim, öğretimi de içine alan çok geniş bir terimdir (Akyüz, 2006). Öğretim (Osm.:tedris,talim/Fr.-İng.: enseignement,instruction): Teşkilatlı ve düzenli olarak genellikle bir öğretim kurumunda (okul vs.) öğretmenler tarafından, öğrencilere, araç gereç kullanılarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür. Başka deyişle öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi için girişilen düzenli, teşkilatlı, planlı çabaların tümüdür ve bazen örgün eğitim olarak da adlandırılır. Öğretim, eğitimin bir parçasıdır ve ancak öğretilen şeyler kişinin davranışlarında olumlu yönde değişiklikler meydana getirmişse eğitim haline dönüşür (Akyüz, 2006).

1.2. Eğitimin amacı ve önemi

Eğitim toplumsal süreçlerle yakından ilişkili bir kavramdır. Gerek eğitim gerekse öğretim süregeldiği toplumun toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik olgulardan etkilenir, hem evrensel hem ulusal bir nitelik taşır (Büyük Larousse). Çağdaş Batı toplumlarındaki eğitim sistemi, yurttaşların topluma uyum sağlamasını amaçlamaktadır (Resimli Genel Kültür Ansiklopedisi). Nesiller arasındaki sosyal sürekliliği sağlayan eğitimidir (Meydan Larousse). Farabi'ye göre eğitimin amacı, mutluluğu bulmak ve bireyi topluma yararlı hale getirmektir (Akyüz, 2006). Tonguc, (İsmail Hakkı Tonguç) kendi ortamını iyileştirmeyen, insanı değitirmeyen eğitime 'eğitim' demiyordu (Türkoğlu, 2004). Çocukların daha küçük yaşlarda bile yetki ve sorumluluk alarak etkinleşmesi, bağımsız düşünebilmesi, karar verebilmesi, kendini tanıyıp yönetmesi, kendi iilerini görebilmesi, çevreyle ilgili sorumluluklar yüklenmesi, eğitimin temel ilkesidir Tonguç'a göre (Türkoğlu ,2004).

Eğitim demokratik tutum ve davranışların kazandırılması bakımından da önemli bir öneme sahiptir. Demokratik toplumlarda eğitim demokratik düzenin gereklerini içselleştirmiş ve bu düzene uygun bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Eğitimin evrensel amaçlarından biri, iyi vatandaş yetiştirmektir (Çelik, 1998). Ekonomik, toplumsal, bireysel ve siyasal en geniş anlamıyla demokrasiyi içselleştirmiş yurttaşlar yetiştirilmelidir (Çınar, 2005). Günümüzde evrensel değerler arasında yer alan demokratik tutumların geliştirilmesinde ve deokratik değerlerin temel olarak alındığı bir toplum yapısının oluşturulmasında eğitimin büyük önemi vardır. Eğitim kurumları, demokrasinin gereklerine uygun nitelik ve özelliklere sahip bireyler yetiştirmekle yükümlüdür (Otluca, 1998).

Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler'in 8 Mart 1923 tarihli bir genelgesinde, 'eğitimin amaçları' Şöyle gösterilir: 'Nesillerin, milli varlıkları ile çatışmayan her fikre saygılı olarak yetiştirilmesi. Okulların, ülkeyi iktisadi esaret altında bırakmayacak kafalar yetiştirmesi. Her Őeyde güçlü ve azimli nesiller yetiştirilmesi.' (Akyüz, 2006). Eğitim Bakanı Vasıf ınar'ın 8 Eylül 1924 tarihli genelgesinde de, eğitim ve öğretimin temel amaçları özetle Şöyle gösterilir:

Eğitimin milli esaslara ve Batı medeniyetinin yöntemlerine dayanması. Okulların insan ilişkileri, toplumsal yaşama kuralları, temizlik, düzen vs. gibi hususlarda medeni ve örnek alınacak bir eğitim yapmaları. Çocukların kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedakar olmak ülküsünü taşımaları. Okulların vicdan ve fikir hürriyeti ve bilinçli bir sorumluluk telkin etmesi. Okulların, beden ve fikrin dengeli gelişimini sağlaması. Okulların toplumun ve ailenin ihtiyaçlarını dinletip göz önünde tutması. Okulların tasarruf, yardımlaşma ve iktisat fikirleri vermesi. Okulların çocuklarda hür ve makul bir disiplin oluşturması (Akyüz, 2006).

1.3. Milli eğitim

Milli eğitim ulus devlet kavramı ile yakından ilgilidir. Bir ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikasını ifade etmek amacıyla milli eğitim kavramı kullanılmıştır. Ulusal (milli) eğitim; eğitimin, ulusun bağımsızlığını sürdürebilmesi ve ulusal gereksinimleri karşılaması için kendi tarihsel, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısına ve çağın gereklerine göre sistemleşmiş biçimidir (ınar, 2003).

Eğitimde millilik ilkesi ulus devlet için milli egemenlik, milli birlik, milli kültür gibi vazgeçilmez ilkelerden birisidir. Zaten Cumhuriyet'in kurulması da bu ilkeler arasındaki yakın ilişki üzerine temellendirilmiştir. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk bu kavramlar üzerinde çok durmuş, bu kavramları birbirinin ön koşulu olarak görmüştür. Çünkü ulus devlet milli egemenlik anlayışı üzerine kuruludur. Bunun sağlanması için milli birliğe ihtiyaç vardır. Milli birliğin temel şartı ise milli kültürdür ki; milli kültür milli eğitim ile sağlanabilir. Aksi durumda Atatürk'ünde dönemin eğitim durumunu belirttiği şu sözlerle karşılaşabiliriz: 'milli olmayan eğitimimiz, yuzyıllardır süren felaketlerimizin temel nedenlerindedir (Akyüz, 2006).

Cumhuriyet'in ilanından hemen sonraki yıllarda eğitimde millilik ilkesi yerini sağlamaştırmıştır. Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin 1927'de yayınladığı bir genelgede öğrencilere ülke gerçekleri ve milli konulara yönelik eğitim yapılmasını istemektedir. Genelgede 'Müdür ve muallimler gençlerin memleketimiz ve milli

cemiyetimiz için hazırlanmaları lazım geldiğini daima hatırlatmak, öğretim ve eğitim faaliyetlerine Türkiye'yi ve Türklüğü merkez almak mecburiyetindedirler... her fırsatta Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu anlatmak ve Cumhuriyeti sevdirecek her fırsattan yararlanmak bütün mektep müdür ve muallimlerinin ortak görevidir. Bu nedenle milli bayramlardan geniş ölçüde yararlanmak lazımdır.' ifadeleri kullanılmaktadır (Akyüz, 2006).

Atatürk'ün 1923'te yapmış olduğu bir konuşmanın temel düşüncesi milli eğitimidir. Bir anlamda milli eğitimi sürdürmemizin gerekçesini de içeren konuşmaya göre:

'Aydınlarımız, 'milletimizi en mutlu millet yapalım' der. 'Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım' der. Lakin düşünmeliyiz ki, böyle bir nazariye hiçbir devirde başarılı olmuş değildir. Bir millet için mutluluk olan bir şey diğer millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanalım. Lakin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içinizden çıkarmak zorundayız.' (Akyüz, 2006).

Cumhuriyet döneminde eğitimin millileşmesi amacıyla atılan en önemli adım Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Bu yönde uygulanan diğer bir yasal temel de 1973'te çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'dur. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun temel amaçları şöyledir:

Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal

ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 24/06/1973 - 14574).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Milli Eğitimin Temel İlkeleri arasında 'Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği' yer almaktadır. Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 24/06/1973 -14574).

Tüm vatanseverlerin birinci görevi Türk milli eğitiminin, kültür ve gezim siyasetinin yeniden, Atatürk ve öncesi uzun dönemlerde olduğu gibi, milli olmasını sağlamaktır (Sinanoğlu, 2006). Her ülke eğitim sisteminin, ulusal birliği sağlamak, ortak bir geleceğe yönelmek için özeğe (merkeze) aldığı temel değerleri vardır. Bizim eğitimde, özekteki değerimiz ise Atatürkçülüktür. Eğitim öğretim çalışmaları bu doğrultuda yapılır. Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda eğitim; Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve ulusunu yaşatmak için, Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma amacına dönük, gerçekleştirdiği yapıya sahip, öngördüğü görevleri yerine getiren yurttaşları yetiştiren eğitimidir. Başka bir deyişle, Atatürk ilkelerini benimsemiş, devrimleri gerekçeleriyle bilen ve koruyan yurttaşları yetiştiren eğitimidir (Çınar, 2003). Orta öğretimden evrenkentlere kadar tüm eğitim düzenimizin sil baştan yapılanması, 1950'lere dek olduğu gibi yeniden milli olması, ülkenin yararına gençleri yetiştirir duruma getirilmesi gerekmektedir (Sinanoğlu, 2006). Eğitimimiz zaman zaman bir Batı ülkesinin eğitiminin etkisinde kaldığı görülüyor; fakat milli, etkin, kendimize özgü bir eğitim sistemi geliştirilemiyor (Akyüz ve diğ., 1996).

1.4. İlgili Araştırmalar

Başgöz, ‘Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk’ adlı eserinde, Cumhuriyet dönemi eğitim düşüncesinin II. Meşrutiyet dönemi ile ilişkisini şu şekilde veriyor:

Daha önceki devirlerde eğitimin ve eğitimcilerin karşılaştığı güçlükler aynen Türkiye Cumhuriyeti’ne de geçmişti. Bunlar yalnız okul ve öğretmen eksikliği, eğitime harcanacak paranın kıtlığı değildi. Memlekette kurulan eğitim sistemi, bunun temelinde yatan eğitim felsefesi ve anlayışı II. Meşrutiyet aydınları ve idarecileri tarafından Türkiye Cumhuriyeti’ne taşınmıştı (1999: 89).

Tanilli, ‘Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?’ adlı eserinde Tanzimat ile başlayan Batı tarzı yenilikler ile beraber medreselerin yanında modern okullarında açıldığını ve medrese-modern okul sisteminin farklı yaşam anlayışlarına sahip, eğitim olarak birbirine zıt iki kuşağın ortaya çıkmasına neden olduğunu, bu durumun Cumhuriyet ile birlikte son bulduğunu ifade etmiştir (1996: 33).

Topses, ‘Örgüt ve Yönetim Süreçleri Açısından Osmanlı-Türk ve Cumhuriyet Dönemleri Eğitim Sistemlerinin Felsefi Temelleri’ araştırmasında şu görüşlere yer vermiştir:

Osmanlı Türk Eğitim Sistemi de Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında önemli yapısal ve amaç değişikliklerine sahne oldu. Osmanlı döneminde merkezi bir yapıya dönüştürülmek istenen eğitim sistemi, kendi iç ve yapısal bütünlüğünü hiçbir zaman koruyamadı. Skolastik, pozitivist, eklektik, elitist vb. eğitim felsefelerinin belki her birini kendinde barındırırken idealist eğitim anlayışının tipik özelliklerini hep taşıdı. Cumhuriyet sonrası eğitim sisteminin de bu niteliklerden ayrı olduğunu söylemek oldukça güçtür. Cumhuriyet ideolojisinin laik, cumhuriyetçi, halkçı, devletçi ilkelerinden çıkış alan sistemlerin –özellikle varlık ve bilgi yönünden kuramsal çözümlenmeleri yapıldığında– tutarsızlık ve geçersizliklerini gözler önüne sermek olanaklıdır (1982: 8).

Güven, ‘Türkiye’de 1950-1980 Yılları Arasında Örgün Eğitimde Yapısal Değişme ve İdeoloji Arasındaki İlişkiler’ adlı doktora tezi araştırmasında, cumhuriyet döneminde bütün eğitim kurumlarının her açıdan bir çatı altında toplandığını, bu dönemde yeni

kurulan eğitim kurumlarının cumhuriyetçi yetiştirmeyi amaçladığını ifade etmiştir (1988: 76).

Sakaoğlu, 'Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi' adlı eserinde, 1950-1960 yılları arasını şöyle değerlendirmiştir:

Demokratik bir devrimle başlayıp askerî bir ihtilalle kapanan bu döneme, eğitime bağlanan umutların söndüğü, demokratik eğitimin yaygınlaşması beklenirken yeni yeni kökleşen eğitim felsefesinin terk edilip bir müdür bir mühür ciddiyetsizliğinin başlatıldığı, oy kaygılarıyla plansız ve hesapsız okulların açıldığı, buna karşılık iyileştirilmesi yoluna gidilmeyerek Köy Enstitülerinin kapatıldığı yıllar olarak bakmamak güçtür. Otuz yıldan beri oluşturulan sağlam temel ve eğitim gelenekleri yozlaşmayı önlediği gibi sağduyulu kimi bakanlar ve yöneticiler de her şeye rağmen birçok ilkeyi yaşatabilmişlerdir (1992: 111).

Yılmaz, 'Sistemci Yaklaşımın Felsefe ve Eğitim Görüşleri Açısından Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi' adlı doktora tezi araştırmasında şu sorulara yer vermiştir:

Eğitim sistemimizin sorunlarının kökleri, bu zamana dek süregelen şûra toplantıları ya da reform kararları dışında bir yerde mi aranmalıdır? Örneğin en genelde eğitim politikalarının oturtulduğu, aslında millî eğitim kavramının işlemini oluşturmaya gereken temel bir Türk eğitim kuramı ya da felsefesinin henüz kuramlaştırılmamış olmasının, eğitim sisteminin mevcut sorunlu yapısında bir payı var mıdır? (1997: 157).

Akyüz, 'Türk Eğitim Tarihi' adlı eserinde, eğitim tarihimizde ezberciliğin yüzyıllarca bir öğretim ve öğrenim yöntemi olarak benimsendiğini, II. Mesrutiyet Döneminde bu yöntemin olumsuz yönlerinin fark edilip kısmen sarsıldığını, Cumhuriyet Döneminde kaldırılmaya çalışılsa da uygulamada tümüyle ortadan kaldırılamadığını ve bu durumun eğitim tarihimiz boyunca bir sorun olduğunu, gelişmeyi önlediğini belirtmiştir (2006: 385-386).

Oktay, '21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim' adlı makalesinde şu görüşlere yer vermiştir:

20. yüzyıl kendisinden önceki dönemlerde başlamış olan sosyal ve siyasal olayların bir bakıma sonuçlarının alındığı ya da tamamlandığı bir dönemdir. Daha önceki

dönemlerde başlayan bilimsel gelişmeler 20. yüzyılda artarak devam etmiştir. Bilimsel buluşların sonucu olarak ortaya çıkan teknoloji ürünleri insan hayatını büyük ölçüde etkilemiştir. Teknoloji aracılığı ile bilgiye ulaşmak kolaylaşırken, bilgiye ilk sahip olan ve onu kullanabilir hale getiren, diğerlerine göre avantajlı duruma gelmiştir. Eski dönemlerin en değerli insan tipini oluşturan çok bilen insan, yerini bilgiyi gerektiğinde nerede, nasıl bulabileceğini bilen insana bırakmıştır. Yine çağlar boyu bilginin değişmez ve kalıcı olduğuna inanan insan tipi, yerini bilginin kısa zamanda değişip eskidiğini bu nedenle sürekli yeni bilgiler pesinde kendini durmadan geliştirmeye çalışan insan tipine bırakmıştır (2001: 15- 17).

Köremez, 'Demokrat Parti Dönemi Liselerde Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma' adlı yüksek lisans tezi araştırmasında milli şef dönemi tarihi eğitimini milli eğitim politikasını yansıtacak şekilde şöyle ifade etmektedir:

Milli şef dönemi tarih eğitimi açısından apayrı bir dönemdir. Bu dönemde Atatürk devri tarih eğitim anlayışından tamamen vazgeçilerek bambaşka bir tarih anlayışına yönelinmiştir. Bilindiği üzere Atatürk döneminde tarih eğitimi Türk Tarih Tezi esasına dayalı milli bir tarih anlayışını yansıtmakta idi. Oysa milli şef döneminde Türk Tarih Tezi varlığını korumakla beraber milli tarih anlayışı terk edilerek tamamen humanist bir tarih anlayışı benimsenmiştir (2005: 43).

Yine aynı çalışmada Demokrat Parti iktidarına kadar olan eğitim anlayışını ve Demokrat Parti'nin iktidara geldikten sonra eğitim alanında yaptıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

Demokrat Parti iktidarına kadar Türkiye'de iki farklı tarih eğitimi anlayışı görülmektedir. Bunlardan birincisi; Atatürk dönemindeki Türk Tarih Tezi eksenli milli tarih anlayışdır. Bu anlayış Atatürk'ün ölümüne kadar devam etmiştir. İkinci tip tarih eğitimi ise; milli şef döneminde esas alınan hümanist eksenli tarih anlayışdır. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra eğitim alanında birçok değişiklik yapmıştır. Bu değişikliklerden tarih eğitimi de belirli ölçülerde nasibini almıştır. Demokrat Parti savunduğu ideolojinin de etkisiyle tarih eğitimini milli bir zemine oturtmak istemiştir. Bunu gerçekleştirmek için gerek tarih ders programlarında gerekse tarih ders kitaplarında birçok değişiklik yapılmıştır (2005: 124).

Özkan, ‘Atatürk’ün Eğitim Anlayışının Eğitim Sistemimizdeki Yansımaları’ adlı yüksek lisans tezi araştırmasında Atatürk’ün eğitimin durumuna ilişkin değerlendirmesi şu şekilde verilmektedir:

Atatürk’e göre eğitim sistemimiz milli değildir ve bu durum yüzyıllardır süren felaketlerin yıkımların sebebidir. Zira Balkan topraklarındaki isyanların ve ayrılıkçı hareketlerin de sebebi buradaki azınlıkların eğitimleri ve dilleri aracılığı ile milli duygularının ortaya çıkarılmasıdır (2006: 184).

Budak, ‘Atatürk’ün Eğitim Felsefesi ve Geliştirdiği Eğitim Sisteminin Değiştirilmesi’ adlı makalesinde cumhuriyetin ilk yıllarındaki milli eğitim politikasını şu üç amaca yönelik olarak ifade etmiştir:

- 1- Millî kültür birliğinin sağlanması,
- 2- Vatandaşlık eğitiminin ve ilköğretimin yaygınlaştırılması,
- 3- Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünün yetiştirilmesi olarak özetlenebilir (2003).

Kafadar, ‘Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma’ adlı kitabında belirtmiştir: ‘Ahmet Mithat Efendi, yabancı mürebbiye ve muallimlerin birçok iyi ve öğretici vasıfları yanında, bir tür misyonerlik faaliyetiyle çocukların zihinlerine kendi millî ve dinî terbiyelerini aşılama gerçeği üzerinde önemle durur. Bunun için, ona göre ilköğretimde dinî, millî, vatanî duygu ve fikirlerin verilmesine dikkat edilmelidir.’ (1997:178)

Uçak, ‘Ziya Gökalp’in Eğitim Anlayışı’ adlı yüksek lisans tezi araştırmasında Ziya Gökalp’in eğitim ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Gökalp eğitim düşüncesini, kaynağını milli kültürden alan, ‘millî’ bir eğitim üzerine inşaa etmiştir. Ona göre dönemin kozmopoit eğitim ortamı, ülkenin yıkılmasına sebep olmuştur. O çözümü öncelikle ‘millî bilinci’ taşıyan bireyler yetiştirilmesinde bulmaktadır. Gökalp eğitimi Durkheim’de olduğu gibi mevcut değerlerin yeni nesillere, yetişmiş nesillerce kazandırılarak, bir ‘toplumsal birey’ haline dönüştürülmesi olarak tanımlarken, eğitimin bu mevcut değerlerin bireylere özümsetilmesi hususunda çok önemli bir yere sahip olduğu vurgulamaktadır (2008: 84).

Öztürk, ‘Prens Sabahaddin ve Ziya Gökalp’in Eğitim Görüşlerinin Karşılıklı Olarak İncelenmesi’ adlı yüksek lisans tezi araştırmasında Ziya Gökalp’in eğitim anlayışı ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

‘Gökalp’in millî eğitim görüşleri, hars-medeniyet görüşleriyle yakından ilgilidir. Çünkü milletin temelini hars oluşturmaktadır ve Gökalp’in eleştirdiği medeniyetçi eğitimin yerine millî bir eğitimi inşa etmek için, eğitimin harsa dayanması gerekmektedir.’ (2010: 156).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Yöntem bir amaca ulaşmak ya da bir probleme çözüm üretmek amacıyla belli bir plan dahilinde izlenen yoldur. Yöntem, bir bilim dalının aradığı gerçeklere varmakta kullandığı zihinsel işlemlerin tümüdür (Keleş, 1982: 5). Ulaşılmak istenen hedefe en iyi şekilde ulaşmak yöntemin çalışmaya uygun seçilmesine ve en iyi şekilde uygulanmasına bağlıdır. Bir araştırmada hangi yöntemlerin kullanılacağı araştırılacak konuya, probleme ve olanaklara bağlıdır (Kaptan, 1998: 45-46).

Bu araştırma betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma olayların, objelerin, varlıkların, kurumların ve çeşitli alanların ne olduğunu açıklamaya çalışır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak bu koşullar arasındaki etkilesimi hedef alır (Kaptan, 1998: 59). Araştırmada betimsel yönetime uygun olarak doğuşundan günümüze milli eğitim kavramına yüklenen anlamlar incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma tarama modelindedir. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2009: 77). Araştırmada doğuşunda günümüze kadar ‘Milli Eğitim’ kavramına yüklenen anlamdaki değişimi dönemin şartları içerisinde değerlendirmek için literatür taraması yapılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın genel ölçütü ulaşılan kaynakların ‘Milli Eğitim’ kavramı çerçevesinde değerlendirilmesidir. İkinci Meşrutiyet’ten (1908) itibaren günümüze kadar eğitim konusu ile ilgili kaynaklar bu çerçevede incelenmiştir.

Araştırmada eğitim alanında yayınlanmış olan makaleler, kitaplar, tezler, gazetelerden yararlanılmış, farklı dönemlere ait hükümet ve parti programları incelenmiştir. Eğitim politikasını yansıtması bakımından cumhuriyet döneminden itibaren eğitim programlarının genel amaçları ‘Milli Eğitim’ kavramı çerçevesinde incelenerek değerlendirilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırma tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın amacına uygun verilerin toplanması için ilgili literatür incelenmiş, ‘Milli Eğitim’ kavramının doğuşu olarak kabul ettiğimiz İkinci Meşrutiyet döneminde eğitim ile ilgili yapılan tartışmalar incelendikten sonra, Cumhuriyet’in ilanından itibaren ‘Milli Eğitim’ kavramına yüklenen farklı anlamlar farklı dönemlerin kendi karakteristik özellikleri içerisinde ele alınarak sonuca ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada tarihsel ve bilimsel geçerliliği olmayan verilere yer verilmemiştir. Literatür tarama sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde ‘Milli Eğitim’ kavramı çerçevesinde;

1. İkinci Meşrutiyet dönemi fikir adamlarının eğitim konusundaki görüş ve tartışmalar değerlendirilmiş,
2. Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün eğitim ile ilgili görüşleri, gerçekleştirilen uygulamalar ve atılan adımlar incelenmiş,
3. Cumhuriyetin ilanından sonra farklı siyasi dönemlerde eğitim konusunda yazılmış olan makale, tez ve kitaplar incelenmiştir.

BÖLÜM 3: DOĞUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KADAR MİLLİ EĞİTİM

3.1. Milli Eğitim Doğuşu

İkinci Meşrutiyet Dönemi Cumhuriyet Dönemi eğitim düşüncesinin temellerini oluşturan bir dönemdir. Türk eğitim düşüncesinin genel yapısı bu dönemde eğitim alanında yaşanan gelişmeler ve tartışmalar etrafında şekillenmiştir.

İkinci Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Devleti'nin her alanda sıkıntı içerisinde olduğu bir dönemdir. Osmanlıcılık akımının son bulduğu bu dönemde milli bir devlet düşüncesinin ilk izlerini taşımaktadır.

Ergün (2009) bu dönemi Türk eğitim tarihinde eğitim üzerinde en çok yazının yazıldığı, eğitim sorunlarıyla en çok ilgilenilen ve deneyimler kazanılan bir dönem olarak ifade etmektedir (Ergün, 2009).

İkinci Meşrutiyet Dönemi eğitim tartışmaları açısından zengin bir dönemdir. Özellikle Ziya Gökalp'in 'Milli Terbiye' olarak ifade ettiği eğitim düşüncesi etrafında önemli tartışmalar yaşanmıştır. Bu düşünce Cumhuriyet dönemi eğitim düşüncesinin temeli olmuştur.

3.1.1. Ziya Gökalp ve Milli Terbiye

Osmanlı Devleti'nin batı medeniyetine karşı kendini üstün olarak görüp, bilim ve teknikten uzak kalması, medeni dünyanın gerçeklerine yüz çevirmesi devleti sıkıntılı bir sürece sokmuştur. Her alanda geri kalan Osmanlı son döneminde gerilemenin getirdiği sonuçlardan kurtulmak için çareler aramıştır. Özellikle II. Meşrutiyet dönemi devleti yıkılışa götüren süreçten kurtarmak için nelerin yapılması gerektiği ile ilgili tartışmaların yaşandığı bir dönemdir. II. Meşrutiyet döneminde fikir hayatının zenginliği dikkat çekmektedir. Bu zenginlik içerisinde Ziya Gökalp'in önemli bir yeri vardır. 'Osmanlı Devleti içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan nasıl kurtulur?' sorusuna cevap arayan Gökalp, kurtuluşu topyekun bir değişim çabasının gösterilmesinde aramaktadır.

İkinci Meşrutiyet dönemi Osmanlı'nın içinden bulunduğu durumdan kurtulmasının yollarının arandığı bir dönemdir. İçinde bulunulan durumdan çıkışın çaresi olarak dönemin aydınları tarafından zengin bir fikir ortamı oluşturulmuştur. İkinci Meşrutiyet

döneminin en etkili olan fikir akımı ise Türkçülük olmuştur. Türkçülük hareketinin önemli fikir adamlarından birisi Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp Türkçülük akımının fikirlerini oratya koymuştur. Ayrıca Ziya Gökalp İkinci Meşrutiyet dönemindeki düşünceleriyle cumhuriyet kadorlarına yol gösterici olmuş, cuhuriyetin bir çok kurumunun temel düşüncesini ortaya koymuştur.

Ziya Gökalp milli olmanın tarihsel süreç içerisindeki yerini gören bir bilim adamıdır. O'nun için milli olmak bir zorunluluktur. Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan birbirine zıt düşünceler içerisinde ortak bir nokta bulamayan Türk aydınına II. Meşrutiyet'in yaşandığı dönemde yol gösterici olmuştur. Türk milletinin gerçeklerinin farkedilmesinde ve vatansever duygular etrafında birleşilmesinde düşünceleriye etkin bir konumda bulunmuştur. Gökalp milli devletin dayandığı millet gerçeğinin bir nüfus topluluğu değil, bütün millet fertlerinin katılımıyla paylaşılan milli kültür olduğunu kavramıştır. Hayat bulan millet varlığı, dünya milletleri arasındaki yerini ancak bilim ve teknoloji ile güçlenerek koruyabilir (Akt: Uçak, 2008: 105, Özakpınar; 1998: 20-22). Ülken (1979: 367-368)'e göre Gökalp Türk düşüncesinin kurucusudur (Uçak, 2008: 105). Kafesoğlu (1994: 169-172) Gökalp'in tek hedefinin 'uyanık tutulması zaruri Türk milliyetçiliği yaratmak' olduğu kanısındadır (Uçak, 2008: 106).

Ziya Gökalp önceleri 'Osmanlıcılığı' savunurken daha sonra düşüncelerini 'Milliyetçilik' fikri etrafında şekillendirmiştir. Devletin içinde bulunduğu sıkıntılı dönemden kurtulmanın yolu olarak da 'Türkçülük ve Batıcılığı' bir yol olarak görmüştür.

Ziya Gökalp'in eğitim düşüncesi milli kültür üzerine kurulmuş, milli bir eğitimidir. Ziya Gökalp milli kültürü milli eğitimin bir kaynağı olarak düşünmüştür. Gökalp ülkenin içinde bulunduğu durumu da milli kültürden yoksun, milli bilinç kazandırmakta yetersiz kalan eğitime bağlamıştır. Bu durumdan kurtulmanın yolu olarak ise eğitimi, milli kültür üzerine inşa edilmiş, milli bilinci kazandırabilecek bir eğitimi, göstermiştir. Milli bilince sahip yeni bir nesil yetiştirilmelidir.

Ziya Gökalp kurtuluşu milletin kendisinde arayan bir aydındır. Ona göre millet halinde yeni bir Türk toplumu kurulmalıdır. Bu toplumcu görüşleriyle dönemin diğer aydınları olan Prens Sabahattin ve Satı Bey'in Anglo-Sakson etkiye dayanan bireyci görüşleri karşısındadır.

Ziya Gökalp eğitim kavramını mevcut kültürün bireylere kazandırılması olarak tanımlar. Toplumun kültürünü bireylre kazandıracak olan eğitimin milli olması gerektiğinden yola çıkan Gökalp, ancak bu şekilde millet halinde bir Türk toplumunun kurulacağını savunur. Gökalp maarifi kültür ve medeniyet şeklinde iki boyutta inceler: ‘Kıymet Hükümleri: Bir toplumun sosyal vicdanında yaşayan değer yargılarıdır. Değer yargılarının bütünü, o toplumun kültürü olupher toplumda ayrı olduğu için kültür millidir.’ Gökalp her toplumun kendine özgü olan kültürünün milli olmasından dolayı, bu kültürü bireylere kazandıracak olan eğitimin milli olması gerektiğini ileri sürer. Eğitim milli olan kültürü, toplumun değer yargılarını o toplumun fertlerinde ‘ruhi melekeler’ haline getirmelidir. Eğitim milli olmalıdır. ‘Şe’niyet Hükümleri: Bir toplumun fertlerinin şuurlarında yaşayan gerçeklik yargılarıdır. Bu tür yargıların ferdin soyut aklının ürünleri olduğu için bütün toplumlarda birbirinin aynıdır. Gerçeklik yargıları milli değil beynelmineldir.’ Öğretim gerçeklik hükümlerini bir toplumun fertlerinde ‘ruhi itiyatlar’ haline getirmektedir. Eğitim milli iken öğretim beynelminel olmalıdır (Gökalp, 1972).

Gökalp eğitim ve öğretim kavramlarını kültür ve medeniyet kavramlarıyla ilişkilendirerek açıklamıştır. Ayrıca Durkheim’in sosyolojisinden etkilenen Gökalp eğitimi ‘Bir cemiyette yetişmiş neslin henüz yeni yetişmeye başlayan nesle fikirlerini ve hislerini vermesi’ olarak tanımlar.

Ziya Gökalp Muallim Mecmuası’nda ortaya attığı milli terbiye kavramını çeşitli yönleriyle açıklamaya çalışmıştır. Ziya Gökalp terbiyenin amacını milli fertler yetiştirmek olarak açıklamıştır. Ona göre milli fertler yetiştirmek doğrudan millet yapmak demektir. Milli kültürün keşfedilmesiyle milli terbiye yoluna girilecek, bu yol ile de milli fertler yetiştirilebilecektir. Gökalp şimdiye kadar gerçekleştirilen eğitimi beynelminel olarak ifade etmekte ve bu yüzden milli kültürün ortadan kalktığını bu yolla da milli olmayan fertlerin yetiştirildiğini savunmaktadır (Gökalp, 1972). Gökalp bu düşüncesiyle milli eğitim sayesinde yaşadığı toplumun manevi değerlerinden kaynaklanan bireyler kendi kişiliklerini bulacaklardır.

Gökalp geçmişin milli olmayan eğitimi ile devletin eğitim sisteminin düştüğü durumu 15 Eylül 1916’da İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kongresinde sunduğu ‘Maarif Meselesi’ adlı layihada şu şekilde ifade etmiştir:

‘Türkiye’yi diğer ülkelerden ayıran hususi bir hal var: Başka milletlerde en seciyeli ve ahlaklı kimseler tahsilde en ziyade en ileri gitmiş fertler arasından çıktığı halde bizde ekseriyetle bunun aksi vaki oluyor. Türkiye’de vatan için en muzır adamlar medrese yahut mektepten nasip alanlardır. İlan-ı meşrutiyetten beri gördüğümüz birçok vakıalar bu paradoksal hakikati teyit etmektedir. Bu vakıalardan çıkan netice şudur: Türkiye’de medrese ve mektep, terbiye ettiği fertlerin ahlak ve seciyesini bozuyor. Bence bunun bir terk sebebi var: Bu sebep diğer milletlerin maarifi milli bir mahiyette olduğu halde bizim maarifimizin kozmopolit bir halde bulunmasıdır.’ (Gökalp, 1972: 105).

Ziya Gökalp devletin eğitim politikasının içinde bulunduğu durumu İstanbul’daki üç kitapçı örneğiyle açıklar. Gökalp’e göre sahaflar, Beyoğlu kitapçıları ve Babıali bu üç örnektir. Sahafları arap ve acem maarifi, Beyoğlu kitapçılarını Avrupa maarifi, Babıali kitapçılarını Osmanlı maarifi ile ilişkilendiren Gökalp, eğitim kurumlarını da bu şekilde sınıflamıştır. Gökalp, bu örneği medreseler, yabancı okullar ve Tanzimat okulları olarak ifade etmiştir. Bu üç farklı kültürün temsilcisi şeklinde ifade edilebilecek üç farklı eğitim kurumu, sofi, levanten ve tanzimatçı fertler yetiştirmektedir. Bu fertleri ortak ahlaki karakterden mahrumdur (Gökalp, 1972).

Eğitimin içinde bulunduğu milli olmayan bu durumdan dolayı Gökalp, eğitim konusunda bir dönüm noktası olarak ifade edilebilecek Tanzimat’tan önceki islami karakterli eğitimin yanı sıra Tanzimat sonrası şekillenen taklitçi medeniyetçi eğitimi de reddeder. Gökalp bu iki durum karşısında milli eğitimi savunur. Milli eğitim kültürü esas alır. Milli terbiye düşüncesinde biraz ileri giden Gökalp sultanilerden fen şubesinin kaldırılması nı ve milli terbiyeyi esas alan kültür temelli bir eğitim yapılmasını ister. Ancak Satı Bey’in karşı görüşleri onu bu düşüncesinde ılımlaşmaya götürür. Kültürcü bir terbiye anlayışıyla ilmi terbiye dengeli bir şekilde götürülerek milli maarif gerçekleştirilmeli ve milli fertler yetiştirilmelidir.

Milli terbiyeyi savunan Gökalp, medeniyetçi terbiyeye karşıdır. Ona göre Tanzimat öncesi İslam kültürünün etkisi altında gerçekleştirilen eğitim anlayışı ile Tanzimat sonrasında Fransız eğitiminin taklidi olarak ortaya çıkan eğitim anlayışı medeniyetçi düşüncelerdir. Gökalp medeniyetçi eğitim anlayışına karşı milli terbiyeyi savunmuş, kültür esasına dayalı milli eğitimin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Gökalp eğitim sisteminin amacını bir taraftan milli kültürün benimsenmesi olarak ifade ederken bir taraftan da çağdaş medeni dünyanın takip edilmesi olarak ifade etmiştir. Eğitimde medeni boyutun millilik boyutunun önüne geçmesi, toplumun kültürüne

yozlaştırıcı etki yaparken, eğitimde millilik özelliğinin de bozulmasına yol açmıştır. Kültüre büyük önem veren Gökâl, kültürün kaybolmasının ulusun kaybolması anlamına geleceğini bunun içinde eğitimin milli bir ruha sahip olması gerektiğini ifade etmiş, bunu bir zorunluluk olarak görmüştür.

Gökâl'in eğitim ile ilgili yazdığı bir yazıda eğitim gayesini şu şekilde ifade ettiği görülür 'Türklük, İslamlık, muasırlık' (Gökâl, 1976: 58). Gökâl'in bilinen meşhur formülünün eğitime bir yansıması olarak karşımıza çıkan bu formül kendisi tarafından da çok fazla kullanılmamıştır. Gökâl eğitimde takip edilmesi gereken gayeyi 'milli terbiye, asri talim' olarak formüle edecek, İslam ise bu formülün dışında kalacaktı.

Gökâl milliliği terbiyenin, çağdaşlığı talimin amacı olarak ifade etmiştir. Gökâl'e göre Avrupa'dan ne kıymet hükümleri ne hars ne de terbiye almak zorunda değiliz. Bu düşünce eğitimin milli olması gerektiği düşüncesine yöneliktir. Gökâl fen ev öğretim boyutlarıyla Avrupa'ya muhtaç olduğumuzu ifade eder. Bu düşünce de çağdaşlaşmaya dönüktür (Gökâl, 1972: 30-31).

Ziya Gökâl'in eğitimde çağdaşlaşma ve millileşme ile ilgili şu görüşleri onun millileşmeyi daha kapsamlı ele alarak çağdaşlaşmayı millileşme içerisinde ele aldığını göstermektedir:

'Türk çocuğu Türk milletinin içinde yaşayacaksa, Türk milletinin harsına göre terbiye edilmelidir. Türk milleti yirminci asrın içinde yaşıyorsa, harsı da yirminci asra mensup bir hars demektir. O halde, Türk çocuğu bu harsa göre terbiye görürse muasır bir terbiye görmüş olur. Mevut terbiyemizin fena neticeler vermesi terbiyemizin mevzuu milli hars olmasından değil, bilakis beynelminel medeniyetler bulunmasındandır. Terbiyede yapılacak doğru bir inkılap medeniyete doğru gitmek değil medeniyeti bırakıp harsa doğru gitmek suretinde tecelli edebilir.' (Gökâl, 1972: 15).

Gökâl milli kültür üzerinde şekillenmiş ve milli kültüre önem veren milli bir eğitim verilmeli ve bu noktada asri değerler kazandırılmalıdır. Gökâl okuldan yola çıkarak medrese ve Tanzimat okullarından daha farklı bir manayı ifade etmektedir. Medrese İslami bir eğitim verirken Tanzimat okulları ona göre sözde çağdaş eğitim vermektedir ki her iki oluşumda bir taraftan birbirine zıt bir eğitim yürütürken bir taraftan da milli değildir. Bu şekilde sürdürülen bir eğitim Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar sürmüştür. Gökâl milli dilin geliştirilmesi, milli tarihin öğretilmesi, İslami esaslarının okutulması

ve bunların yanında matematik, fen ve yabancı dillerin öğretilmesine önem verilmelidir (Koçer, 1991: 177-178).

Gökalp, Türkiye’de seçkinlerin eğitiminin gayri milli okullarda gerçekleştiğini ifade etmiş, müfredatın, kültürel etkinliklerin ulusallaştırılmasını ve seçkinlerin ulusal kültürden geçmişteki yabancılaşmasını dengelemek üzere halkın yaşamına katılmalarını önermiştir. Gökalp’e göre, Puşkin, Dante, Petrarch, Rousseau, Goethe ve Schiller’de hep kendi ulusal kültürlerinden aldıkları esin sayesinde dahi sanatçılar olabildiklerinin ve eğitimdeki milliliğinin önemini altını çizmiştir (Parla, 1989: 76).

Gökalp (1976)’e göre milli eğitim sürecinde milli kültürün kazandırılmasının önemli bir yanını da öğretmenler oluşturmaktadır. Eğitimcilerin bir telkinci olmaktan çok, aktardığı bilginin milli kültürle uyumu söz konusu olduğunda başarılı olabileceklerini vurgulamıştır. Çocuğun sosyal çevresi ile öğretmeninden aldıkları farklı olmamalıdır. Öğretmen çocuğu toplumun vicdanında yer alan kıymet hükümleri doğrultusunda milli kültüre göre yetiştirmelidir (Gökalp, 1976: 68).

Gökalp, eğitim konusundaki düşünceleri ile hem II.Meşrutiyet dönemi eğitim tartışmalarına katkı yapmış hem de Cumhuriyet’in eğitim politikasının şekillenmesinde etkili olmuştur. Giritli (1986)’ye göre Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda Gökalp’in izleri görülmektedir. Yeni alfabenin kabul edilmesi, soyadı kanunu, Türk dili çalışmaları ve cumhuriyet döneminde Atatürk’ün gerçekleştirdiği birçok inkılabın arka planında Ziya Gökalp’in düşünceleri yer almaktadır. Gökalp, Atatürk Milliyetçiliğini sistemleştirmiştir (Giritli, 1986: 13).

Gökalp, Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerinin atılmasında çok büyük düşünsel bir etkiye sahiptir. Ziya Gökalp dönemin önemli bir aydının olarak Atatürk’ün yeni Türkiye devleti düşüncesine önemli katkıları yapmıştır. Gökalp ile Atatürk’ün düşünceleri arasında benzerlikler vardır. Gökalp’in Türkleşmek muasırlaşmak şeklinde formüle ettiği çağdaşlık düşüncesi ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefi ile Atatürk’ün bu yöndeki düşünceleri yakından ilişkilidir.

3.1.2. Meşrutiyet Dönemi Milli Terbiye Tartışmaları

3.1.2.1. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu

İsmail Hakkı Baltacıoğlu eğitim sistemimizin gelişmesi için çaba harcayan Meşrutiyet döneminin önemli aydınlarından. O geri kalmamızın sebebini milli olmayan eğitim sistemimiz olarak ifade etmiştir (Akyüz, 2006, 288).

Eğitim sisteminde yapılması gereken, kendi istekleriyle çağın gereklerini bünyesinde barındıran uygulamaya dönük program üretmek ve Türklük duygusunu çocuklarda uyandırmaktır (Akyüz, 2006: 310)

Eğitim; uyuşmuş, donmuş olan millî kitlemizi sarsmalı, uyandırmalıdır. Eğer öldüyse diriltmelidir. Eğitim her yere hayat, ışık, kalp, emel, ümit verecek bir hareket doğurmalıdır. Kişinin gözünü gelişmeye, yenileşmeye çevirmelidir. Türklük duygusunu uyandırmalıdır. Bir göçebe olan Osmanlıları Viyana kapılarına dayayan irade, bugün yoktur. Eskinin girişkenliği, azmi, dayanıklılığı, yiğitliği, fedakârlığı bugün yok (Ergün, 2009)

İsmail Hakkı okulların ve ailenin çocuk üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmiştir. Okulların ve ailelerin çocuğun mevcut tabiatını bozmaktadır.

3.1.2.2. Ethem Nejad

Ethem Nejad'a göre eğitim milli hedef ve mefkuredir. Eğitim milli ülküyü geliştirecek hedeflere sahip olmalıdır. Milli eğitim esası milli ülkeye dayalı hedeflerden oluşacak bir politikadır. Yeni nesil gelecek için hazırlanmalı ve milli ülküyü gerçekleştirmeyi istemelilerdir. Eğitimin milliyetsiz olmayacağını vurgulayan Nejad, milletin milliyeti bir eğitim ile gelişeceğini ifade etmiştir.

3.1.2.3. Sabahattin Bey (Prens Sabahattin)

Prens Sabahattin eğitim görüşü olarak onun fikir yapısının temelini oluşturan Science Sociale ekolüdür. Bu ekolün Türkiye'deki temsilcisi olarak Prens Sabahattin'e göre eğitimin temel amacı kişisel yetenekleri geliştirmektir. Mevcut eğitim durumunun bireylere girişimcilik, bağımsızlık yerine gelenek ve göreneklere bağlılığı aştığını ifade eden Prens Sabahattin, bu durumu bir intihar olarak görüyor. Batılılaşmamız,

kendi kendimizi yönetebilmemiz, hürriyete kavuşmamız için, ferdi girişkenlik ve ferdi haklar üzerine bir toplumun inşası zorunludur (Ergün, 1996: 112).

Prens Sabahattin'in savunduğu ekolün görüşlerinde de olduğu gibi, Doğu toplumları bireyciliği ve girişmciliği geliştirmemesinden dolayı cemaatçi ve geri kalmış toplumlardır. Batı dünyası bireyciliği ve girişmciliği destekleyen eğitim durumlarından dolayı gelişmiştir. Bu yüzden batı dünyasının gelişmiş ülkeleri gibi olmak için bireyci ve girişimci eğitimi aynen uygulamalıyız. Prens Sabahattin ancak bu şekilde tutsak bir ülke olmaktan çıkıp, üretici ve kalkınmış bir toplum olabiliriz.

Bu görüşler Ziya Gökalp'in savunduğu toplumcu eğitim anlayışının karşısındadır. Çünkü mevcut durum eğitimin yapısının milli kültürü geri plana itmesinden kaynaklanmaktadır. Eğitim geri kalmışlığın en önemli sebebidir. Ülkede yaşanan sıkıntıların en önemli nedeni milli nitelikte bir eğitim politikasının uygulanamamasıdır. Eğitim politikasının milli olmayan doğu ve batı medeniyetlerine dayanmasıdır. Eğitimdeki bu ikilik Prens Sabahattin'in savunduğu batıcı eğitim fikrine karşı olduğu kadar doğu kaynaklı bir eğitim politikasına da karşıdır. Yapılması gereken şey her alanda olduğu gibi eğitimde de toplu bir millileşme hamlesidir. Gökalp Prens Sabahattin'in aksine batının yalnızca bilim ve tekniğinin alınması ve bunun genel çerçevesinin milli bir toplu yapısı oluşturmaya yönelik milli bir eğitim ile oluşturulmasıdır.

Prens Sabahattin'e (2007: 414) göre ülkede bireyci eğitimi hayata geçirebilmek için; ilm-i içtimanın bireysel eğitim modelinden ve İngilizlerin Public School'u gibi okulların eğitim modellerinden faydalanılarak, ülkenin her yerine kızlar ve erkekler için ayrı ayrı açılacak okullara, o okullardan öğretmenler getirilmelidir (Akt: Öztürk, 2010: 190).

Görüldüğü gibi Prens Sabahattin tamamen batı kaynaklı bir eğitimi savunmaktadır. Bu görüş İkinci Meşrutiyet dönemi eğitim görüşleri arasında yer alan Gökalp'in milli terbiye düşüncesinin tam aksinedir. Çünkü Gökalp mevcut eğitim sisteminin kozmopolit olmasından kaynaklanan sorunlardan söz etmektedir. Bu kozmopolit durum kökü dışarda düşüncelere dayanan bir durumu ifade etmektedir. Daha öncede söylediğimiz gibi Gökalp kültürü temel alan bir eğitim politikasının savunucusudur ve her milletin kültürünü o millet için bir eğitim modeli olarak görmektedir. Prens Sabahattin'in ifade ettiği Anglo Sakson milletlerine ait eğitim düşüncesinin bizim

kültürel yapımıza uygun olması söz konusu olamaz. Gökalp'in çağdaş Türk milletinin varlığından yola çıkarak kültürümüzün çağdaş bir kültür olduğunu, kültürümüzü temel alan eğitiminde çağdaş olacağını ifade etmesi Prens Sabahattin'in düşüncelerine getirilebilecek bir eleştiridir.

Prens Sabahattin'e göre eğitimde Anglo-Sakson eğitim modeli örnek alınmalıdır. Bunun gerekçesini 'Türkiye Nasıl Kurtarılabilir' adlı kitabunda hayat mücadelesinde başarılı, her hususta kendine yeterli, bağımsız kişiler yetiştirmek olarak vurgulamıştır.

3.1.2.4. Satı Bey

Türk Milliyetçiliğinin üst düzeyde olduğu bir dönemde Osmanlılık düşüncesini savunan Satı Bey, eğitimde millilik tartışmalarına temkinli yaklaşmıştır. Eğitimin bir anlamda milli olduğunu ancak bir anlamda milli olmadığını ifade etmiştir. Milli eğitim düşüncesi milletin özelliklerinin belirlenmesinden sonra bir amaca ulaşmak amacıyla yol ve yöntemlerde araştırılmalıdır. Satı Bey'e göre milli eğitim vatan eğitimini aşmamalı, gelişmeye engel bir muhafazakarlık şeklini almamalıdır. Bize gereken milli eğitim, başka milletlerden nefret değil, kendi milletini sevme esası üzerine kurulmuş, gelişmeye açık bir milli eğitimidir (Ergün, 1996: 66).

Ziya Gökalp'in 'Milli Terbiye' olarak ifade ettiği eğitim ile ilgili görüşleri dönemin eğitim anlayışları içerisinde hem bireyciler tarafından eleştirilmiş hem de çağdaş eğitimi savunanlar tarafından eleştirilmiştir.

Ziya Gökalp eğitim ile ilgili ilk yazısını İslam Mecmuası'nda yazmıştır. Gökalp bu yazısında Tanzimat ile birlikte gelişen eğitim anlayışını eleştirmekte, bu anlayışın ortaya çıkardığı sorunlara değinmektedir. Eğitimi Türkçülük eğitimi, din eğitimi ve çağ eğitimi olarak ele alan Gökalp, bu üç farklı yaklaşımın birbiri ile uyumlu bir şekilde yürütülmesi gerektiğini vurgulamış ve aksi durumunda birbirinden farklı düşüncelere sahip, birbirinden habersiz, birbirinin karşısında bireyler yetişeceğini belirtmiştir (Duru, 1965: 123-124).

Ziya Gökalp'in asıl eğitim yazıları Satı Bey'in çıkardığı 'Muallim' dergisinde yayınlanmıştır. Dönemin önemli eğitim tartışmalarından birisi Satı Bey-Ziya Gökalp arasında olmuştur. Satı Bey ve Gökalp arasında yaşanan eğitim tartışmaları modernleşme dönemi eğitim düşüncesinin gelişimi açısından önemlidir.

Ziya Gökalp'in döneminin önemli eğitimcilerinden olan Satı Bey Gökalp'in eğitim tanımlamasını eleştirmiştir. Gökalp'in eğitimin önüne milli ifadesini koymasını Satı Bey'i eleştirileri ile karşılaşmıştır. Satı Bey'in bu eleştirilerine Gökalp eğitim ve öğretim kavramlarında ifade ettiği ayırım ile cevap vermiştir. Gökalp terbiyenin milli olarak ifade edilen kısmının eğitim olduğunu bunun yanında talim olarak ifade ettiği öğretimin bulunduğunu ifade etmiştir. Eğitim değer yargılarının öğretilmesi olarak ifade edilirken, öğretimde modern çağdaş dünyanın ulaştığı usullerin kazandırılması söz konusudur. Gökalp'e göre modern bir cemiyet olduğumuz için terbiyemizin milli olması önemlidir. Terbiyenin milli olması modern olmasını gerektirecektir (Gökalp, 1992: 86-88).

Satı Bey eğitimin kısmen milli olduğunu söylemiş ve Gökalp'in yaptığı eğitim tanımına ve milli olarak nitelenmiş bir eğitim anlayışını eğitimin kısırlaştırılması olarak ifade etmiştir. Satı Bey Türk milliyetçiliğine karşın Osmanlılık politikasının benimsemiştir. Ona göre eğitim bir yönüyle milli iken bir yönüyle milli değildir. Satı Bey'e göre milli eğitim için milletin özelliklerinin belirlenerek millet için gerekli gaye belirlenmelidir. Bu noktadan sonra bu gayeye ulaşmak için gerekli olan yol tartışmalıdır. Ona göre milli eğitim vatan eğitimini aşmayacak bir yol izlemeli, gelişmenin önünde bir engel olarak durmamalıdır. Milli eğitimi başka milletlere karşı nefretin oluşması değil, kendi milletine yönelik sevgiyi barındıran bir eğitim olmalıdır. Bu görüşleriyle Satı Bey Ziya Gökalp'in eğitim görüşleriyle çatışmaktadır.

Ziya Gökalp'in eğitim görüşlerini eleştiren çağdaş eğitimi savunanların önde gelen ismi olan Sadrettin Celal kültüre dayalı eğitimin çevre ve aile tarafından zaten verildiğini belirterek Osmanlı gibi geri kalmış memleketlerde aile ve toplumun eğitim üzerindeki etkisinin yıkıcı olduğunu düşündüklerinden okulların aile ve çevrenin etkisinden uzak tutulmasını söyleyerek öğrencilere çağdaş bir eğitim verilmesini savunmuştur.

1916 yılında Muallim adlı dergide yayınladığı 'Asrî Terbiye' başlıklı yazısında asrî terbiyeyi şöyle savunmuştur:

'Eğer terbiyenin gayesi Gökalp'in dediği gibi ferde değer yargılarını aşılacaksa , bunu çevre ve aile kendiliğinden yapmaktadır. Çevrenin ve ailenin eğitim üzerindeki etkisi ileri memleketlerde kurtarıcı, geri memleketlerde yıkıcı oluyor. Geri toplumlarda aile ocağının ve çevrenin verdiği eğitimi okul da desteklerse bu, topluma yapılacak fenalığın en büyüğü olur. Geri memleketlerde eğitimcilerin, ilk işi okulları çevrenin ve aile ocağının etkilerinden uzak tutmak, onlarla ilişkilerini azaltmaktır. Değer yargılarına temel olan gelenekler ve kuruluşlar aslında akılcı ve

kutsal esaslar değildir. Vaktiyle bir ihtiyaç için doğup sonra zorbalaşan kuruluşlardır. Zaman değişir ama onlar değişmezler. Eğitimcinin ödevi kötü gelenekleri yaşatmak değil, onları yok etmektir.’ (Başgöz, 1999: 40)

Meşrutiyet döneminin bir çok aydını gibi Ömer Seyfettin de dönemin eğitim tartışmalarına katılmıştır. Savaşlar içerisinde kalan halka milli duygular kazandırmaya çalışmıştır. Meşrutiyet döneminde eğitimin içinde bulunduğu çarpıklıklara dikkat çekmiştir. Ömer Seyfettin Türk çocuğunu şöyle tarif etmiştir: Konuştuğu Türkçeyi sever, Dini gibi milliyetini de sever, Her fırsatta Türklüğü över, Türk tarihini iyi öğrenir, Mesleği ne olursa olsun, Türklüğe hizmet emeli besler, Türklüğün ebedi olduğunu aklından çıkarmaz (Akyüz, 2006: 285).

Feridun Vecdi Meşrutiyet dönemi aydını olarak eğitim işleriyle yakından ilgilenmiştir. Osmanlı Devleti’nin Tanzimat’tan itibaren sağlam bir eğitim politikasının olmadığını belirtmiştir. Eğitimin amacının topluma göre adam yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır. Eğitimin amacının, çocuklara millet sevgisi verebilecek, onları topluma yararlı hale getirebilecek Milli ülküler olması gerektiğini ileri sürmüştür.

3.2. Çok Partili Döneme Kadar Milli Eğitim

3.2.1. Milli Mücadele Dönemi: Milli Eğitime Doğru

Milli mücadele dönemi bağımsızlık mücadelesi sonunda İstiklal Savaşı’nın kazanılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerinin atıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem bir yandan Osmanlı Devleti’nin devamını yansıtırsa da Türkiye Cumhuriyeti’nin de hızla şekillendiği bir geçiş dönemi olarak tanımlanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim politikasını diğer devletlerin eğitim politikalarından ayıran en önemli husus Cumhuriyetin bireyin yetiştirileceği eğitim politikasının savaş yıllarında değerlendirilip ortaya konulmasıdır.

1918-1923 yılları arasındaki milli mücadele döneminde eğitim konusunun ön plana çıkması dönemin şartlarında imkansız durumdaydı. Ancak milli mücadele dönemini Cumhuriyet’e taşıyan kadronun halkın ulusal bilinç etrafında bir millet şeklinde toplanmasının ve milli egemenliğe giden sürecin eğitim ile yakından ilgili olduğunu görmesi bu dönem açısından eğitime büyük bir önem kazandırmıştır. Bu karmaşık ve sıkıntılı dönemde eğitime gösterilen önemin bir işareti olarak 6 Mayıs 1920’de

TBMM’de Maarif Vekili Rıza Nur’un okuduğu hükümet programında eğitim ile ilgili bölüm gösterilebilir.

Yeni devlete giden süreçte eğitim politikasının ilk işaretleri olacak bu programda dini ve milli eğitim; hayata,işe dönük ve üretkenliği aşıl原因an eğitim; milli yapıya, coğrafyaya, kültüre, geleneklere uygun ders kitapları; çağdaş ve bilimsel olanaklara sahip okul; sözlük, tarihsel, toplumsal ve edebi eserler yazdırılması, bunlarla ulusal duyguların geliştirilmesi; Doğu’nun ve Batı’nın bilim ve fen kaynaklarının Türkçe’ye çevrilmesi yer almaktadır (Sakaoğlu, 1992: 13).

Eğitime verdiği önemi yukarıdaki programda açıkça ortaya koyan Rıza Nur 10 Mayıs 1920’de yayınladığı genelgede öğretmenlere şu şekilde seslenmekteydi: ‘Batı’nın köle etmeyi amaçlayan emperyalist saldırısına uğrayan ulusumuz bir buhran yaşıyor. Dinimiz ve ulusumuz tehdit altındadır. Eğitim ve öğretim görevlileri olan siz aydınlar, ulusumuzu uyarmakla yükümlüsünüz...’ (Sakaoğlu, 1992: 13).

Milli mücadele döneminde meclis ağır şartlar altında ülkenin içinde bulunduğu durumdan çıkması için gereken çalışmaları yerine getirirken eğitim konusunu da ihmal etmemiştir. Dönemin şartları içerisinde eğitimin daha verimli hale getirilmesi konusunda mecliste tartışmalar yaşanmıştır.

Savaş henüz bitmemişken 16-21 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Kongresi’nin toplanması o dönemde geleceği gören aydınların eğitim politikasını oluşturmak için attığı önemli adımların başından gelmektedir. 1921 yılında Ankara’da toplanan I. Maarif Kongresi, okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla (Gülbahar, 2006: 157-158)

Mustafa Kemal’in cepheden gelerek açılışını yapmış olduğu Kongre yeni devletin eğitim stratejisine ilişkin önemli bir gelişmedir. Mustafa Kemal’n kongrenin açılışında yapmış olduğu konuşma da eğitim tarihimizde önemli bir belge niteliğindedir.

Mustafa Kemal ‘Milli Türkiye’nin milli maarifini kuracak’ öğretmenlere seslenmiş, ‘Asırların ihmalî sonucu devlet bünyesinde ortaya çıkan yaraların irfan yolundaki çabalarla giderilebileceğini’ vurgulamıştır. Atatürk konuşmasında milli bir terbiye programı, eğitim örgütünün verimli kılınması, şimdiye kadar uygulanagelen öğretim ve eğitim yöntemlerinin ulusu gerilettiği gerçeği, programların ve kitapların hurafelerden, yabancı fikirlerden, dış etkilerden arındırılıp ulusal karakterimiz ve tarihimizle uyumlu

içeriklere kavuşturulması, çocuklarımıza yabancı öğelerle mücadele fikrinin aşılması, eski yolların tamamen bırakılarak yani bir sanat ve marifet yolu çizilmesi konuları üzerinde durmuştur (Sakaoğlu, 1992: 16).

Mevcut eğitim sisteminin durumunu bu şekilde ifade eden Atatürk, eğitim ile ilgili önemli adımların atılmasına katkı yapmıştır. ‘Bugün Ankara, Milli Türkiye’nin Milli Maarifini kuracak’ sözüyle 1921’de Maarif Kongresi’nde Atatürk eğitimin milliliği üzerinde durmuştur. (ASD, 1952: 16). Cumhuriyet ilan edilmeden önce Milli Mücadele yıllarında 16 Temmuz 1921’de Ankara’da Maarif Kongresini toplamıştır. Atatürk’ün eğitime vermiş olduğu önemin bir yansıması olarak eğitim sisteminin amaçlarının ne olması, eğitim sistemine nasıl bir anlayışın hâkim olması, nasıl bir geleceğin yetiştirilmesinin gerektiğini ortaya koymuştur. Atatürk eğitimin gelecek nesilleri Türkiye’nin bağımsızlığını ve Cumhuriyeti koruyacak ve yükseltecek şekilde yetiştirilmesini, toplumu cehaletten kurtarmasını, bilgi ve ahlak düzeyini yükseltmesini, yeteneklerini geliştirmesini istiyordu. Cumhuriyetin eğitim politikası yeni nesillerin hürriyet, duygularını geliştirmelidir. Eğitim politikası üretici bireyler yetiştirmelidir. Yeni devletin eğitim politikası milli, laik ve çağdaş olmalıdır.

16 Temmuz 1921’de daha savaş halindeyken Maarif Kongresi’nde yapmış olduğu konuşmada ‘Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim’ sözleriyle cumhuriyete kadar olan dönemde izlenen eğitim politikasının milletin geri kalmasında en önemli sebep olduğunu ifade etmiş ve ‘Asırlarca süren derin idari ihmallerin devlet bünyesinde meydana getirdiği yaraları tedavi için harcanacak gayretlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda harcamamız lazım gelir.’ sözleriyle içinde bulunulan durumdan kurtuluşunda yine eğitim sayesinde olacağını işaret etmiştir (CBMB, 1946: 4).

1918-1923 yılları arasında yaşanan Milli mücadele döneminde eğitim ile ilgili olarak yaşanan gelişmeler eğitim konusundaki sorunları ortadan kaldırmak ve bir eğitim politikasının benimsenmesini sağlamasa da Osmanlı Devleti’nden devralınan karmaşık eğitim durumundan milli, hayata ve işe dönük bilimsel ve çağdaş bir eğitim politikasına yönelik adımların başlangıcı olmuştur.

Akyüz, Kurtuluş Savaşı dönemi eğitiminin temel niteliğini üç maddede toplar:

1. Kurtulus mücadelesi, egitimi derinden etkilemis, egitim de bu mücadeleye katkıda bulunmustur.
2. Savaşın en yoğun olduğu bir zamanda Ankara’da bir egitim kongresi toplanmış, burada Mustafa Kemal Atatürk çok önemli bir konuşma yapmıştır. Bu olayın egitim tarihimizde çok önemli bir değeri vardır. O, konuşmasında, yeni bir insan tipi yetistirilmesi gereği üzerinde durur. Bu, ‘millî bir egitim’ almış, öncelikle ‘millî varlığını koruması’ kendisine en temel değer olarak öğretilmiş insan tipidir.
3. Halkın millî kurtulus davası yolunda bilgilendirilmesi amacıyla halk egitimi çalışmaları yapılmıştır (Akyüz, 2006: 289).

3.2.2. Atatürk Döneminde Milli Eğitim

3.2.2.1. Yeni Eğitim Politikasının Yönü Ne Olmalıdır?

Cumhuriyet ile birlikte toplumun her düzeyinde gerçekleşen değişim ve bu değişim için gerekli çabalar yeni toplum düzeninin oluşturulmasına yöneliktir. Bu değişimin en belirgin olarak hissedildiği alan ise eğitimidir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni toplum düzeninin oluşturulmasına yönelik olarak toplumsal yapı ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların gerekçesi ise cumhuriyetin bireyinin bir vatandaş olarak sahip olması gereken bilinç düzeyine ulaştırılmak istenmesidir. Bu hedeflerin başarıya ulaşmasının en etkili yolu olarak da eğitim görülmüştür.

Eğitim politikasının amaçları, devletin hedefleri, toplumun ihtiyaçları, bireylerin ilgi, istek ve arzuları dikkate alınarak belirlenir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişim devletin eğitim politikasını dolayısıyla gerçekleştirmek istenen eğitimin amaçlarında da değişimi gerektirir. Osmanlı Devleti’nin son döneminde görülen eğitim anlayışı hem yapı olarak hem de felsefe olarak birbirinden uzak hatta birbirine zıt bir görünüm sergiliyordu. Medreseler, Tanzimat okulları ve yabancı okullar bu zıt yapıyı oluşturan unsurlardı. Osmanlı’nın son döneminde bu eğitim yapısı ile gerçekleştirilmeye çalışılan eğitim milli olma özelliğine sahip değildi. Eğitim kurumları da ortak bir çatı altında bulunmadığından aralarında koordinasyon eksikliği bulunuyordu. Ayrıca bu eğitim kurumları birbirinden farklı eğitim felsefesine sahipti. Bu üç çeşit okul üç ayrı dünya görüşüne sahip insan yetiştiriyordu. Ülkenin vatandaşları arasında kültür birliği ve ülkü birliği yoktu. Eğitimin içinde bulunduğu bu durum toplumun kültürel anlamda

çatışmasına sebep oluyor ve milli birlik oluşmıyordu. Özetlemek gerekirse Cumhuriyet dönemi öncesinde eğitim milli, laik ve çağdaş olma özelliğine sahip değildi.

Atatürk Cumhuriyet kurulmadan önce Osmanlı Devleti'nden devralınan eğitimin içinde bulunduğu durumu fark etmiştir. 1923'te Cumhuriyet ilan edildiğinde yeni bir eğitim politikasına ihtiyaç vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikası Cumhuriyet'in gerektirdiği şekilde kurulmalıdır.

Cumhuriyetin ilk günlerinde Maarif Vekili İsmail Sefa Özler'in Türk Milli Eğitimi'nin amaçları olarak ifade ettiği sözler cumhuriyetle beraber takip olunacak eğitim politikasını ve bu politikanın amaçlarını belirliyordu. Buna göre Türk genci, milliyetçi, halkçı, inkılâpçı, laik cumhuriyetin vatandaşı olarak yetiştirilmeli, ilköğretim yaygınlaştırılmalı ve okuma yazma öğretilmeli, Türk milleti çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılmalı ve Türk olmak hassasiyetinin bir gereği olan bu gayeye ulaşmak için aşk, irade ve kuvvetle yetiştirilmeliydi (Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz, 1974: 54).

Cumhuriyet'in ilanı ile eğitimde takip edilecek politika eğitimin her kademesinde Cumhuriyet yönetiminin gerektirdiği yeni bir nesil yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Eğitim politikası ülkenin ihtiyaç duyacağı nesilleri yetiştirmeyi amaçlamıştır. Cumhuriyet yönetimi bu dönemde yeni bir insan modelinin yetiştirilmesini gerekli görmüştür. Özodaşık (1999)'a göre eğitim politikaları bu amaçlar etrafında şekillenmiş ve iki noktada yoğunlaşmıştır: 'Yeni nesil yetiştirmeye ilişkin siyasi ve yasal düzenlemeler ve eğitimde yeni bir nesil yetiştirme çalışmaları' (Özodaşık, 1999: 62).

'Bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir sosyal toplum halinde yaşatan veya bir milleti esaret ve sefaletle terk eden terbiyedir.' sözüyle eğitimin millet için önemini ortaya koymuştur (Atatürkçülük, 2003: 291). Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşması için her alanda olduğu gibi eğitim alanında önemli adımlar atmıştır. Eğitimin içinde bulunduğu durumu değerlendiren Atatürk, eğitim alanında da yeni bir yapılanmaya gidilmesinin zorunluluğunu görmüştür.

Atatürk, eğitimi milli, laik, demokratik bir yapı içerisinde ele alıp geliştirmenin önemini vurgulamıştır. Bu şekilde düzenlenen bir eğitim politikası ile cumhuriyetin gerektirdiği yeni toplum yapısına uygun nesiller yetiştirmeyi bir hedef olarak belirlemiştir. Hedeflediği yeni modern toplumu milli ve modern bir eğitim sistemi ile kurup cumhuriyetin çağdaş bir seviyeye gelmesini planlamıştır.

Atatürk eğitimin içinde bulunduğu durumu şu şekilde özetlemiştir; toplumda yaygın bir bilgisizlik vardır, eğitim ve öğretim yöntemimiz uygun değildir, çocuklarımız üzerinde ailelerin baskısı vardır, eğitimimiz milli değildir, eğitimimizin şu anki amacı, kendini, hayatını bilmeyen her konuda yüzeysel bilgi sahibi, tüketici insan yetiştirmektir (Akyüz, 2006).

Atatürk'e göre milli eğitim politikasının amacı Türk milletini ileri medeniyetler seviyesine taşımak, gençleri Türk milletini yüceltecek aşk, irade ve kudretle yetiştirmek, onları milli, medeni, insani fikir ve hislerle donatmaktır. Milli eğitim politikası milliyetçi, cumhuriyetçi, halkçı, inkılâpçı, laik cumhuriyet vatandaşları yetiştirmelidir. Eğitim gençleri sağlam vücutlu, şen ve gülbüz yurttaşlar olarak yetiştirmelidir. Gençler bedence ve ruhça sağlam alışkanlıklara sahip olmalı, çevrelerine faal bir şekilde intibak etmelidirler. Eğitim bireylerin ekonomik hayatta başarılı olmalarını sağlayacak bilgi ve beceri kazandırmalı, bu sayede ülkenin ihtiyacı olan hizmet ve sanat adamlarını yetiştirmelidir. (AİİT, 1997: 48)

Geleneksel eğitimin hem kuruluş hem de özü yönünden ulusal olmadığını; bu eğitimin dil, tarih, sanat yani bütüncül olarak kültürün gelişmesine uygun olmadığını; geleneksel eğitimin, bütünüyle bilimsel düşünüşe kapalı olduğunu; eğitimin gözünün bu dünyaya değil, öbür dünyaya yöneldiğini, bu nedenle de çağın gereklerini ve toplumun gereksinmelerine yanıt vermekten uzak bulunduğunu; geleneksel eğitim ve öğretim yöntemlerinin, yaratıcılığını engelleyici nitelikte olduğunu; yalnızca ezberciliğe dayandığını; bunun için yapıcı ve yaratıcı yeni nesillerin yetişmesinin sağlamaktan uzak bulunduğunu ileri sürmüştür (Aytaç, 2003:106).

Atatürk'e göre geleneksel eğitim sistemi Türk milletinin gerilemesinde en önemli etken olan eğitim sistemidir. Atatürk'ün düşünce yapısının eğitim ile ilgili ilkelerinin en önemli olanı ulusallık ilkesidir. Atatürk geleneksel eğitim konusundaki değerlendirmesinde eğitimin ulusal olmasını 16 Temmuz 1921 'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde açıklamıştır. Atatürk'e göre milli eğitim programı eski devrin boş inançlarından ve yaradılış niteliklerimizle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlere, doğudan ve batıdan gelebilen bütün etkilerden tamamen uzak, milli karakterimiz ve tarihimizle uyumlu bir kültürdür. Milli dehanın gelişmesi ancak böyle bir kültür ile

mümkündür. Herhangi bir yabancı kültür daha önce takip edilen yabancı kültürlerin olumsuz sonuçlarını tekrar ettirebilir.

‘Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlığı ile, hakkı ile, birliği ile ters düşen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumunu ve milli duyguya dayanan düşünceleri büyük bir olgunlukla her karşıt düşünceye karşı şiddetle ve fedakarlıkla savunma zorunluluğu telkin edilmelidir. Yeni neslin bütün manevi gücüne bu özellik ve yeteneklerin aşılması önemlidir. Sürekli ve müthiş bir mücadele şeklinde beliren milletlerin hayat felsefesi, bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her millet için bu özelliği büyük bir şiddetle istemektedir.’(Atatürkçülük, 2003: 297)

M.Kemal’in ‘Milli terbiye’ ifadesindeki kasıt Türk ulusunun her zamanki haliyle, sosyal ve hayati gereksinimleri ile çevrenin koşulları ve yüzyılın gerekleri ile tamamen uygun olmasıdır (Başgöz, 1999: 274-275).

Atatürk’ün eğitim düşüncesinin temelinde ulusal bir bakış açısı vardır. Eğitim düşüncesindeki ulusal bakış açısı çağdaşlık düşüncesiyle çelişen, çağdaşlığı dışlayan bir anlayış değildir. Yamaner (1999)’e göre Atatürk’ün eğitim konusuna ulusalcı bakışı;

‘Çağdaş dünyaya, çağdaş bilime açık, ancak özde, ulusal değerleri temel alan bir eğitim anlayışıdır. Bu Osmanlı’nın dinci disiplinci eğitim anlayışına karşılık laik ve demokratik bir eğitim sistemidir. Bu sistemin hedefi; Atatürk’ün söylediği gibi yetişecek çocuklarımıza gençlerimize, görecekleri öğrenim sınırı ne olursa olsun her şeyden önce Türkiye’nin bağımsızlığına, kendi benliğine, ulusal geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereğinin öğretilmesidir (Yamaner, 1999; 107).

Mustafa Kemal ulusal bir eğitimle, çocukların ve gençlerin varlıklarına, haklarına birlik ve beraberliklerine ters düşen her türlü yabancı öğeyle mücadele edecek nitelikte ve güçte yetiştirilmesi kast edilmektedir (Oğuzkan, 2003: 118).

27 Ekim 1922’de Bursa’da yapmış olduğu bir konuşmada Atatürk, en verimli ve önemli görevin eğitim işleri olduğunu ve başarılı olmanın gerekliliğini ifade ediyor. Gerçek kurtuluşu eğitimde gören Atatürk ilkeli bir programın gerekli olduğunu bu programın ilkelerini ‘Sosyal hayatımız uygunluk ve çağın gereklerine uygunluk’ olarak belirtmiştir (Atatürkçülük, 2003: 293).

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim anlayışının temel özelliklerini Akyüz (2006) şu şekilde sıralanmıştır:

Eğitime büyük önem verilmiştir. Başöğretmen sıfatı ile halka ve eğitimcilere manevi destek sağlanmıştır. Eğitimde genel olarak sayısal bakımdan önemli gelimseler sağlanmıştır. Eğitimde birlik sağlanmıştır. Eğitim laikleştirilmiştir. Eğitim demokratikleşmiştir. Tarih ve dil konularında millî bir amaca yöneliş başlamıştır. Latin harfleri kabul edilmiştir. Kadın eğitimine büyük önem verilmiş ve karma eğitim gerçekleştirilmiştir. İlkokul ğretmenlerinin maaşları 1948’de devlet bütçesinden ödenmeye başlanmıştır. Bir süre, köy için eğitim ve ğretmen konusu üzerinde önemle durulmuş, bazı uygulamalara geçirilmiştir. Özellikle 1940’lara kadar halk eğitimine önem verilmiştir (Akyüz, 2006: 297-298).

3.2.2.2. Atatürk’n Milli Eğitim Düşüncesi

Cumhuriyetin kuruluşu ile beraber eğitimin amaçları neler olmalıdır, nasıl bir eğitim anlayışı geliştirilmelidir, nasıl bir gelecek yetiştirilmek isteniyor sorularının cevabı olarak Atatürk tarafından belirlenen milli eğitim politikası temelde şu üç hedefe yönelmiştir: ‘Milli kültür birliğini sağlamak, vatandaşlık eğitimi ve ilköğretimi yaygınlaştırmak, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünü yetiştirmek’ (Budak, 2003).

Atatürk savaş meydanlarında ülkenin kurtuluşu için mücadele veren başarılı bir komutan olarak zafere ulaşacak olan bir milletin geleceğinin eğitimden geçeceğini grmştir. Savaşa yıllarında eğitim onusundaki söz ve demeçleri ile uygulamalarına bakıldığında bu görülmektedir. Atatürk’ün çeşitli vesilelerle eğitim konusunda yapmmış olduğu konuşmalar onun eğitim görüşünün milli temeller üzerinde kurulu, ağdaş ve laik bir eğitim politikasının izlerini taşıdığı görülür. Atatürk’ün eğitime dair her konuşması Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim politikasının temel ilkelerinden birisine işaret etmektedir. Atatürk’ün eğitim konusundaki düşüncelerine dayanarak eğitim sisteminin temel ilkelerini şöyle sıralayabiliriz: eğitim ulusal kalkınmanın en önemli gücüdür, eğitimizi milli, bilimsel, uygulamalı ve gerçekçi olmalıdır, eğitimimizde birlik sağlanmalı ve laik olmalıdır, eğitimimiz karma, modern ve disiplinli olmalıdır, halk eğitimine önem verilmelidir (Karagözoğlu, 1985).

Türk milletinin içinde bulunduğu durumun milliyetçilik duygusunun sağlam olmamasından kaynaklandığı düşüncesine sahip olan Atatürk, yeni Türk devletinin eğitiminin temelini Türk Milliyetçiliğine dayandırarak halkın millet olma şuuru çerçevesinde bir araya gelmesini istiyordu. Yeni eğitim sistemi vatandaşlara millet şuurunu kazandırmalı, toplumun milli ve manevi değerleri korunmalı ve yeni nesile aktarılmalı bunun yanında mevcut değerlere karşı olan unsurlarla mücadele şuuruna sahip bir Türk toplumu oluşturulmalıydı.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni devletin eğitim politikası bir millet olarak varlığını sürdürecektir. Türk milletinin duygu, düşünce ve hislerinin birliğini sağlamaya yönelik bir politika olmalıydı. Osmanlı devletinin vatandaşlık politikasından sıyrılan Türk milleti özgür birey olarak yetiştirilmeli bunun için eğitim-öğretimin birlik halinde sürdürülmesi gerekiyordu.

Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminin milli ve laik bir nitelik kazanması gerektiği ile ilgili düşüncelerini her fırsatta ifade etmiştir. Cumhuriyetin eğitim politikasının laik ve milli çizgiye yerleştirilmesinde Atatürk'ün yol gösterici tavrı etkili olmuştur.

Atatürk Sakarya Savaşı'na giden günlerde 15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nin açılış konuşması sırasında yeni devletin eğitim politikasına yönelik ilk izlenimlerini ortaya koyuyordu. Bu konuşma Atatürk'ün milli eğitime verdiği önemi gösteren şu sözlerle başlıyordu:

'Asırların mahmul olduğu derin bir ihmal-i idarinin bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedavi için masruf olunacak hizmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibzal etmemiz lazımdır. Bu nedenler yeni Türkiye Devleti için bir milli terbiye programı vücuda getirmeye hasr- mesai eylemeliyiz.' (Hakimiyet-i Milliye, 1921).

Atatürk kongrede yapmış olduğu konuşmasında şimdiye kadar izlenen eğitim politikasının eleştirirken eğitime yönelik alınması gereken önlemleri şöyle ifade etmiştir:

'Şimdiye kadar takipolunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarih-i tedenniyatında en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurufatından ve evsaf-ı fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü deha-yı millimizin inkışaf-ı tammı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Lalettayin bir ecebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrip neticelerini tekrar ettirebilir.' (Hakimiyet-i Milliye, 1921).

Atatürk kongrenin açılış konuşmasında da ifade ettiği gibi kongreyi 'Milli Türkiye'nin milli maarifini kuracak' bir kongre olarak görür. Kongrede milli maarifin yeni nesle kendi kültürüne yabancı fikirler mücadeleyi öğretmesini ister:

'Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile hakkı ile birliği ile tearuz eden bilim yabancı anasırla mücadele lüzumu ve efkar-ı milliyeyi kemal-i istiğrak ile her mukabil fikre şeddetle ve fedakarane müdafaa zarureti telkin edilmelidir. Yeni neslin bütün kuva-yi ruhiyesine bu evsaf ve kabiliyetin zerki mühimdir.' (Hakimiyet-i Milliye, 1921).

Atatürk'ün Maarif Kongresi'nde yapmış olduğu bu konuşma laik ve milli eğitim politikasına yönelişin ilk işaretleriydi. Yeni Cumhuriyetin eğitim politikasının temel ilkeleri belirleniyordu. Eğitim politikasını milli eğitim üzerine kurup laik ve çağdaş eğitimi kendisine hedef belirleyen Atatürk, uygulanacak eğitim programlarının içeriğini de işaret ediyordu:

'Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi maarif umurudur. Bu umurda muvaffak olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle, içtimai, hayati ihtiyacı ile muhitin şeraitiyle ve asrın icabatıyla tamamen mütenasip ve mütevakif olsun. Bunun için muazzam ve fakat hayali ve muğlak mütalaalardan tamamen tecerrüt ederek hakikate nazım nazarlarla bakmak ve el ile temas etmek lazımdır.' (TBMM Zabıt Ceridesi, D: 1, C: 18, s.7).

Atatürk yeni kurulacak olan ulus devletinin eğitim politikasının yetiştireceği yeni neslin ulusal bir bakış açısına sahip eğitim ile yetiştirilmesi gerektiği inancındaydı. Devlet yeni yetişecek nesle ulusal bir eğitim politikası ile hitap etmeliydi:

'Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve herşeyden evvel Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine ve ananat-ı milliyesine düşman olan bütün anasırla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelminel vaziyet-i cihana göre böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklal yoktur.' (TBMM Zabıt Ceridesi, D:1, C:18, s.8).

Atatürk yeni devletin medeniyet yolunda ilerlemesinin önünde engel olarak mevcut eğitim yapısını görüyordu. Konuşmalarında yeni devletin eğitim politikasını, bu eğitim politikasının temel ilkelerini ifade eden Atatürk tüm bunların uygulamaya geçebilmesi için eğitim yapısındaki dağınıklıktan kurutulunarak birliğin oluşturulmasını gerekli görüyordu. Atatürk eğitimde birliğe ilişkin yapmış olduğu konuşmalarında ülkedeki mektep-medrese ikiliğine son verilmesini gerektiğini ifade ediyordu:

'Bizde en ziyade göze çarpan bir nokta vardır ki o da herkesin bu gibi mesele temastan içtinabıdır. Medreseler ne olacak? Evkav ne olacak? Diye sordüğümüz zaman derhal bir mukavemete maruz kalırsınız. Bu mukavemeti yapanların ne hak ve salahiyetle yaptıklarını sormak lazımdır. Bizim dinimiz en makul ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa tedabuk etmesi lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen mutabıktır. İslam hayat-ı içtimaiyesinde, hiç kimsenin bir sınıf-ı mahsushalinde muhafaza-i mevcudiyete hakkı yoktur. Kendilerinde böyle bir hak görenler, ahkam-ı diniyeye muvafık harekette bulunmuş olmazlar. Bizde ruhbanlık yoktur, hepimiz müsaviyiz ve dinimizin ahkâmını mütesaviyen öğrenmeye mecburuz. Her fetr dinini, diyanetini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da mekteptir.' (Tarih VI, 1931: 249-250).

Eğitimde birlik çabalarına ilişkin Atatürk 1 Mart 1923'te TBMM açılış konuşmasında milli devletin milli eğitim politikasına ilişkin şunları söylemiştir:

'Terbiye ve tedriste tatbik edilecek usul, malumatı insan için fazla bir süs, bir vesile-i tahakküm yahut medeni zevkten ziyade, maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden ameli ve kabil-i istimal bir cihaz haline getirmektir. Evlad-i memleketin müştereken ve mütesaviyen iktisaba mecbur oldukları ulum ve fûnun vardır. Ali meslek ve ihtisas erbabının tefrik olunabileceği derecat-ı tahsile kadar terbiye ve tedriste vahdet, heyet-i içtimaiyemizin terakki ve tealisi nokta-i nazarından çok mühimdir.' (TBMM Zabıt Ceridesi, D:1,C:28, s.12).

Bu sözler tevhid-i tedrisatın açıkça ilk kez açıklandığı sözlerdir. Atatürk bu tartışmaların içerisinde terbiye milli mi olmalı, dini mi olmalı sorusunun cevabını dönemin önemli aydınları ile tartışmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

'...Mesele şu idi:

'Terbiye milli mi olmalı, yoksa dini mi olmalı?'

Bunu soruyu bana soruyordu.

Verdiğim cevabın özeti (...):

'Din içtimai bir müessesedir. Realitede yaşamaktadır. Fakat devlet onu mekteplerinde öğretmeye mecbur değildir. Devlet, terbiyesini laikleştirmelidir.

İkinci bir soru sordu:

'Böyle bir laisizyon hareketini halk nasıltelakki eder?'

Hiç terddütsüz cevap verdim:

'Türk milleti laik terbiye esasını çok iyi kabul edecektir. Çünkü dünyanın en realist, en müspet kafalı bir milletidir.'

Bu cevabımın iyi karşılandığını seziyordum.' (Baltacıoğlu, 1941: 14).

Atatürk cumhuriyet ile beraber her alanda attığı adımların sağlam temeller üzerine oturtulması için bir dizi inkılap gerçekleştirmiştir. 1 Mart 1923 de meclis açılış konuşmasında ifade ettiği bu değişim hamlesi eğitimde öncelikli olarak eğitim birliğine yönelik olmuştur. Atatürk konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

'Efendiler! Evlad-ı memleketin müştereken ve mütesaviyen iktisaba mecbur oldukları ulum ve fûnun vardır. Ali meslek ve ihtisas erbabının tefrik olunabileceği derecat- ı tahsile kadar terbiye ve tedriste vahdet, hey'et-i ictimaiyetimizin terakki ve tealisi nokta-i nazarından çok mühimdir. Bu sebeple Şer'iyeye Vekâleti ile Maarif Vekâletinin bu hususta tevhid-i fikir ve mesai eylemesi temenniye şayandır.' (Bingöl, 1970: 24).

3 Mart 1924'te ülke içindeki bütün eğitim kurumlarının tek bir çatı altında toplayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartıldı. Bu kanun ile birlikte ülkede faaliyet gösteren bütün eğitim kurumları Maarif Vekaletine bağlandı. Tevhid-i Tedrisat Kanunu bütün dini okulların kapatılmasını ve bunlar yerine İstanbul'da İlahiyat Fakültesi'nin ve imam-hatip okullarının açılmasını öngörüyordu. Bundaki amaç dini eğitimin tamamen devlet kontrolü altına alınmak istenmesiydi.

Atatürk'ün önemle üzerinde durmuş olduğu milli kültür birliğinin sağlanmasına yönelik düşünceleri Osmanlı eğitim sisteminden kalan eğitimde çok başlı yapının sosyal yapımız üzerindeki etkisini ortadan kaldırarak milli kültür birliğinin tesis edilmesine yönelikti. Bir anlamda milli kültür birliğinin sağlanmasına yönelik ihtiyaç Osmanlı eğitim sisteminden kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan bu sorunun çözümüne yönelik atılan ilk adım da 3 Mart 1924' tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu olmuştur. Milli kültür birliğinin sağlanmasına yönelik atılan bu adım sonucunda ortaya çıkan kanuna göre; Ülkedeki tüm bilim ve öğretim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti ya da özel vakıflarınca idare edilen tüm medrese ve mektepler Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekteplere ve medreselere ayrılan para, Maarif bütçesine geçirilecektir. Maarif Vekâleti yüksek din uzmanları yetiştirmek için Darülfünunda bir ilahiyat Fakültesi, imam ve hatip yetiştirmek için de ayrı mektepler açacaktır.

Cumhuriyetin eğitim politikasının Türk milletinin duygu ve düşünce anlamında bir olmasına yönelik olarak planlanması gerekiyordu. Çünkü bir milletin bireyleri ancak ortak bir eğitim politikasının gereği olarak düzenlenmiş bir eğitim ile yetiştirilmelidir. Bu sayede ortak duygu ve düşünceler etrafında kenetlenmiş bir millet oluşturulabilir.

Tüm bunlar düşünülerek planlanmış bir eğitim politikasına yönelik atılmış bir adım olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ülkenin içinde bulunmuş olduğu eğitim karmaşasına son vermiştir. Eğitim ve öğretimin tek çatı altında toplanmasıyla Cumhuriyet yönetiminin gerektirdiği insan tipinin yetiştirilmesinde aynı felsefe kabul edilmiş ve aynı duygu ve düşünceleri paylaşabilen bireyler yetiştirilmiştir.

Milli kültür Atatürk'ün üzerinde önemli durduğu bir konudur. Milli kültür birliğinin sağlanması Türk halkı için millet olma ve bir millet şeklinde varlığını devam ettirmenoktasında önemlidir. Atatürk milli kültür birliği ile ilgili olarak Maarif

şurasında: ‘...Doğu ve Batıdan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, milli seciye ve tarihimize uygun bir kültür kastediyorum. Çünkü milli dehamızın tam gelişmesi ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir.’ diyerek, milli kültür ile ilgili düşüncelerini açıklamıştır.

Milli kültür birliğinin sağlanması konusunda en etkili araç olarak eğitimi gören Atatürk, eğitimin milli kültür birliğinin sağlanma amacına yönelik olarak düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim konusunda söylemiş olduğu;

‘En önemli ve en verimli vazifelerimiz milli eğitim işleridir. Milli Eğitim işlerinde kesinlikle zafere ulaşmak lazımdır. Bir milletin gerçek kurtuluşu, ancak bu şekilde olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek vücut ve tek düşünce olarak esaslı bir program üzerinde çalışması lazımdır.’(Atatürkçülük, 2003: 293).

sözleriyle ifade etmek istediği programı Milli Terbiye Programı olarak isimlendirmiştir. Atatürk bu konuşmasında takip edilecek olan eğitim politikasının ana hatlarını belirlemiştir. Ana hatları belirlenen tek düşünce temeli üzerinde şekillenen Milli Terbiye Programı milli kültür birliğini sağlamaya dönük bir program olmalıydı. Çünkü milli bir eğitim programı hem milli kültürün inşasına yönelik olacak hem de milli birlik inşasına giden süreçte yapılması gerekenlerin belirlendiği bir program olacaktı. Buna yönelik olarak Atatürk, Milli Terbiye Programının, sosyal hayatımızın ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine uygun olarak hazırlanmasını istemiştir (Atatürkçülük, 2003: 293).

Yeni devletin eğitim politikasının temel hedeflerinden olan vatandaşlık eğitimi ve eğitim yaygınlaştırılması Atatürk’ün üzerinde önemle durmuş olduğu bir başka konudur. Atatürk 1 Mart 1922’de TBMM’de yapmış olduğu bir konuşmada;

‘Bizim takip edeceğimiz maarif siyasetin temeli, evvelâ mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten kaçınarak, bu fikrîmi birkaç kelime ile açıklamak için diyebilirim ki, aleltilak bütün köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtabak kadar coğrafi, tarihî, dinî ve ahlâki bilgiler vermek ve dört işlemi öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir.’ (ASD, 1952: 298).

demş ve bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Bu konuda önemli adımların başında, halkın okuma yazma oranının artırılmasına yönelik olarak çıkarılan 1 Kasım 1928 tarihli Arap alfabesi yerine Latin alfabesinin kabul edilmesine ilişkin kanun gelmektedir. Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabul edilmesi aynı zamanda milli dilin geliştirilmesine yönelik bir adımdır. Vatandaşlık eğitimi ve eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen diğer bir adım da okuma yazma

seferberliğinin başlatılarak Halk Dershanelerinin açılmasıdır. Halk dershaneleri hareketi 11 Kasım 1928'de Millet Mektepleri adı altında organize edilmiştir. Millet mektepleri ile aynı amaç doğrultusunda açılan Halk evleri ve Halk odaları da eğitimin yaygınlaştırılmasına katkı sağlamışlardır. Halkevleri bünyelerinde; sanat, spor, eğlence etkinlikleri, görgü, sanat ve meslek kursları, yayınlar ve kitaplıklar bulunduyorlardı. Bu kapsamda, her halkevinde dil-edebiyat-tarih, tiyatro, güzel sanatlar, spor, sosyal yardım, halk dershanesi, kütüphane ve yayın, köycülük, müzecilik ve sergi adlarını alan çalışma kolları kurulmuştu. Halkevleri bu özellikleri ile geniş ilgi görmüş ve Cumhuriyetin temel ilkeleri çerçevesinde vatandaşlık eğitimi vermişlerdir.

Atatürk ülkenin ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünün yetiştirilmesine önem veriyordu. Türkiye'nin ihtiyacı olan eğitilmiş insan gücünü yetiştirmeye yönelik bir eğitimin gerekliliği ile ilgili olarak Atatürk, milli eğitimin temel amacını halkın eğitimini sağlamak ve cehaleti ortadan kaldırmak olarak belirlemiş ve '...fakat sadece bununla yetinilmemeli, orta ve yüksek öğretime de önem verilmeli, ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücü yetiştirilmelidir.' demiştir (CBMB, 1946: 5-6).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin özellikle kalkınma amacıyla atmış olduğu adımlar eğitime de yansımıştır. Ekonomi eğitim politikalarının belirleyici unsuru olmuştur. Yeni kurulan devletin ekonomik anlamda sıkıntılar içerisinde olması halkın ekonomik olarak da refaha kavuşması için eğitim politikalarının ekonomik temeller üzerine kurulmasını gerekli kılmış, ekonomi anlayışının eğitim politikasına bir yansımaları olarak da ülke kalkınması için gerekli olan iş gücünün eğitilerek yetiştirilmesi eğitim politikasının bir amacı olmuştur. Meslek öğrenimine önem verilmiş eğitim politikaları ekonomik hedeflerle uyumlu bir şekilde düzenlenmiştir. Atatürk eğitimin ekonomiye yönelik işlevini şu şekilde ifade etmiştir: 'memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetistirmek mecburiyetlerdir.'(Karagözoğlu, 1985: 211). 'Bir taraftan izalei cehle ugrasırken bir taraftan da memleket evladını hayatı içtimaiye ve iktisadiyede filen müessir ve müsmir kılabilmek için elzem olan iptidaî malûmatı amelî bir tarzda vermek usulü maarifimizin esasını teskil etmelidir.' (ASD, 1952: 230). Ekonominin gelişmesini ve ülkenin kalkınmasını sağlayacak teknik elemanları ve meslek sahiplerini yetistiren okullar 'Mesleki ve Teknik Eğitim Okulları'dır. Atatürk döneminde mesleki ve teknik eğitim

veren okulların hem okul öğretmen ve öğrenci sayısı yönüyle, hem de eğitim kalitesi yönüyle geliştirilebilmesi için çalışmalar yapılmıştır.

Cumhuriyete geçilmesi ile beraber siyasal bir gelişmenin içerisine giren devlet bir taraftan da ekonomik anlamda gelişme çabalarına girmiştir. Sanayileşme ve tarım alanında gelişmenin önemli olduğu bir dönemde bu çabaların önemi büyüktür. Ülkenin eğitilmiş iş gücüne ihtiyacının olduğu bir dönemde mesleki ve teknik eğitimde yeniden yapılanma çalışmaları başlatılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim bu dönemde ekonomik kalkınma amacıyla yapan planları içerisinde yer almıştır. bu dönemde mesleki ve teknik eğitimde gerçekleştirilen çalışmaların temel amacı; mesleki ve teknik eğitimi ülkenin milli eğitim politikası içerisinde geliştirerek ülkenin ihtiyaç duyduğu gelişme ve değişme ile ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayacak iş gücünü yetiştirmektir.

Atatürk ülke kalkınması için gerekli olan iş gücünün yetiştirilmesi için eğitim sisteminin bunu gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesini istemiştir. Ekonomi ve eğitim arasındaki ilişkiyi İktisat Kongresi'nde şu şekilde ifade etmiştir:

‘Arkadaşlar, bence yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Binaenaleyh evlâtlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara o suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki âmeli ticaret, ziraat ve sanatta ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmir olsunlar, âmeli bir uzuv olsunlar. Binaenaleyh Maarif programımız, gerek iptidai tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler, bu noktai nazara göre olmalıdır.’ (CBMB, 1946: 11).

Hamdullah Suphi, okulların üretici insanlar yetiştirmeleri gerektiği konusuna ağırlık vermiştir. Milli eğitimin ekonomik gelişmeyi sağlayacak olan bir araç olarak görülmüştür. Bu konudaki görüşlerini kendisiyle bir görüşme yapan Hakimiyeti Milliye Gazetesi muhabirine şu şekilde açıklamıştı:

‘...mekteplerimiz işçi yetiştirecektir. Ve maarifimizin hedefi, memleketin evladını memleketin istihsaline teşrik etmek ve bu istihsaline muassır medeni tekâmüle mazhar etmek, takviye ve teksir eylemektir. Memleketin çocuğunu her mesleklere ishal edecek üç beş sultanımız ve bazı mektebi aliyemiz bir tarafa bırakılırsa, bütün mektebi iptidaiyemizin ve talebemiz hedefi umumiyesi işçi yetiştirmek olmalıdır...’ (Hakimiyeti Milliye, 1921).

Eğitime gerekli önem verilerek eğitim kurumlarına Türklük şuuru içerisinde bir eğitim politikasının sürdürülerek milli eğitim gerçekleştirilebilirdi. Çünkü eğitim milli olma niteliğini ancak böyle kazanabilirdi. Bu şekilde düzenlenmiş bir eğitim politikası bireylere kendi milli değerlerini benimsetebilirdi. Yeni Türkiye'nin Cumhuriyet fikri

etrafında birleşebilmesi için bu gerekliydi. Çünkü eğitimin milli olması bir taraftan milli egemenlik anlayışını güçlendirecek diğer taraftan da cumhuriyet fikrinin benimsenmesine katkı yapacaktır.

Atatürk'e göre bir milletin varlığını sürdürebilmesi ya da sürdürememesi onun eğitiminin milli nitelikler taşıyıp taşımadığı ile yakından alakalıdır. Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminin milli olmaktan uzak olması eğitimde yaşanan sorunları ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla eğitimden kaynaklanan sorunlar devleti yıkıma götürmüştür.

Atatürk döneminde eğitimi millileştirmek amacıyla önemli adımlar atılmıştır. Eğitim alanında oluşturulan bazı kurumlar eğitimin milli olması yönünde yararlı olmuştur. 15 Nisan 1931 tarihinde kurulan Türk Tarih Kurumu ve 12 Temmuz 1932'tarihinde kurulan Türk Dil Kurumu bu adımların en önemlileridir. Milli eğitim için tarih ve dil alanında yapılan çalışmalar çok önemlidir. Milli tarih ve milli dil sayesinde milli eğitimin gerçekleştirilebilirdi. Dil alanında atılan adımlarda aynı düşünce hakimdir. Türk milleti milli dilini kazanmalı ve geliştirmelidir. Bu amaçla da Türk Dil Kurumu kurulmuştur.

Mustafa Kemal yeni devletin eğitim politikasının temellerini Türk milliyetçiliği üzerine kurmuştur. Devletin millet özelliğini barındırmayan hali göz önünde bulundurularak millet olma duygusunun kazandırılması ancak milli bir eğitim sayesinde olabilirdi. Eğitim milli duyguları geliştirebilecek, milli ve manevi değerlere sahip çıkarak bunları yeni nesle aktarabilecek aynı zamanda milli ve manevi değerlere karşı yabancı unsurlarla mücadele ruhunu kazandırabilecek nitelikte milli olmalıydı.

Atatürk'ün düşündüğü eğitim sistemi, eski devrin hurafelerinden ve milletimizin sahip olduğu özelliklerle hiçbir şekilde ilgisi olmayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilecek her türlü zararlı etkilerden uzak, milli karakterimize uygun bir eğitim sistemidir (Feyzioğlu, 1992).

Atatürk'ün eğitimde millilik anlayışı, tıpkı Türk milliyetçiliği anlayışında olduğu gibi birleştirici, toplayıcı, bütünleştiricidir (Özkan, 2008: 110).

Çağdaşlaşma hem Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinden birisi hem de Atatürkçü düşüncenin en önemli niteliklerinden birisidir. Türkiye Cumhuriyet ile beraber atılan adımların hedefinde çağdaşlaşma yer almaktadır. Çağdaşlaşma devletin her faaliyetinin

akıl ve bilim çerçevesinde gerçekleşmesini gerekli kılmış ve bilimin değeri önem kazanmış, teknolojik gelişmeler takip edilmeye başlanmıştır.

Atatürk çağdaşlaşmaya büyük önem vermiştir. Çağdaş bir seviyeye gelebilmek için çağımızın bilim ve teknolojisi kabul edilmelidir. Ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı durum bilim ve teknolojinin yeterince takip edilememesi ve çağdaş dünyadan kopuştur. Çağdaşlaşma yeterince anlaşılabilir ve bilim teknoloji takip edilemezse olumsuz sonuçlarla karşılaşılır.

Çağdaşlaşma yeni Türk devletinin her alanda ulaşmak istediği bir nokta olmuştur. Atatürk'ün düşünceleri çağdaşlaşmayı gerekli göstermektedir. Her alanda etkili olan çağdaşlaşma düşüncesi eğitim konusunda da kendini göstermiştir. Milli eğitim çağdaş olmalıdır. Eğitim politikaları çağın gereklerine göre düzenlenmeli, bilim ve akıl temele alınmalıdır. Atatürk'ün eğitim anlayışına göre biç bir şekilde mantıkla açıklanamayan ilkeler kabul edilemez. Atatürk bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: 'Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit ilimdir, fendir, ilim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir.' (Doğramacı, 1985). Her konuda akıllı esas alan Atatürk, eğitim düşüncesinin ilkelerini belirlerken de aklın ve bilimin yol göstericiliğini kullanmıştır. Akıl dışı bütün yolları reddeden Atatürk, akılla açıklanamayan bütün düşünceleri reddetmiştir.

'Hiçbir delili mantıkiye istinat etmiyen bir takım an'anelerin, akidelerin muhafazasında ısrar eden milletlerin terakkisi çok güç olur; belki de hiç olmaz. Terakkide kuyut ve surutu asamiyan milletler hayatı makul ve amelî müsahede edemez. Hayat felsefesini vâsi gören milletlerin tahtı hâkimiyet ve esaretine girmege mahkumdur.' (ASD, 1952: 48).

Eğitim ile ilgili olarak Maarif Vekaleti'nin 1923 ve 1924'lerde hazırlamış olduğu genelgelerde eğitimin resmi amaçları ifade edilmiştir. Bu amaçlar içerisinde eğitimin çağdaş ve milli olmasına yönelik ifadeler yer almaktadır. çağdaşlık ve millilik eğitim politikasının önemli iki ilkesi olmuştur. Eğitim uygulamaları bu yönde sürdürülmüş, çağdaş eğitim düşüncesi ile bilim ve akıl ön planda tutulmuştur. Milli eğitim politikaları akıl ve bilim üzerine kurulmuştur (Atatürk ve Eğitim, 1981: 10).

Milli eğitimin çağdaşlaşma ilkesi doğrultusunda eğitimin dini nitelikte yapılması engellenmiş, milli eğitim politikası laik bir politika olarak sürdürülmüştür. Çağdaşlaşma hedefi ile paralel olarak eğitim politikası belirlenirken çağdaş ülkelerin bilgi

birikimlerinden yararlanılmıştır. John Dewey, Albert Malche gibi yabancı uzmanlar eğitim sistemimiz üzerinde incelemeler yapmışlar ve raporlar hazırlamışlardır. Eğitim politikamız oluşturulurken bu raporlar dikkate alınmıştır.

Milli eğitimin çağdaşlaşma boyutu ile ilgili olarak eğitimde önemli değişimler yaşanmıştır. İnkılapların yaşatılması ve benimsetilmesi amacıyla okul müfredatlarında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. İnkılaplarla uyuşmayan dersler ve programlar kaldırılmış bunlar yerine inkılapları destekleyen, yayılmasını sağlayacak olan programlar düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinin ve Atatürkçü düşüncenin temel ilkelerinden birisi olan Laiklik sosyal, siyasi ve kültürel yaşamın her alanını etkilediği gibi eğitim konusunda da belirleyici bir ilke olmuştur. Laiklik 1937'de anayasaya girmiştir ancak 1924'te kabul edilen yasalar doğrultusunda eğitim ve öğretimin yönünü belirleyen ilke olarak kabul edilmiştir.

Atatürk'e göre eğitimde laiklik ilkesi, eğitimin bir yandan dini makamların elinden kurtarılıp, müspet ilimlere dayalı programı hakim kılarak devletin kontrolüne alınması, diğer yandan da eğitim ve öğretimin amaçlarıyla muhtevalarının dünyevi ihtiyaçlara uygun olarak yeni baştan düzenlenmesi anlamını taşımaktadır (Aytaç, 1984: 16).

'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.' sözü ile yeni devletin hedeflerine ulaşması için gerekli yolu çizen Atatürk, cumhuriyetin vatandaşlarının yetiştirilmesi görevini üstlenen eğitim konusunda da bu yolun takip edilmesini istemiştir. Bu tutumuyla Atatürk; Türkiye'nin çağdaş bir devlet haline gelmesini önleyen engelleri tam bir cesaretle yıkıp atabilen, akıl ve bilim çağına geçmenin tek kurtuluş yolu olduğunu tam bir berraklıkla görüp, bu gerçeği gözler önüne seren bir liderdir (Karagözoğlu, 1994: 330).

27 Ekim 1922'de laiklik ile ilgili olarak eğitime ilim ve fennin yön vermesi konusunda öğretmenlere şu şekilde seslenmiştir:

'Milletimizi yetiştirmek için asıl kaynak olan okullarımızın ve üniversitelerimizin kuruluşunda da ilim ve fen yolu izlenecektir. Okul sayesinde, okulun vereceği ilim ve fen yardımıyla ki, Türk milleti, Türk sanatı, Türk Şiir ve Edebiyatı, İktisadiyatı bütün güzellikleriyle gelişecektir. Bunları yapmak istiyorsak gözlerimizi kapayıp bu dünyada tek başımıza yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile ilişkisiz yaşayamayız. Bilakis gelişmiş ve yükselmiş bir millet olarak uygarlık düzeyinin üzerinde yaşayacağız.'

Bu da ancak ilim ve fen ile olacaktır. İlim ve fen nerede ise orada olacağız ve her yurttaşın kafasına koyacağız. Bilim ve teknik için sınır ve şart yoktur.’ (ASD, 1952: 43).

Atatürk yapılan her türlü çalışmada dogmaların değil bilimsel dayanakların, bilim ve tekniğin geldiği son noktanın referans alınması gerektiğine inanan Atatürk 1925’te yapmış olduğu bir konuşma da öğretmenlere şöyle diyordu: ‘Dünyada her şey için maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlimin ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, cehalettir, delalettir.’ (CBMB, 1946: 8)

Atatürk laikliğin eğitim konusuna yansımaları 1924’te çıkardığı Tevhid-i Tedrisat kanunu ile pekiştirmiş, dönemin milli eğitim politikasının bilim ve tekniğin öncülüğünde laiklik ilkesi çerçevesinde sürdürülmesi gerektiğini işaret etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinde ‘Milli Eğitim’ politikasının oluşumu ile ilgili temel politikalar Atatürk’ün eğitim konusundaki yaklaşımını yansıtmıştır. Milli eğitim farklı boyutları ile ele alınmıştır. Milli eğitim politikasının hükümet ve parti programlarına yansımaları da ‘Milliyetçilik, çağdaşlaşma ve ekonomik’ boyutlarda gerçekleşmiştir.

Bir taraftan batılılaşma düşüncesi diğer taraftan milliyetçi bir anlayışa söylenmiş bu sözler cumhuriyetin ilk dönemine ait milli eğitim politikasının izlerini taşımaktadır. Milliyetçi yaklaşımın sebebi batılılaşma düşüncesinden hareketle toplumsal bütünlüğe giden yolu inşa etmektir. Bu süreçte eğitim belirleyici unsur olmuştur.

Atatürk döneminde İlkokul Programları dönemin eğitim politikalarına uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden hemen sonra Maarif Vekili İsmail Safa Özler’in ilan ettiği Maarif Misakı cumhuriyetin eğitim politikasını yansıtmaktadır. Amacı, ‘Türk milletini medeniyet safında en ileriye götürmek ve yeni nesilleri, Türk olmak haysiyetinin gerekli kıldığı bu amaca en kısa zamanda varmayı mümkün kılacak irade ve kudrette yetiştirmek’ olarak belirlenen Maarif Misakı’nın diğer amaçları şu şekildedir:

‘Milliyetçi, halkçı, inkılapçı, laik Cumhuriyet vatandaşları yetiştirmek, İlköğretimi genelleştirerek, herkese okuma-yazma öğretmen, yeni nesilleri bütün öğretim kademelerinden geçirerek onları ekonomik hayatta başarılı kılacak bilgilerle donatmak, toplum hayatında, dünya ve ahiret cezaları korkusundan doğan ahlak yerine, özgürlük ve barışın ön plana alındığı gerçek ahlak ve erdem hakimi kılmak.’ (Akt: Tazebay ve diğ.,2000: 35, Cicioğlu: 1981).

1924 ilkokul programı cumhuriyet öncesi dönemi eğitim programlarının cumhuriyet dönemine uyarlanması şeklinde olmuştur. Ders isimlerindeki Türkçeleştirme görülmektedir. 1926 İlkokul Programı'nın amacı ise 'Genç nesli muhitinefaal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir.'(İlk Mektep Müfredat Programı, 1926)

1936 İlkokul Programı, temel hedef olarak bilgisizliği gidermeyi görmektedir. Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurttaşyetiştirmek önemlidir. Ayrıca program Cumhuriyet Halk Partisi programıyla iş birliğini içeren bir program özelliğini taşımaktadır (İlkokul Programı, 1936).

1929 tarihli Maarif Vekaleti'nin talimatnamesinde ilköğretimin amaçları şöyle tespit edilmiştir:

'İlkmekteplerde terbiyenin ilk ve son maksadı çocukların milli hayata layıkıyla intibak etmeleridir... Terbiyede Türklük ve Türk vatani esas mihrini teşkil etmelidir. Çocuklarda milli hislerin beslenmesi ve kuvvetlendirilmesi için her fırsattan istifade edilmelidir. Türk inkılâbı ve inkılâbın nimetleri, bu nimetlere ermek için büyük cüdaller (savaşlar) onlara layıkıyla anlatılmalıdır. Cumhuriyet ve 23 Nisan bayramları gibi büyük milli günlerde mektepte tertip olunacak müsamereler (piyesler) ve senlikler çocukların milli hassasiyetlerini arttırmak için en iyi fırsatlar verir. Talebe bayrağı sevmeli ve ona hürmet etmelidir. Bunun için her ilkmektepte haftanın ilk günü sabahleyin ve son günü öğleden sonra bayrak töreni yapılmalıdır. Mektep binasının önünde muntazam bir bayrak sereni olmalıdır. Çocuklar milli bayrağı selamlamasını öğrenmelidir' (Akt: Akyüz, 2006: 315).

Bu amaçlar doğrultusunda Dr. Reşit Galip'in yazmış olduğu Andımız ilkokullarda her sabah okunmaya başlanmıştır:

'Türküm, doğrucum, çalışkanım. Yasam: Küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi özümde çok sevmektir. Ülküm: Yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun. Ey bu günümüzü sağlayan ulu Atatürk! Açtığın yolda, kurduğun ülküde, gösterdiğin amaçta hiç durmadan yürüyeceğime and içerim. Ne mutlu Türküm diyene!' (Akt: Akyüz, 2006: 316).

Cumhuriyet döneminde eğitimin her alanında olduğu gibi okutulan derslerin içerikleri de milliyetçi yaklaşımlarla oluşturulmuştur. Görülmektedir ki ders içerikleri de dönemin devlet ideolojisi çerçevesinde şekillenmiştir. Milli eğitim Bakanı Esat'ın 1931 tarihli genelgesi ders içerikleri ile ilgili ipucu vermektedir:

'[derslerin amacı] ...öğrencileri milli hayata intibak ettirmek ve onları Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyetine azami derecede bağlı ve azami derecede faydalı birer vatandaş haline getirmektir. Türk mektebi, eline teslim edilmiş olan her Türk çocuğunu Cumhuriyet rejiminin psikoloji ve ideolojisini tamamıyla kavramış... Türk vatandaşı haine getirmeye mecburdur' (Akt: Akyüz, 2006: 309).

Ulus devletlerin kurulduğu bir dönemde imparatorluğun dağınık toplum yapısından bir millet oluşturmak çağdaşlaşmanın bir gereği olarak düşünülmüştür. Bununla birlikte milliyetçi söylemlerde toplumun her katmanına işlenmiştir. 1930 tarihli bir hükümet programında eğitim konusunda, eğitim ile amaçlananları göstermektedir:

'Eğitim siyasetimizde mesleki öğrenim ve uzmanlaşma, az masrafla çok sonuç arayan pratik bir nitelik, okullarımızı her türlü olumsuz etkilerden uzak, ahlak ve düzen cephelerini özellikle önemli tutan bir zihniyetle ve yeni bir güçle devam edeceğiz' (Akt: Kaplan, 2009: 162).

Cumhuriyet'in ilk hükümetleri ile birlikte yeni devletin ilk eğitim politikaları da hükümet programlarına yansımıştır. Birinci İcra Vekilleri Heyeti eğitim ile ilgili olarak hükümet programında bir paragraf ayırmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın başvekilliğini yaptığı ilk kabinenin programı, 9 Mayıs 1920 tarihinde Maarif Vekili Dr.Rıza Nur tarafından TBMM'de okunmuştur. Bu dönemde üzerinde durulan konu, Türk kültürünün önemini aydınlara anlatılarak, milli duyguların uyandırılması ve kurtuluş savaşına bakışı değiştirmektir (Akyüz, 1978: 172). Bu programda hükümetin eğitim sorunlarına yaklaşımı şu şekilde ifade edilmiştir:

'Milli Eğitim işlerinde amacımız, çocuklarımıza verilecek eğitimi, her anlamı ile dini ve milli bir hale koymak ve onları hayat savaşında başarılı kılacak, dayanaklarını kendi benliklerinde bulduracak, teşebbüs kudreti ve kendine inanma gibi karakter verecek, üretici bir fikir ve şuur uyandıracak bir seviyeye ulaştırmak; bütün okullarımızı en bilimsel ve en modern olan bu temel ile sağlık kurallarına göre yeniden düzenlemek ve programlarını ıslah etmek, milletin karakterine, coğrafi şartlarına, tarihi geleneklerimize, sosyal bünyemize uygun bilimsel ders kitapları meydana getirmek; halk kitlesinin sözcüklerini toplayarak dilimizin kamusunu yapmak; milli şuurunu geliştirici, tarihi, edebi ve sosyal eserleri, uzmanlarına yazdırmak; eski eserleri kütüğe geçirmek ve korumak; Batının ve Doğunun bilimsel ve teknik kitaplarını dilimize çevirmek, kısaca; bir milletin hayat ve varlığını korumak için en önemli etken olan eğitim işlerinde dikkat ve özel bir gayretle çalışmaktır. Bugün ise ilk işimiz mevcut okulları iyi bir şekilde idare etmektir.'

Hükümet programına göre Cumhuriyetin ilk hükümetinin eğitim politikası üç temel üzerine kuruludur. Eğitim dini, milli olmalı ve verilecek eğitim öğrencileri hayat mücadelesine hazırlamalıdır. Cumhuriyetin ilanı ile beraber milli eğitimin ifade etmiş olduğu dini kısım ortadan kaldırılacaktır.

Kaplan (2009) programı ‘...çağdaş Türk ulus devletinin ilk resmi programı her anlamda dini ve milli eğitim ile yaşam mücadelesinde başarı sağlayacak bir öğretimi birleştirme çağrısında bulunuluyor.’ ifadeleriyle yorumlayarak hükümetin ‘karakter/ruh eğitimi ile araçsal öğretimi birleştiren bir formülasyon’dan söz etmektedir (Kaplan, 2009:153).

Güneş ve Güneş (2003)’e göre bu anlayış Atatürk ulusçuluğunun geliştirilmesini amaçlamaktadır (Güneş ve Güneş, 2003: 19).

Cumhuriyetin yeni eğitim politikası Türk vatandaşlarının milli, laik, çağdaş bir eğitim süreciyle yetiştirilmesi şeklinde ifade edilebilir. Eğitim politikası milli olmakla ulusun ihtiyaçları ve kendi kültüründen kaynaklanan bir eğitimi ifade etmektedir. Bu süreçte kendi kültürünü tanıyan ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda bilinç sahibi bireyler yetiştirilecektir. Laiklik ise Osmanlı devletinin eğitim politikasının yerini alan Cumhuriyetin eğitim politikasının dini etkilerden uzak bir eğitimi ifade etmesidir. Eğitim politikasının temel ilkelerinden olan çağdaşlık eğitimde temel ilkenin bilim ve aklın yol göstericiliği olduğunun bir göstergesidir.

3.2.3. İsmet İnönü Döneminde Milli Eğitim

İsmet İnönü dönemi Atatürk’ün ölümüyle başlayan ve çok partili yaşamın bir sonucu olarak Demokrat Parti iktidarının başladığı 1950’lere kadar sürecek olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde her alanda olduğu gibi eğitim alanında da baskın olan görüş İnönü’nün düşüncelerinin uygulamasıdır. Özellikle eğitim alanında yaşanan aşırı hareketlilik, İnönü’nün radikal uygulamalarının izlerini taşımaktadır.

Bu dönemin eğitim politikalarının bir işareti olarak John Dewey’in 1939’da yayınlanan Türkiye Maarif Hakkında Rapor adlı eserinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in yazmış olduğu giriş gösterilebilir:

‘Eğitim kültür müesseselerimizin Kemalist rejimin kurucu prensiplerine dayanarak, cezri bir şekilde hayatileştirilmesi, terbiye ve tedris çalışmalarının her şeyden evvel memleketin bugünkü ve yarınki kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir mahiyette alması ve okullarımızdan çıkan gençlerin yeni teknik ve hayat şartlarını kavrayarak muhitlerinde verimli ve faydalı birer vatandaş haline gelmeleri, kültür gelişmesinin devamlı şekilde takip edilecek bir ana programa bağlanması ile mümkündür.

Bu program hazırlanırken Milli Şeflerin direktifleri CHP’nin ve hükümetin programı, hareket noktalarımızı ve amaçlarımızı tayin edecektir.’ (Dewey, 1939: 57)

Dönemin eğitim politikasının yönünü belirtmesi açısından önemli olan bu mesaj, öncelikle eğitimi Kemalist ilkelerin yerleştirilmesi amacına yönelik düzenlemeyi ifade etmektedir. Eğitim konusunda çok hareketli bir dönem olan İnönü döneminde Atatürk dönemi eğitim politikalarından farklı bir politikaya dönüş vardır. Atatürk dönemi eğitim politikalarında laiklik ilkesi gereği uzaklaşılacak din kavramı yerini milliyetçi uygulamalarla doldururken, bu dönemde ise milliyetçilikten uzaklaşılırken milliyetçiliğin yeri hümanist bir kültürle doldurulmaya çalışılmıştır.

İsmet İnönü dönemi eğitim politikalarında laik hümanist çizginin baskın olmasına karşı milliyetçi yaklaşımlardan da vazgeçilmiş değildir. Bu noktada Batılılaşma hedefi doğrultusunda Batı medeniyetinin kültürel temelleri olan eski Yunan ve Latin kaynaklarına ulaşma çabası dikkat çekmektedir.

Atatürk döneminde batılılaşmanın bir gereği olarak laiklik ilkesi eğitim programlarının temel ilkelerinden iken bu dönemde batılılaşma hedefine ulaşmak için laik ve hümanist değerler eğitim politikalarında hakim değerler olarak yer almıştır. Eğitim alanında atılan bütün adımlar bu iki temel değer üzerine olmuştur. Dönemin eğitim politikaları laik değerler üzerine kurulmaya çalışılmış özellikle laik bir yaşam tarzının toplumun bütününe yaygınlaştırılması için kız öğrencilerin eğitilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

İsmet İnönü'nün milli eğitim konusundaki düşünceleri Mustafa Kemal'in eğitim ile ilgili ortaya koyduğu düşüncelerini tekrar ortaya koyar. Dönemin başbakanı İsmet İnönü 5 Mayıs 1925'te Muallimler Birliği'nde öğretmenlere yapmış olduğu konuşmasında Tevhid-i Tedrisat'ı savunmakta ve millî terbiyenin ne demek olduğunu açıklamaktadır:

'Tevhid-i Tedrisat'ın bazılarınca kötü yorumlanacağını ve öncülük edenlerin dinsizlikle suçlanacaklarını, doğurabileceği sonuçları biliyorduk. Bir takım ıslah önerileriyle eski kurumların yaşatılmasını isteyenler de mutlaka çıkacaktı. Fakat Meclis, kararını verdi. Yavaş yavaş varılacak bir sonuca ivedilikle ulaşmak, devrim yapmaktır. Ve gördük ki bütün ileri dünyanın yolu aynıdır. Uygarlığı yakalayanlar hep bu yoldan yürümüşlerdir. Tevhid-i Tedrisat, ülkenin bütün hayatında fikrî, fennî, ekonomik ve sosyal alanlarda başlıca temeldir. Yaptığımız işi, dine aykırı görmek, yapılan işi görmemektir. Bunun dinsizlikle hiç bir ilişkisi yoktur. Bu sistemde başarılı olalım, on yıl azimle yürüyelim, şimdi bize karşı olanlar, din adına endişe duyanlar görecektir ki Müslümanlığın asıl en temiz, en saf, en hakiki şekli bizde yaşanacaktır... O noktaya varıncaya kadar, biz bu gerçeği kanunla ve cebren telkine ve uygulamaya devam edeceğiz. Hedefe varmak için her cahilane itiraz ve girişim önlenecektir. (...).

Millî maarif istiyoruz, bu ne demektir? Bunu zıddı ile daha çok anlarız. Bunun zıddı dinî terbiye ya da beynelmilel eğitimidir. Siz öğretmenler, dinî ve beynelmilel

değil, millî eğitim vereceksiniz. Dinî terbiyenin millî eğitime saldırı demek olmadığını, her iki eğitimin de kendi yollarında gerçekleşebileceğini göreceğiz. (...) Dinî eğitim, bir bakıma beynelmilel eğitimidir. Bizim eğitimimiz ise kendimizin olacak ve kendimiz için olacaktır. Millî eğitimde iki kısım düşünebiliriz: Siyasal ve vatansal. Bütün bu topraklara Türk mahiyetini veren bir “Türk” var. Fakat bu millet henüz istediğimiz yekpare millet manzarasını göstermiyor. Eğer bu nesil, bilinçle, ilmin ve hayatın rehberliğiyle, bütün ömrünü vakfederek çalışırsa siyasi Türk milleti, kültürel, düşünsel ve sosyal tam ve olgun bir Türk milleti olabilir. (...) Bir milliyet kütlesi içinde ayrı medeniyetler olamaz. Kendilerini başka camialara bağlı görenlere açıkça teklif ediyoruz: Türk milletiyle beraber olsunlar. Fakat “konfedere” olmuş medeniyet halinde değil, bir tek medeniyet halinde. Bu vatani işte tek olan bu milletin ve bu milliyetindir. Bu siyaset vatanın bütün hayatıdır. Yaşayacaksak yekpare millet kütlesi olarak yaşayacağız. İşte millî terbiye dediğimiz sistemin genel hedefi’ (Sakaoğlu, 1992: 172).

İsmet İnönü’nün yaptığı bu konuşma Mustafa Kemal’in ifade ettiği dini içerikli ve evrensel etkilere açık bir eğitim anlayışına karşın milli eğitim düşüncesinin benimsendiğinin bir göstergesidir. Eğitimin devletin resmi ideolojisi sınırları içerisinde gerçekleştirileceğini vurgulayan bu konuşma milli eğitim dışında farklı kaynaklardan beslenen düşüncelere karşı bir gönderme şeklinde yorumlanabilir. Kaplan, İnönü’nün bu sözlerini şöyle yorumlamıştır:

‘Birincisi, yeni rejimin tercihi olan millî eğitim, dinî ve enternasyonal eğitime karşıttır...Yeni eğitim, bütün enternasyonal etkilerden uzak, tamamen millî bir eğitim olacaktır. Ulus, tek bir kültüre ve düşünceye dayalı yekpare bir ulus olmalıdır. Aynı vatan toprakları üzerinde çeşitli kültürlere yer veren bir ulus, tam ve olgun bir ulus değildir. Öteki kültürler ve topluluklar kendilerini inkâr etmeye ve bütünüyle erimeye mecburdur. Mevcut ‘siyasi Türk milleti’ni yekpare, ‘olgun’ bir ulusa dönüştürmenin yolu millî eğitimidir. Millî eğitimin genel amacı, ‘yabancı harslar’ın erimesi ya da özümlemesi ve böylece yekpare Türk ulusunun inşa edilmesidir.’ (Kaplan, 2009:144-145).

Milli eğitim bakanı olarak adından en çok söz ettiren bakanlardan birisi olan Hasan Ali Yücel tek parti iktidarı ile özdeşleşen bir milli eğitim bakanlığı sergilemiştir. Hasan Ali Yücel bakanlığının ilk dönemlerinde Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi’nin yayınlanmasını sağlar. 9 Ocak 1939 tarihli ilk sayısında ise Saffet Arıkan’ın Maarif Vekilliğinden ayrılması ile Hasan Ali Yücel’in Maarif Vekili olması ile ilgili olarak yaptıkları mesajlara yer verilmiştir. Her iki bakanında dergide verdikleri mesajlar Milli Eğitim Bakanlarının Milli Şef Cumhurbaşkanına bağlılıklarını ve eğitim politikasının Milli Şefin direktifleri ile yönlendirildiğini ve yönlendirileceğini göstermesi açısından anlamlıdır.

Hasan Ali Yücel milli eğitim bakanlığı görevine başlarken izleyeceği milli eğitim politikasının izlerini belli etmiştir. Hasan Ali Yücel milli eğitim bakanlığına başlarken yayınlamış olduğu mesajda: ‘İrfanımıza, kuvvetli hamlelerle yeni bir hayat veren Atatürk’ün ve Büyük Türk Milletinin şuur ve iradesini temsil eden Millî Şef’in direktiflerine uyararak; Cumhuriyet Halk Partisinin Kültür meselelerinde tespit ettiği prensiplerle, Hükümet programımızda yazılı esaslara dayanarak’ milli eğitim bankalığı görevini yürüteceğini açıklamıştır (Yücel, 1993: 1).

Hasan Ali Yücel’in göreve başlama mesajında kullandığı ifadeler onun Milli Şef’in düşüncelerine bağlılığını çok açık bir şekilde göstermektedir. Hasan Ali Yücel’in Milli Şef İsmet İnönü’ye bağlılığının Milli Eğitim politikasını şekillendirmesindeki etkisi kaçınılmazdır.

Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığı süresince birçok demecinde Milli Şef’i öne çıkarmıştır. Demeçlerinden Milli Şef İsmet İnönü’ye bağlılığını göstermiş, görüşlerini kayıtsız şartsız kabul etmiştir. Milli Eğitim bakanın bu tutumu halk ve öğrenciler üzerinde de Milli Şef İsmet İnönü’ye karşı bağlılık duygusunu aşılamıştır.

Hasan Ali Yücel milli eğitim bankalığı süresince uyguladığı politikanın ideolojik yapısını şu sözleriyle açık bir şekilde ifade etmiştir:

‘Bu mevzuda sağ veyahut sol temayüller bizim için başkalık ifade etmemektedir. Ciheti ve cepheleri her ne olursa olsun, Kemalizm dediğimiz ve Atatürk’e, onun koyduğu prensiplere bağladığımız inan sisteminin dışında her ne kalıyorsa bizim için zararlıdır. Bunlar, okul içine sokulmadığı gibi, memleket içine de sokmamak zaruretinde bulunduğumuz mahzurlu fikirlerdir’ (Yücel, 1993: 235).

Hasan Ali Yücel’in görüşlerine göre millî eğitim politikasında artık dini eğitime yer yoktur. Yetiştirilecek öğrencilerde milliyetçi ruhun oluşturulması amacı devam etmektedir. Yalnız bu milliyetçilik Atatürk döneminde ki gibi dışa kapalı değil, yabancı medeniyetlere de açık olan bir milliyetçiliktir. Eğitimimizi çağdaş bir düzeye kavuşturmak için ekonomik ve toplumsal bir engelin kalmaması bu dışa açılımının nedenini bize anlatmaktadır.

Hasan Ali, uzun süren vekilliği boyunca Kemalist ilkeler doğrultusunda, İnönü’nün desteğiyle, hümanist kültür reformları başlar. O hümanizmi şöyle açıklar:

‘Türk Hümanizması, beşer eserine istisnasız kıymet veren, ona zamanda ve mekanda hudut tanımayan hür bir anlayış ve duyustur. Hangi milletten olursa

olsun, insanlığa yeni bir düşünüş yeni bir duyuş getiren her esere bizim yüreklerimizin besleyeceği his ancak saygı ve hayranlıktır.’ (Taşdemirci, 1984: 535).

Hasan Ali Yücel, dar milliyetçilik olarak nitelendirdiği geçmiş milliyetçilik akımlarını eleştirmekte bu anlayışların milleti kısırlaştırdığını belirtmektedir. O, milliyetçilik ile hümanizmin birleştirilmesini kendisine temel prensip olarak almıştır: ‘milliyetçilik bizi yeni bir hümanizmaya getirdi. Garplılardan daha geniş olarak, nerde insan zekasının eseri varsa, onu içine alan bir hümanizmayı kurma yolundayız.’ (Taşdemirci, 1984: 535). O, Konservatuarların kurulmasını ve hatta Avrupa müziğini dinlemeyi bile millî bir hareket dolayısıyla hümanist olarak değerlendirir.

Hasan Ali Yücel, Latince ve Yunanca’nın okutulmamasını eleştirmektedir:

‘Kültür anlayışımızda milliyetçiliğin tecellilerinden biri de Cumhuriyetin daha ilk zamanlarda Arapça ve Farsçayı kaldırmamız olmuştur. Bu boşluğu, o da seneler sonra ve bu yakınlarda Latince ve Yunanca ile doldurmaya başladık.’ Söylediği gibi boşluk doldurulmaya çalışılmış, Yunan ve Roma edebiyatından eserler Türkçe’ye çevrilerek Ona göre bu eserler millîleştirilmiştir: ‘Zaten biz dünya klâsiklerinin tercümelerini millî edebiyatımızın içinde dillenmiş görüyoruz, böyle alıyoruz. Çünkü bu Faust□u benim güzel Türkçemle ifade ediş, Faust□u millîleştirmekliğim demektir. Nitekim eski Yunan eserlerini de ana dilimizde bu anlayışla okutmak istiyoruz.’ (Taşdemirci, 1984: 537).

Bu dönemde Atatürk döneminde uygulanan kültür politikalarının terkedildiği görülmektedir. Çünkü Atatürk Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi kurumları kurarken dilimizi yabancı etkilerden korumak, Türk ırkını araştırmak ve üstün bir ırk olarak tanıtmak amaçları vardı. Yalnız bu dönemde Yunan ve Roma döneminden eserler dilimize çevrilerek yeni bir kültür politikası, dışa açılım görülmektedir. bu açılım o dönemin siyasî şartlarıyla da ilgisi olabilir. Çünkü ikinci dünya savaşı yıllarında Türkiye, Rusya tehdidine karşılık Batı’ya yönelmiştir. Hatta bu yönelme köy enstitülerinde de kendini göstermiştir. Bu konuda Taşdemirci’nin şu sözleri çok ilginçtir:

‘Atatürk dönemini gerçekten bir Türk Rönesansı olarak nitelemek mümkündür. Çünkü O, İslâm kültürünü atlayarak Orta Asya Türk kültürü üzerine dayanmak istemiştir. Aynı metodu daha öncce Avrupalıları uygulamıştır. Onlar da Hristiyan kültürünü atlayarak eski Yunan ve Latin kültürüne uzanmışlardı. Bu açıdan, Atatürk’ün kültür hareketi biri Türk rönesansı olarak kabuledilebilir. Oysa İnönü dönemi doğrudan doğruya batı rönesansının bir taklidinden ibarettir.’ (Taşdemirci, 1984: 534).

Akyüz ise klâsiklerin dilimize çevrilmesindeki amacı, ‘...Batı uygarlığına kaynaklık eden eserler kanalıyla bu uygarlığı daha iyi tanıyıp öğrenmekti. Yücel’e göre, medem ki Türkler 19. yüzyıldan beri Batı uygarlığına doğru yönelme ihtiyacı duymuşlardı, Batıyı anlayabilmek için, önce ‘insan aklına ve tabiatına değer veren özellikleriyle Rönesans’ı hazırlayan ‘hümanist’ eserleri okumalıydılar.’ (Akyüz, 2006: 374).

3.2.3.1. Milli Eğitimde Değişen Değerler

Atatürk dönemi eğitim politikalarının temel ilkelerinden laiklik İnönü döneminin en belirgin niteliğini oluşturmaktadır. Laiklik ile ilgili olarak İsmet İnönü’nün ‘Laik cumhuriyet telakkisi artık bir siyasi yenilik hamlesi değildir. Millet’in umumi gidişini tanzim eden esaslı bir kanundur. Cumhuriyet Türkiye’sinin daha ilk senelerinde bu yolu bulabilmesi büyük bir talih, büyük bir muvaffakiyettir.’ (Cihan ve Tekin, 1989: 73).

İsmet İnönü cumhurbaşkanlığı döneminde laikliği bütün topluma yaymak amacıyla ekonomiyi ve eğitimi ön plana çıkarmıştır. İnönü bu iki unsur bireyleri özgür kılacak unsurlardı. Ekonomik anlamda atılacak adımlar geleneksel toplumun dönüşümü anlamına geleceği için laiklik ve uygulamaları daha rahat benimsenecektir. Eğitim ise cumhuriyetin temel ilkelerini halkın her kesimine ulaştıracak, halkın bu ilkeleri benimsemesini kolaylaştıracaktır. Eğer bu iki unsur gerektiği gibi geliştirilemez ve bu unsurlarda ciddi adımlar atılamazsa dini uygulamalar toplumu geçmişe götürecektir.

İnönü az gelişmişlikten kurtulmanın yolunu ekonomik bağımsızlıkta görüyordu. Bağımsızlık bilincinin oluşması ise eğitim ve bilgiye dayanıyordu. Toplumun ekonomik gelişmesi, eğitim düzeyini etkileyecek; ekonomi ve eğitim grafiğinde yükselme hem tam bağımsızlık kavramını pekiştirecek, hem de başta laiklik olmak üzere devrimlerin yerleşip benimsenmesini kolaylaştıracaktı (Cihan ve Tekin, 1989: 75).

Cumhuriyet Halk Partisi programlarında da eğitimin amacı olarak belirtilen laiklik İnönü dönemi milli eğitim politikalarına yön veren temel ilkelere birisi olmuştur.

Osmanlı Devleti’nden itibaren süren batılılaşma çabalarının 1938-1950 döneminde devam eden şekli olan hümanizma, İnönü dönemi eğitim politikalarının önemli bir yönünü oluşturmuştur.

Atatürk dönemi eğitim politikalarına bakıldığında laiklik uygulamaları sonucu din kavramının yerini alan milliyetçi yaklaşım İnönü döneminde hümanizma karşısında daha zayıf bir hale dönmüştür. İnönü'nün ekonomik kalkınma ile halkın refah düzeyini yükseltip cumhuriyet değerlerinin daha etkili bir şekilde benimsetilebileceği düşüncesi hümanizmanın bu dönemde etkili olmasıyla da ilişkilidir. Eğitim politikalarında hümanist yaklaşımların etkili olmasının gerekçesi kalkınmayı başarabilmiş, kültür seviyesi yüksek toplumların batı toplumları olduğu inancıyla batılılaşmanın kaçınılmaz olarak algılanmasıdır. Batı kültürünün temelini oluşturan Yunan ve Latin kültürlerinin aktarılması gerekmektedir.

Hümanist yaklaşımların etkili olduğu bu dönemde, liselerde Latin ve Grek dillerinin öğretilmesi kararlaştırılmış, bakanlıkta Tercüme Bürosunun kurulmuş ve Dünya klasiklerinin Türkçe'ye çevrilmesi çalışmaları başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nden itibaren batılılaşma düşüncesi etkili olmuştur. Yalnız İnönü döneminde değil Osmanlı Devleti, Cumhuriyetin kuruluşu Atatürk Dönemi'nde de etkili olmuş olan batıcılık eğitim politikalarının önemli bir hedefi olmuştur. Ancak Atatürk dönemi batıcılık anlayışı ile İnönü dönemi batıcılık anlayışı arasında farklılık vardır. Atatürk batıcılığı, batının bilim ve teknikte geldiği son noktayı alarak, batı medeniyeti içerisinde kimliğini kaybetmeden yer alabilmek olarak ifade ederken İnönü döneminde milliyetçilikten uzak bir batıcılık anlayışı hakimdir. Bu dönemde batıcılık milliyetçilik anlayışının önüne geçmiştir.

Geçmişte bilim ve teknik alanda bir amaç olarak görülen batılılaşma bu dönemde manevi anlamda bir batılılaşmaya dönüşmüştür. Milli eğitim bakanı Hasan Ali Yücel batılılaşmanın şartı olarak Avrupa usullerinde Konservatuar kurmayı, batı müziğinin öğretilmesini görmüştür. Bir anlamda kültürel bir batıcılık önem kazanmıştır.

Hasan Ali Yücel bu amaçla batı kaynaklarından çeviri faaliyetleri başlatarak batı medeniyetinin doğru ifade edilmesi amacını taşımaktadır. Bu dönemde batılılaşmak milli kültürden uzak bir yaklaşım sergilemiştir. Avrupa'nın kültürü kastedilerek hareket edilen hümanizm başarılı olamamıştır.

Atatürk dönemi eğitim politikalarına yön veren teme unsurların başında gelen milliyetçiliğin İnönü döneminde de ele alınmasının sebebi bu dönemdeki eğitim

politikalarına milliyetçiliğin hümanizmin etkisinde kalarak milli eğitim politikalarındaki yerinin zayıflamış olmasıdır. Bu dönem aslında söylemde milli eğitim politikası olarak ifade ediliyor, milliyetçilik ise eğitim politikalarında hakim değer olarak gösteriliyor. İnönü'nün 'Sizin vereceğiniz terbiye dini değil milli, beynelminel değil millidir. Milli terbiye istiyoruz.' sözleri milli eğitim politikasının milliyetçi bir çerçevede düşünüldüğünü gösterebilir (Cihan ve Tekin, 1989: 90). Ancak bu milliyetçilik yaklaşımı eğitim politikalarına gerçekten yansımamıştır.

İnönü dönemi milliyetçi söylemlerinden birisi de Şükrü Saraçoğlu'nun TBMM'de sunmuş olduğu hükümet programındadır. Saraçoğlu şunları ifade ediyordu:

'Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal ve o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit ve istikamette çalışacağız.' (CBMB, 1946: 145).

3.2.3.2. Milli Eğitimden Hümanist Eğitime

Milli Şef Dönemi eğitim politikaları açısından hem uygulamada hem de düşünce olarak Atatürk Dönemi eğitim politikalarından oldukça farklı bir dönemdir. Bu dönemde Atatürk Dönemi eğitim politikalarına yön veren temel unsurlarda değişimler görülmüştür. Özellikle Atatürk Dönemi Milliyetçilik ve Batıcılık unsurlarında bu dönemde ciddi değişimler söz konusudur. Atatürk'ün milli değerlerin eğitim politikasını şekillendirmesi gerektiği ile ilgili eğitimin milliyetçi yönü bu dönemde zayıflamıştır. Batılılaşma unsuruyla da ilgili olan bu değişim Milli Şef Dönemi eğitim politikalarında milliyetçiliğin etkisinin azaldığını göstermektedir. Milliyetçi yaklaşım bu dönemde söylemde kalmıştır. Atatürk Dönemi'ne göre diğer bir değişimde Batılılaşma kavramında gerçekleşmiştir. Atatürk'ün milli değerler etrafında şekillenmiş eğitim politikası Batının bilim ve teknikte gerçekleştirdiği gelişimleri takip eden bir eğitim politikasıydı. Bu takip sürecinde milli değerlerin korunmasına önem veriliyordu. Ancak Milli Şef Dönemi eğitim politikalarının batılılaşma unsuru Hümanizma etrafında şekillenmiştir. Batı medeniyetinin temellerini Latin ve Yunan kültürünün oluşturduğuna ilişkin düşünce milli eğitim politikasının milli değerlerden uzaklaşarak tamamen batının kültürel temelleri üzerine oturtulmasına sebep olmuştur. Bir örnek olarak Atatürk

Dönemi ve Milli Şef Dönemi tarih eğitimi ile ilgili olarak şu veriler değişimin boyutunu göstermektedir:

‘Atatürk Döneminde; Türk Tarihi: % 60, Roma Tarihi: %14, Eski Yunan Medeniyeti: % 14, Eski Anadolu: % 6, Diğer konular: % 6, Milli şef döneminde ise konuların dağılımı şu şekilde idi; Roma Tarihi: % 40, Yunan Tarihi: % 40, Eski Anadolu Tarihi: % 8, Türk Tarihi: % 4, Diğer konular: % 8’ (Köremez, 2005: 43).

Bu iki dönem arasında milli eğitim politikasına yüklenen anlam çok farklıdır. Eğitime bakış açısı ve uygulamalar noktasında ciddi farklılıklar vardır.

3.3. Çok Partili Dönemden 1980'lere Kadar Milli Eğitim

3.3.1. Demokrat Parti Döneminde Milli Eğitim

Ülkelerin eğitim politikalarının oluşmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Eğitim ile ilgili olarak belirlenen hedefler, öğretmen ve öğrenci, eğitim programları gibi faktörlerin yanında ülkenin tarihsel geçmişi, içinde bulunulan sosyo-ekonomik durum da eğitim politikasının belirleyicileri arasındadır. Çok partili hayata geçiş ile beraber 1950 tarihi Türkiye için bir dönüm noktasıdır. Dolayısıyla eğitim politikalarında da keskin bir dönüşümün tarihidir. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, artan nüfus, teknolojik gelişmeler eğitim politikasındaki değişimleri beraberinde getirmiştir.

1950 sonrası Menderes Hükümetleri milliyetçi-muhafazakar bir çizideydi. Türk eğitim politikası dönemin hükümetlerinin yapısına göre şekil almaktaydı. Dolayısıyla bu dönem milli eğitim politikası milliyetçi-muhafazakar bir çizgiye oturtulmuştu.

Demokrat Parti eğitim politikalarında Milli Eğitim Bakanlığı; ülke kalkınmasını sağlayacak insan gücünü oluşturmak, eğitim ve öğretimi dengeli bir biçimde köylere kadar yaygınlaştırarak eğitim-öğretim kurumlarının bilgi yönünden çağdaş uygarlığın değerlerini elde etmelerini, milli-manevi kıymetleri yüceltmek uğrunda asli fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlamak, eğitim ve öğretimi bilimsel koşullarda sunacak uzman ve öğretmen yetiştirmekle görevli idi (Okurer, 1965: 56-68). Dolayısıyla milli eğitim politikası da kalkınmaya yönelik insan gücünün oluşturulması, milli-manevi değerlerin hakim kılınması temeline dayanıyordu.

Demokrat Parti liberal ve İslami öğeleri ile dikkat çekiyordu. Milli eğitim politikası ise milli bir amaç etrafında şekilleniyordu. Millet olarak ortak duygu ve düşüncelerin

pekiştirilmesi ve eğitim yolu ile millete ait değerlerin yeni nesillere aktarılması önemseniyordu. Demokrat Parti programları da milli eğitim sisteminde milli ve ahlaki temellerin kabul edildiğini, milletin manevi değerlerine önem verildiğini yeni neslin milletin değerleri ile yetiştirileceğini ifade ediyordu.

Demokrat parti siyasi ideoloji olarak belirlediği muhafazakar yaklaşımları eğitim politikasına çok etkili bir şekilde yansıtmıştır. Demokrat partili yıllar eğitim politikalarında liberalizm ile muhafazakar ideolojinin ön planda olduğu yıllardır.

Demokrat Parti'nin milli eğitim politikaları hükümetlerinin uygulayacağı milli eğitim politikasını etkilemiştir. 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan Demokrat Parti programının 34-42 arasındaki dokuz maddesi eğitim işleri ile ilgilidir.

‘Madde 13. Partimiz bütün yurttaşları din ve ırk farkı gözetmeksizin, Türk sayar ve Türk olmanın bütün haklarına sahip tanır. Kanuni vazifelerini yerine getiren her ferde iyi bir yurttaş gözü ile bakarız. Bu ana görüşlerin tatbikatta da yer bulmasına dikkatle çalışacağız. Eğitim ve öğretim müesseselerimizi, böyle bir milliyetçilik idealinin tahakkukunda vazifeli saymaktayız.

Madde 14. Partimiz laikliği devletin siyasette, dinde hiçbir ilgisinin bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manasında anlar, laikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki yanlış tefsirini reddeder; din hürriyetinin diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından tanır.

Gerek dini tedrisat meselesi ve gerekse din adamlarını yetiştirecek müesseseler kurulması hususunda mütehasıslar tarafından esaslı bir program hazırlanması zaruridir. Üniversite içinde yer alacak İlahiyat Fakültesi ve ilmi mahiyette mümasil müesseseler, Milli Eğitim Bakanlığının bu kabil müesseseleri gibi muhtar olmalıdırlar.

Dinin siyaset aleti olarak kullanılmasına, yurttaşlar arasında sevgi ve tesanütü bozacak şekilde propaganda vasıtası yapılmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete getirmesini müsamaha olunmamalıdır.’ (Demokrat Parti Tüzük ve Programı, 1946).

Vatandaşları arasında ortak bir tarihi, kültür ve ülkü birliği koyan, ayrımcılığı da reddeden bir milliyetçilik prensibine bağlı olduğunu vurgulayan; bütün vatandaşlarını din ve ırk farkı gözetmeden Türk sayan Demokrat Parti eğitim kurumlarını da bu milliyetçilik prensibi tahakkukunda vazifeli saymaktadır. Demokrat Parti programı laikliği de vurgu yapmaktadır. Programda dini düşüncelerin hükümet işlerinde etkili olmayacağını ancak diğer hürriyetler gibi din hürriyetinin de mukaddes olduğunu vurgulamaktadır. Dini eğitim meselesinin de önemine vurgu yapan parti programı din eğitiminin bir program dahilinde

uygulanmasını önemsemektedir. Eğitim öğretim işlerinde birliği önemseyen Demokrat Parti programına göre: ‘Maarif sistemimizde, Milli Eğitim ve Öğretim vahdeti prensibinin taraftarıyız.’ maddesiyle bunu açıklamıştır (Ekinci, 1994: 66).

Demokrat Parti Programında eğitimin amaçlarıyla ilgili salt teknik ve bilimsel bilginin değil, milli ve insani değerlerinde önemli olduğunu Parti Programının 35.maddesinde görmekteyiz: ‘Umimi ve mesleki eğitim ve öğretim yurt ihtiyaçlarını karşılayacak umumi plana göre tanzim edilmeli ve gelecek nesillerin yalnız, ilim ve teknik bilgi ile değil, Milli ve insani bütün manevi kıymetlerle de teçhizine çalışılmalıdır.’ (Ekinci, 1994: 66).

Kaplan (2009) bu maddeyi şu şekilde yorumlamaktadır:

‘Bilimsel-teknik bilgiyi ulusal değerlerle birleştirmek Kemalist rejimin çoktan beri oluşturduğu ve yerleştiği milli eğitim ideolojisinin ta kendisiydi.’ Buna karşılık insani değerler kavramı yeniydi; her ne kadar artık gelenekselleşmiş ‘milli değerler’le birleştirilerek de olsa, öğrencilere insani değerler kazandırmayı eğitimin amacı olarak belirlemek, Cumhuriyet Halk Partisi’nin programlarında yer almayan bir noktaydı.’(Kaplan, 2009: 201).

Demokrat Parti programında Köy Enstitülerine karşı muhalif bir yaklaşımın içinde olduğu anlaşılmaktadır. Programın 36.maddesine göre: ‘Bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı ruha ve aynı seviyede bilgiye sahip olmaları esasının göz önünde tutulması, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekkülüne meydan verilmemesi bakımından lüzümlü görmekteyiz’ görüşü vurgulanmaktadır (Ekinci, 1994: 201).

I. Menderes hükümeti 22 Mayıs 1950’den 9 Mart 1951 tarihine kadar hükümette kalan Adnan Menderes’in başbakanlığını yaptığı hükümettir. I. Menderes Hükümeti’nin programında milli eğitim konusuna:

‘Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, milli ahlâkı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevî kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insanî kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatı sayılamaz.’ ifadeleriyle yer verilmiştir (Ekinci, 1994: 11).

I. Menderes Hükümeti programında milli eğitim ile ilgili olarak milli ve manevi değerlere çok fazla önem verildiği görülmektedir. Milli ve manevi değerlerin bu kadar önemsenmesinin sebebi o dönemde yaşanan komünizm endişesidir. Demokrat Parti

Komünizm ile ilgili olarak mücadelesini programında şu şekilde vurgulamıştır: ‘İrticai ve ırkçılık gibi ayırıcı cereyanları vasıta olarak kullanan ve çok defa kendisini bu maskeler altında gizleyen aşırı solcu hareketlere karşı gereken bütün kanuni tedbirleri almakta asla tereddüt etmeyeceğiz.’ (<http://www.tbmm.gov.tr>).

I. Menderes Hükümeti programında geçmişte uygulanan maarifin plandan mahrum olduğu vurgulanmakta ve bunun sonucu olarak da verimli bir eğitim sisteminin oluşmadığı açıklanmaktadır. Programda eğitim işleri büyük milli bir dava olarak görülmekte ve önemle ele alındığı vurgulanmaktadır. Eğitimin demokratik bir ruh ile takip edileceği, ilimin geldiği son noktada teferruatlı bir plan çerçevesinde eğitim işlerinin sürdürülebilmesi için gerekli kanun tasarıları için çalışılacağı hükümet programında belirtilmektedir (<http://www.tbmm.gov.tr>).

II. Menderes Hükümeti programında milli eğitim ile ilgili olarak komünizm karşıtı ve milliyetçi tutumların devam ettiğini görmekteyiz.

‘Kökü dışarıda olan teşkilatın faaliyetini fikir hürriyeti çerçevesi içinde mütalâa etmek ve müsamaha ile karşılamak bizim için mümkün değildir. Bir çete halinde ve gizli teşkilât olarak muhayyel bir istilanın öncülüğü vazifesini görmeye yeltenenlere karşı kanuni tedbirlerimiz daima şiddetli olacaktır. Bu nev’i faaliyetleri biz, fikir hürriyetiyle asla alâkalı görmemekteyiz. Bu mücadelemizde ilk programımızda da izah ettiğimiz gibi birinci hedefimiz kanuni kıstaslar elde etmektir. Türk hakimine bu nev’iden suçları teşhis edip cezalandırabilmek imkânlarını vermek lazımdır. Bunun için sarih tarif ve kıstaslara dayanan kanun maddelerine ihtiyaç aşıkardır. Bu ihtiyaca uyarak Hükümetçe hazırlanan kanun tadilleri Yüksek Meclisin komisyonlarında tetkik ve müzakere halindedir.’ (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Programdaki bu ifade hükümetin yabancı düşünce akımlarına, özellikle dönemin tehlikeli akımlarından biri olan komünizme karşı yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır.

II. Menderes Hükümeti’nin programında yer alan milli eğitime ilişkin ifadeler, Demokrat Parti’nin programında yer alan ifadelerle ve I. Menderes Hükümeti’nin eğitime ilişkin görüşleri ile örtüşmektedir. II. Menderes Hükümeti’nin programında eğitim işleri konusunda şu ifade dikkat çekicidir:

‘Gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlere teçhiz edemiyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminâtı sayılamaz. Gençliğimizin ‘Vatan’

ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz.’
(<http://www.tbmm.gov.tr>).

Hükümet programında milli, manevi ve insani değerlere vurgu yapmakta ve yetişen yeni nesli bir ‘Vatan’ ideali etrafında birleştirme idealini savunmaktadır.

III. Menderes Hükümeti Programı’nda eğitim işleri ile ilgili olarak: ‘Hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatını yalnız memleketin maddi kudret ve takatinde değil, aynı zamanda halkın ve gençliğin manevi değerlerle teçhizinde bulan iktidarımızın mâarif sahasına hayati bir ehemmiyet atfetmesi elbetteki tabii idi.’ denilmektedir. Hükümet programındaki bu ifadeye göre halkın ve gençliğin yetiştirilmesinde manevi değerlerin ön planda tutulması, özgür ve bağımsız bir millet olarak yaşamının teminatı olarak görülmektedir (<http://www.tbmm.gov.tr>). III. Menderes Hükümeti’nin eğitim işleri ile ilgili diğer hükümetlerinden farkı konusunda Kaplan (2009) şu görüşü ortaya atmıştır: ‘Daha önceki Demokrat Parti hükümetlerinin programlarında yer alan ‘milli karaktere ve ananelere göre manevi ve insani kıyatlarla teçhiz etme’ ifadesinin bu programda sadece ‘manevi değerlerle’ teçhiz şekline dönüştürülmüş olması dikkat çekicidir’ (Kaplan, 2009: 220).

Dördüncü Menderes Hükümeti 9 Aralık 1955 ile 25 Kasım 1957 tarihleri arasında iş başında kalmıştır. Hükümet programında iktidar partisi Demokrat Parti’nin programında ortaya koyduğu düşüncelerle daha önceki hükümetlerinin programlarında ortaya konan düşünce sistemlerinin aynısı olduğunu açıklamaktadır. Hükümet programına göre: ‘Huzurunuzda arz ettiğimiz bu program, ana hatları ve umumi istikameti itibariyle, doğrudan doğruya iktidar partisi programında tebarüz eden tefekkür siyâsetimizden ve memleket görüşünden mülhem olan eski programlarımızdan farklı değildir.’ denilmiştir (<http://www.tbmm.gov.tr>). Dördüncü Menderes Hükümeti programında eğitim-öğretim işleri ile ilgili olarak bir açıklamaya yer verilmemiştir. Menderes Hükümetlerinin sonuncusu olan Beşinci Menderes Hükümeti programında da eğitim-öğretim işleri ile ilgili olarak herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Celal Bayar bir taraftan Türkiye’nin çok partili hayatına önemli katkılar yapan Demokrat Parti’nin kurucusu ve önemli isimlerinden biri olarak diğer taraftan da Demokrat Parti hükümetlerinin Cumhurbaşkanı olarak eğitim ile ilgili önemli açıklamalar yapmış, meclis konuşmalarında eğitimin önemini vurgulayarak, eğitimde gelişmeyi ve yaygınlaşmayı savunmuştur. Celal Bayar’ın 1950 yılında meclis açılış konuşmasında eğitime verdiği önemi görmekteyiz. ‘İlköğretim maarif sistemimizin temelini teşkil eder.’ ifadesiyle eğitime verilen önemi gösteren Celal

Bayar verilecek eğitimin içeriğini de şu sözleriyle açıklamıştır: ‘Genç yavrularımızın, her şeyi benimseyen zekâlarıyla en iyiyi ve en doğruyu, milli ve insani bütün manevi kıymetlere istinat eden bir terbiye sistemi için burada bulunmaları iktiza eder...’ (Akt: Akbaba, 1996, Eren, 2007: 83).

Celal Bayar’ın bu konuşmasında eğitime verdiği önemin yanında dikkat çeken diğer bir nokta da öğrencilerin nasıl yetiştirileceğidir. Milli ve insani bütün kıymetleri çocuğa kazandırabilecek bir eğitim politikasının benimsendiğinin bir göstergesidir.

1953’te meclis açılış konuşmasında eğitimde niceliksel bir gelişimin yanında nitelik anlamında da bir gelişimin gerekli olduğunu ifade eden Bayar, öğretmenlerinde kendilerini geliştirebileceği imkanların sağlanması gerektiğine vurgu yapar:

‘...medeni ve iktisadi inkişafın emniyet ve istikrarı, kültür seviyesinin yükseltilmesiyle kabildir. Bu sebeptir ki, ilköğretimin kemiyet ve keyfiyet bakımlarından gelişmesine büyük ehemmiyet verilmekte, bu uğurda para ve emek sarfından asla kaçınılmamaktadır...’ (Öztürk, 1969: 524).

‘...Milli Eğitim Teşkilat kanunu yenilenmeli, öğretmenlerin tayin ve nakil işleri şahsi çalışmalara değer verecek surette ele alınmalı, liyakati sabit olan ilokul öğretmenlerine, öğretim kademelerinin en büyük derecesine kadar yükselebilmek hakkı tanınmalı.’ (Öztürk, 1969: 424).

Celal Bayar’ın köy enstitülerine yaklaşımı da şu şekildedir: ‘...Bugüne kadar, köy enstitüleriyle öğretmen okullarında, ayrı programlarla tahsil gören ilkokul öğretmenleri, bundan böyle aynı programa göre yetiştirileceklerdir. Bu müesseselerin umumi adı ‘Öğretmen Okulu’ olacaktır...’ (Öztürk, 1969: 452).

Celal Bayar’ın köy enstitüleri ve öğretmen yetiştirme ile ilgili bu görüşleri köy enstitülerinin öğretmen yetiştirme açısından önemini kaybettiğini göstermektedir. Celal Bayar’a göre öğretmenler aynı ruhla yetiştirilmelidir.

Celal Bayar 1955 yılı meclis açılış konuşmasında yabancı dil eğitimine de değinmiştir. Yabancı dil eğitimi uluslara arası alanda yaşanan gelişmeler ve Türkiye’nin uluslar arası alanda gerçekleştirdiği ilişkiler dikkate alınarak geliştirilmesi gereken bir eğitimidir: ‘Malumdur ki milletlerarası münasebetlerimiz hemen her gün artmaktadır. Gençlerimizin ilmi, içtimai, iktisadi ve askeri sahalarda isine yarayacak derecede kuvvetli yabancı dil bilmeleri mühim bir ihtiyaç haline gelmiştir...’ (Öztürk, 1969: 568).

Demokrat Parti'nin önemli isimlerinden ve kurucularından Celal Bayar'ın yapmış olduğu konuşmalar ve vermiş olduğu demeçler dikkate alındığında Demokrat Parti programında yer alan ifadelerin ve hedeflerin takip edildiği görülebilir. Celal Bayar'ın söylemleri ile Demokrat Parti programı ve hükümet programları örtüşmektedir.

Adnan Menderes Demokrat Parti'nin önemli siyasetçilerinden birisidir. Demokrat Parti'ye başkanlık etmiş, Demokrat Parti iktidarında kurulan beş hükümetin başbakanlığını yapmıştır. Demokrat Parti geleneğinin eğitim politikasını parti programı ve hükümet programlarından, partinin önemli simlerinin yapmış olduğu açıklamalardan, milletvekillerinin meclisteki tartışmalarından anlamaktayız. Adnan Menderes de Demokrat Parti'nin programında ve hükümet programlarında sözü edilen eğitim politikasını benimsemiştir. Eğitim politikası milli ve manevi değerler etrafında şekillenen, yetiştirilecek kuşakları ülkenin gelişim ve kalkınmasına yönelik yetiştirmeyi amaçlamış milliyetçi-araçsal bir eğitim politikasıdır.

Parti programı ve hükümet programlarında gördüğümüz bu eğitim politikası hakkında Menderes, Demokrat Parti'nin diğer temsilcileri gibi çok fazla açıklamada bulunmamıştır. Eren (2007)'e göre Menderes'in eğitim görüşünün dayandığı temel ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz: milliyetçilik, maneviyatçılık, bilimsellik, demokratlık, ilerlemecilik, fırsat eşitliği, laiklik, is eğitimi (Eren, 2007: 84).

Milli Şef dönemi milli eğitim politikalarında isminden çok fazla söz ettiren dönemin, hatta cumhuriyet tarihinin en etkili milli eğitim bankalığını yapan Hasan Ali Yücel gibi, Tevfik İleri de Menderes dönemi milli eğitim politikalarında oldukça etkili olan önemli milli eğitim bakanlarından. Tevfik İleri Menderes dönemi eğitim politikalarına adını yazdırmıştır.

Menderes dönemi milli eğitim bakanı Tevfik İleri eğitimi ülkenin önündeki en önemli sorun olarak görmüş, eğitimdeki sorunların çözümünün diğer sorunlar için bir adım olacağını '...Maarif davasını, memleketin bütün davalarının temeli saymaktayız. Maarif davasının ne kadar kısa sürede ve en güzel bir şekilde halledebilirsek memleket davalarının halli yoluna girmiş olacağız...' sözleriyle ifade etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 13 Kasım 1950: 56).

Milli eğitim konusunda istikrarın önemli olduğunu her fırsatta savunan Tevfik İleri, milli eğitim işlerinde istikrarsızlıktan kaynaklanan sorunların olduğuna ‘... Maarifte bir korku vardır, herkes bilir, bu büyük korku istikrarsızlıktır... Nakil talimatnamesi çok sık değişir, imtihan sistemleri çok sık değişir, terimler çok sık değişir. Hülasa talebe de öğretmen de daima bir şüphe ve istikrarsızlık içindedir...’ (TBMM Zabıt Ceridesi, 13 Kasım 1950: 56) sözleriyle vurgu yapmış, eğitim işlerinde istikrarın sağlanmasının en önemli görevleri olduğunu şöyle ifade etmiştir: ‘... Demokrat Parti iktidarı zamanında, maarife bir istikrar vermek Maarif Vekili olarak, bize düşen en büyük vazife olacaktır...’ (TBMM Zabıt Ceridesi, 13 Kasım 1950: 56).

Tevfik İleri’nin eğitimin ilk kademesine ilişkin görüşleri önemlidir. İleri ilköğretimi eğitim sistemimizin en önemli kademesi olduğuna vurgu yapmakta ve eğitimin bu kademesindeki sorunların çözümü konusunda bir an önce hareket edilmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir: ‘Maarif Şurası’nda ilköğretim davasının ele alınması maarif meselelerinin bir bir kül halinde ele almadığımız manasına gelmez. Bugün iki milyon Türk çocuğu ilköğretime tabii bulunmaktadır... Bu itibarla mutlak surette maarifimizin temel tasını teşkil eden ilköğretim isini tezgâha koyduk...’ (TBMM Zabıt Ceridesi, 25 Şubat 1953: 967).

Menderes hükümetlerinin milli eğitim bakanı Tevfik İleri okulu ‘yetiştiricilik fonksiyonu ile bir terbiye ve ideal ocağı’ şeklinde tanımlamıştır. İleri’ye göre okulun hedefi ise şudur: ‘çocuğa her şeyden evvel ahlaklı olmak inancını veren, bu zarureti duyuran bir ideal verilmelidir... Okul, çocuğa verilecek müspet hayatına, hazırlayan muvakkat bir terbiye istasyonudur.’ (Tebliğler Dergisi, 14 Mayıs 1951: 462).

Tevfik İleri’nin din eğitimi ile ilgili görüşleri de önemlidir. Tevfik İleri Demokrat Parti’nin bir üyesi olarak partinin ve menderes hükümetlerinin din eğitimi ile ilgili görüşleri onun görüşleri ile örtüşmektedir. Tevfik İleri Demokrat Parti programında ve hükümet programlarında belirtildiği gibi yeni neslin maddi yönüyle beraber manevi yönünün de milli, manevi değerler çerçevesinde geliştirilmesini istemekteydi.

Menderes dönemi din eğitimi açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Milli eğitim bakanı olarak Tevfik İleri’nin bakanlığı döneminde din dersleri ilkokullardan itibaren programlara girmiştir. İleri’ye göre din eğitimi eğitim sistemimiz içerisinde önemli bir yere sahiptir ve gereklidir. Din eğitimine olan ihtiyacı belirtmiş ve

İmam-Hatip okullarının açılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. İleri'nin şu sözleri din eğitimi konusundaki görüşlerine açıklık getirmektedir: 'Bizim için yol, köprü, mektep yapmak nasıl sırf bu millete hizmet için yapılan işlerse din bilgisinin Müslüman Türk çocuklarına en müspet şekilde mekteplerimizde vermekse tamamıyla politikadan uzak bir millet hizmetidir.' (Akt: Akbaba, 1996: 40).

3.3.1.1. Milli Eğitim Politikası Çerçevesinde Tartışmalar

Demokrat Parti iktidara geldiği günden itibaren Demokrat Parti'ye yapılacak olan eleştirilerin yönü din ve laiklik ekseninde olacaktı. Demokrat Parti'nin dini ve laikliği nasıl yorumlayacağı onun geleceği açısından önemli bir noktaydı. Bu noktada Demokrat Parti iktidarıyla beraber tartışmaları günler başlamış oldu.

Demokrat Parti'nin ilk icraatı Türkçe okunan ezanın Arapça okunması oldu. Adnan Menderes'e göre Türkçe ezan laikliğe zarar vermektedir. Ancak Demokrat Parti'nin bu önemli icraatı onu din eksenli bir parti haline getirmeye yetmiş ve partiye dinsel bir ideoloji çizmiştir. Bu değişim partiye dinsel bir ideoloji çizmesinin yanında bazı kesimlerde cumhuriyet devrimlerine yönelik bir tehdit olarak görülmüştür.

Şemsettin Günaltay döneminde ilkokullarda seçmeli din dersi uygulaması başlatılmıştı. Başbakan Günaltay bu uygulamanın dinin siyasete karıştırılması şeklinde algılanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Görülmektedir ki bu dönemde din eğitimi konusundaki gelişmeler daha sonra bu konuda farklı istekleri gündeme getirecektir. Din dersleri zorunlu hale gelecek, üniversitelerde din derslerinin okutulması talepleri tartışılacaktır.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Demokrat Parti'nin programında ifade ettiği eğitim politikasına dayalı olarak din derslerinin saatleri artırıldı. Din derslerinin okutulması ile ilgili şu kararlara varıldı:

Türk çocuklarının diğer ihtiyaçlarına olduğu gibi din ihtiyacına yanıt vermek üzere ilkokullarda din öğretimi yapılması ve bu derslerin diğer dersler arasına alınması uygun görülmüştür. Bakanlıkça bastırılmış olup 1950 ders yılı kitap listesine alınmış olan ilkokul din dersleri kitapları şimdilik maksada yeter görülmüştür. Bu konuda öğretmenlere rehber olacak bir kitabın hazırlanması kararlaştırılmıştır. Çok öğretmenli ilkokullarda din derslerinin bu dersleri bilhassa okutmak isteyen öğretmenlere verilmesi, bunlar da çok olduğu takdirde, içlerinden en yaşlılarının tercih edilmesi uygun bulunmuştur. Çocuklarına din dersleri okutmak istemeyen ebeveyn bu hususu sene başında okul idaresine yazı ile bildirdiği takdirde bu

çocukların din dersleri ve imtihanlarından muaf tutulması kabul edilmiştir. (Öztürk, 1969: 91).

Tevfik İleri'nin din eğitimi ile ilgili şu açıklaması din eğitimine neden önem verildiğini göstermesi açısından önemlidir:

'Vatandaş çocuğuna din dersi okutmak istiyor. Yani Müslümanlık terbiyesi edindirmek, bunun iptidai bilgilerini öğretmek istiyor. İki şık var Medeni Kanun ona bu hakkı verdigine göre, ya diyeceksiniz ki; ben mekteplerime bunu sokmam, istedigim yerde din dersi verir. O takdirde korkunç bir hadise vukua gelir. Mücadele etmeye mecbur olduğumuz mahalle mektebi, molların mektebi postu serer. Ama sen onu okutmayacaksın, o cahildir okumayacak, bende okutmayacağı ama sen Kanunun Medeni, teşkilat-ı Esasiye Kanunu mucibince vicdan hürriyetine maliksin, dini terbiye ve bilgi vermek hakkına maliksin. Bu ne demektir. Bir yamaçtan öbür yamaca geçmeye maliksin ama arada köprü olmayınca da tabii geçilmez. Köprüyü geçme hakkına sahip oldun mu, köprüyü kurmak bir borçtur. Biz bunu yaptık köprüyü kurduk. Bunu yapmakla gericilik mücadelesinin ilk kazmasını vurmuş oluyoruz' (Okutan, 1983: 423).

1924 yılında açılarak yeterli öğrenci bulunamadığı gerekçesiyle 1930 yılına gelindiğinde tamamen kapatılan İmam-Hatip Liseleri Demokrat Parti'nin eğitim politikaları ve din eğitimine yaklaşımına bağlı olarak 1951 yılında yeniden açılmıştır. İmam-Hatip Liselerinin kapatılmasının ardından halkın ihtiyacını karşılayacak din görevlisini yetiştirecek bir kurumun bulunmaması tartışmalara sebep olmuştur. Milli eğitim bakanlığı tarafından İmam-Hatip kursları açılrsa da bunlarda yetersiz kalmış ve İmam-Hatip okulları tekrar gündeme gelmiştir. 1951 yılında İmam-Hatip Liseleri yeniden açılmıştır.

Demokrat Parti'nin din eğitimi politikaları çerçevesinde İmam-Hatip okullarında ve ilkokullarda din eğitimi verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi için İmam-Hatip mezunlarını kabul edecek dört yıllık eğitim süresi olan bir yüksek okul açılması karar verilmiştir.

Demokrat Parti yönetimi öğretmen yetiştirme konusunda ortak bir ruhun tesis edilmesi düşüncesindeydi. İlköğretime önemi her fırsatta vurgulayan Parti öğretmenlerin aynı ruhu taşımaları ve bilgi-kültür anlamında aynı seviyede olmaları taraftarıydı. Var olan sistemde farklı dünya görüşlerine sahip iki zümre oluşuyordu. Bu düşüncenin aslında Demokrat Parti'nin Köy Enstitüleri hakkındaki düşüncesi ile ilgili bir ipucuydu. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile beraber Köy Enstitülerinin kaderi belirlemeye başlamıştı. Öğretmen yetiştirme konusunda Köy Enstitüleri ile ilgili görüşler Demokrat Parti üyeleri tarafından dile getirilmeye başlandı. 1950 yılı meclis açılış konuşmasında

Celal Bayar Köy Enstitüleri konusuna şöyle değiniyordu: ‘...Evvel emirde bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı ruh ve aynı seviyede bilgiye sahip olmalarını sağlamalıyız. Aranan vasıfta mürebbi yetiştirme teşkilatımız geliştirilmeli; zaman zaman tadilata uğrayan köy enstitüleri, elde edilen tecrübelerle göre daha elverişli bir hale getirilmeli... (TBMM Tutanak Dergisi, D:9,C:2, s.5).

Demokrat Parti’nin Köy Enstitüleri ile ilgili görüşleri öğretmen yetiştirmede kaynaklanan sorunların ötesinde ideolojik sebeplere dayanıyordu. Demokrat Parti’nin ideolojik anlamda Köy Enstitülerine karşı koymasının sebebi komünizm tehlikesiydi. Demokrat Parti Köy Enstitülerinin içine komünizmin sızdığını iddia ediyor, yetiştirilecek öğretmenlerin komünist düşünceyle yetişiyordu. Bu yüzden Köy Enstitülerinde yetişen öğrencilerden çok fazla beklenti içerisine girilmemeliydi.

Köy Enstitüleri ile ilgili Demokrat Parti’den önemli eleştiriler olmuştur. Ancak demokrat Partili milli eğitim bakanı Tefvik İleri’nin bu konu ile ilgili görüşleri önemlidir. Köy Enstitülerinin kaldırılması konusunda en sert tutumu ile karşımıza çıkan İleri Köy Enstitülerinin komünistlerden temizleneceği açıklamasını yapmıştı (Vatan, 15 Ağustos 1950: 4).

İleri Köy Enstitüleri ile ilgili bir konuşmasında ‘Moskova’nın Türk’ü ikiye bölmek istediğini, ancak kendilerinin bu tahrikleri bitleri kırar gibi kıracaklarını’ ifade etmiştir (Altunya, 2005: 105).

Bakan İleri’nin 1951 tarihli bir meclis konuşmasında Bir Köy Enstitüsü öğrencisinin yazmış olduğu mektupta yer alan okulda öğrencilerin işçi gibi çalıştırıldıkları, çeşitli hastalıklara maruz kaldıkları, işlerde çalışmaktan derslerin ihmal edildiği gibi şikayetleri okuduktan sonra şu sözlerle konuşmasına devam etmiştir: ‘Arkadaşlar bu çocukları bu memlekete kazandırmak bize borç olarak gelmiştir. Bütün köy enstitülerinin bu şekilde tarif edilen, eksik yetiştirilmiş çocuklarını muayyen bir sıra tahtında kurslardan geçirmek suretiyle memlekete daha hayırlı öğretmenler yapmak yolunu tutuyoruz’ (TBMM Tutanak Dergisi, D:9, C:5, s. 836-837).

Köy Enstitülerinin öğrenci kitlesini köy çocukları oluşturmaktaydı. İleri Köy enstitülerine sadece köy çocuklarının değil, onların yanında şehirli çocuklarında

alacağını ifade etmiş, Köy Enstitülerinin oluşturduğu köylü-şehirli ikiliğine son vereceklerini açıklamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, D:9 C:5, s.837).

Tevfik İleri'nin köy enstitülerine ilişkin eleştirileri çok fazlaydı. Bir çok konuşmasında Köy Enstitülerinden duydu rahatsızlığı, onlardan kaynaklandığını düşündüğü sorunları dile getirdi ve Köy Enstitülerinin geleceği ile ilgili önemli açıklamalarda bulundu.

Tevfik İleri için Köy Enstitülerinden kaynaklanan en büyük sorun komünizm tehlikesiydi. 26 Şubat 1952 tarihli bir konuşmasında İleri komünist bir öğretmenin Köy Enstitülerinde görev yaptığını, bu kişilerin öğrencileri zararlı düşüncelerle etkiledğini ve etkilenen bu öğrencilerin mezun olduğunu ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, D:9, C:18, s.441) .

Köy Enstitülerinde sol görüşe ait yayınların okutulduğundan bahseden İleri, Hasanoglan Köy Enstitüsü'nün yüksek kısmında okuyan öğrencilerinin 'arkadaşlar köle olarak yasayan köylüyü kurtarmak bize kalmıştır. Bunun yerine getirilmesi için tek çare komünistliğin ilan edilmesidir' ve 'Aile kutsiyeti bir saçmadan başka bir şey değildir. Senin karın benim karım diye tabiat bir şey ayırt etmemistir. Bu insan egoizmasının meydana çıkardığı bir şeydir. Bunu ortadan kaldıracak elemanlar biziz' şeklinde konumsalar yaptıklarını iddia etti (TBMM Tutanak Dergisi, D:9, C:18, s.442).

Tevfik İleri Köy Enstitülerinde Komünist Parti manifestosunun öğrencilere dağıtıldığından söz etmiş ve

'Köy Enstitüleri, bütün milli eğitim müesseselerimiz gibi ve onlara paralel olarak inkisaf etmektedirler. Bunlar, alelûmum ilkokullar için öğretmen yetistiren müesseseler olarak vazifelerini yapmakta devam edeceklerdir. Köylerimizin muhtaç bulunduğu sanat erbabını yetistirmek gibi munzam bir vazifeyi de yapabileceği zannedilmiş olan bu müesseseler, böyle bir hedefi daha önceden terk etmiş, müstahsil ve sanatkâr öğretmen tipi, mucitlerinin hayali olmaktan ileri geçememistir.' (TBMM Tutanak Dergisi, D:9, C:18, s.443).

Demokrat Parti'den, onun üyelerinden ve milli eğitim bakanı Tevfik İleri'den köy Enstitüleri hakkında gelen bu eleştiriler karşısında da görüşler vardı. Vatan Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman Köy Enstitüleri ile ilgili Demokrat Parti taraftarlarının yapmış olduğu eleştirilere karşılık vermiştir. Köy Enstitülerini eleştirenleri gerici olarak tarif etmiş ve enstitülere karşı bir savaşım olduğunu ifade etmiştir. Enstitülerin

komünist damgası yediğini ifade eden Yalman köy Enstitüleri ile ilgili şöyle devam etmiştir:

‘...Bilhassa köy enstitüleri gibi mühim bir terbiye sahasını bir an evvel vehim ve şüphe havasından kurtarmak, kusurları varsa düzeltmek, bu kıymetli müesseseleri komünizme karşı; cebir ve tethise değil, bilgi, kanat ve milli imana dayanır en mükemmel ve tesirli bir sed haline koymak milli gayemiz olmalıdır.’ (Vatan, 17 Ağustos 1950: 3).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu 8 Ocak 1951 tarihli Ulus Gazetesi’nde ‘Şimdiye kadar bu enstitülerde meydana gelmiş, sayılı uygunsuz olaylara bakıp da bütün enstitüleri suçlu gibi görmek yalnız ihtiyatsızlık değil doğrudan doğruya haksızlık olur’ sözleriyle eleştirilere cevap vermiştir (Ulus, 8 Ocak 1951: 2).

Tüm eleştirilere rağmen Demokrat Parti yönetimi Köy Enstitüleri hakkındaki düşüncelerini uygulamaya geçirmişlerdir. Köy Enstitülerinin kız öğrencileri İzmir Köy Enstitüsüne toplandı ve buranın ismi Kız Köy Enstitüsü haline getirildi. Milli eğitim bakanı aldıkları bu karara ilişkin şu sözleri söyledi

‘...Her köy enstitüsüne dağılmış ve ıstırapları Türk milletine mal olmuş kız çocuklarımızı, bu enstitülerden alarak bir kız enstitüsü halinde evvela İzmir’de bilâhare Bolu’da topladık. Buna Besikdüzü’nde bir ikincisini ilave ettik. İlave etmeye mecbur kaldık. Çünkü eski haliyle bu yatılı okullara kızlarını vermeyen asil Türk köylüsü bizim icraatlarımızdan sonra yani kız köy enstitülerini müstakilen kurmamızdan sonra kızlarını büyük bir istiyakla bu okullara göndermek istediler ve gönderdiler.’ (MEB, 1959: 11).

Köy Enstitüleri ile ilgili milli eğitim bakanlığı bir çalışma yaparak bir tasarı oluşturdu. Bu tasarı Köy Enstitülerinin ilkokullara dayanan altı yıllık ilköğretmen okullarına dönüştürülmesini öngörüyordu. 1952 yılında Köy Enstitüleri altı yıla çıkarıldı. 1952 yılındaki İlköğretmen ve Köy Enstitüleri programı okutulmaya başlandı. Köy enstitüleri ve İlköğretmen okulları aynı programa göre öğretmen yetiştiriyordu. Hükümetin hedefleri doğrultusunda ilköğretmen okulları ve Köy Enstitüleri 1954 yılında birleştirilerek Köy Enstitüleri kapatıldı.

Atatürk dönemi eğitim politikalarında hakim olan milli yaklaşım Milli Şef dönemi eğitiminde hümanist batıcı bir anlayışa dönüşmüştür. Demokrat Parti dönemi ise eğitim politikasının milli ve manevi değerler üzerine kurulduğu bir dönemdir. Demokrat parti kendi ideolojisi olan milliyetçi-muhafazakar çizgiyi eğitim politikalarında da takip

etmiştir. Milli eğitim milliyetçi değerler ile muhafazakar uygulamalar çerçevesinde belirlenmiş bir politika olmuştur.

Milliyetçi-muhafazakar çizgiye rağmen Milli Şef dönemi hümanist uygulamalarından da tamamen vazgeçilmiş değildir. Özellikle tarih ders kitaplarında hümanist yaklaşımın izleri devam etmektedir. Köremez (2005)'e göre 'Her ne kadar Türk tarihi konuları nispeten artırılrsa da hümanist tarih eğitimi anlayışının temelini oluşturan Eski Yunan ve Roma tarihi konuları ağırlıklarını aynen korumuşlardır.' (Köremez, 2005: 124).

Bu dönemde yazılan tarih ders kitaplarında, millileşme gayretleri olsa da, konuların ağırlığını Eski Yunan ve Roma oluşturmuştur. 1946 yılında yazılan Tarih I kitabı, Demokrat Parti döneminde de kullanılmıştır. Bu kitapta, Eski Yunan ve Roma tarihi konuları kitabın muhtevasının % 80'ini oluşturmaktaydı. Bu durum bize, milli şef döneminde ortaya konulan hümanist tarih eğitimi anlayışının aynen devam ettiğini göstermektedir. Her ne kadar tarih eğitiminde millileşme çabaları amacına ulaşmasa da, konuların ele alınış biçimi, tarih terminolojisi ve Türk tarihine ait konuların bir miktar artırılması bu dönemde tarih eğitimi alanında ki bazı olumlu değişikliklerdir (Köremez, 2005: 127).

3.3.2. İhtilal'den 12 Mart'a Milli Eğitim

1960 sonrası dönem Türkiye'nin tarihinde görülen en karmaşık dönemin başlangıcıdır. Bu dönem bir başka askeri müdahaleye kadar devam edecektir. 1960'da yaşanan toplumsal kargaşa sonucunda 27 Mayıs 1960'da Milli Birlik komitesi yönetime el koymuştur.

Ülkenin siyasi olarak bir kargaşa dönemine girmesi eğitim politikalarını da etkilemiştir. 1960 sonrası eğitim politikalarının ana hatları 1961 Anayasası'nda vurgulanmıştır. Eğitim ve öğretim faaliyetleri özgürlükçü, laik ve sosyal devlet anlayışı çerçevesinde yürütülecektir. 1961 Anayasası'na göre 'Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevidir. İlköğretim, kız-erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devletin okullarında parasızdır.'

Askeri müdahalenin etkisinde kurulan ilk hükümet olan Birinci Gürsel askeri hükümeti programında Birleşmiş Milletler Anayasası, İnsan Hakları Beyannamesi, hukukun üstünlüğü, ulusal gereksinimleri ilham kaynağı olarak göstermiştir. Bu hükümet

programında milli eğitim davası ‘Baş Dava’ olarak nitelendirilmiş, demokrasinin kökleşmesi, özlenen iktisadi refahın tahakkukunun, büyük kitlelerin ve yeni yetişen nesillerin Milli Eğitim’den en geniş ölçüde faydalanmasına bağlıdır (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Gürsel hükümetinin hedefi Milli Eğitim’i durgun halinden çıkarıp yapıcı ve başarılı bir vafa ulaştırmaktı. Gürsel hükümetine göre, maarif medeni ve milli bir müessese haline getirilmeliydi.

Milli Birlik Komitesi eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ulusal çerçeve içerisinde yürütülmesi taraftarıydı. Komite özellikle Demokrat Parti dönemi eğitim politikalarının Milli Eğitim’e zarar verdiğini düşünüyordu.

1960 askeri müdahalesinin ilk milli eğitim bakanı olan Prof. Fehmi Yavuz yapmış olduğu bir konuşmada ‘...tarihimizin en karanlık günlerinde milletçe mevcudiyetimizin daima koruyucusu olagelmiş bulunan münevver ve kahraman Türk ordusunun, milletin hürmet ve şükranını, dünyanın da takdirini kazanan başarılı bir davranış’ ifadeleriyle askeri müdahaleyi savunmuştur (Tebliğler Dergisi, Haziran 1960: 65).

Askeri müdahalenin önemli aktörlerinden Orgeneral Cemal Gürsel 1960-1961 eğitim-öğretim yılının başlaması nedeniyle yapmış olduğu bir konuşmada öğretmenlerden beklentisini ifade ederken, öğrencilerin vatanperverlik, ulusa karşı saygı ve gerçeklere başlılık duygularını geliştirilmesini önemli bir hedef olarak belirtmektedir (Tebliğler Dergisi, Ekim 1960: 71).

1960 sonrası hükümetlerin eğitim politikalarına bakıldığında ekonomik kalkınma hedefinin yer aldığı görülür. Eğitim kalkınmanın bir aracı olarak görülmüştür. CHP ve AP’nin koalisyon hükümetinde Milli eğitim ‘sadece genç nesilleri yetiştirmenin vasıtası değil, aynı zamanda özellikle milli kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım’ olarak görülmektedir (<http://www.tbmm.gov.tr>).

1960 sonrası milli eğitim politikalarında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi ve Sosyoloji gibi derslere ağırlık verilmiştir. Özellikle bu dönemde Milli Savunma dersi de önem kazanmıştır. Demokrat Parti döneminde kendine ait bir programı olmayan bu ders için özel bir program hazırlanmıştır ve 04.09.1961 tarihli ve 14326 sayılı genelge ile lise 1. sınıflara Milli Savunma dersi konulmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi koalisyon hükümetinin yerine kurulan Cumhuriyet Halk Partisi-Yeni Türkiye Partisi-Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi koalisyon hükümeti, Milli Eğitimde ile ilgili amaçlarını; her yaştaki vatandaşı, eşit eğitim olanakları içinde, yeteneklerine göre üstün seviyede, ulusa ve insanlığa yararlı, iyi ve verimli bireyler olarak yetiştirmek, sosyal ve ekonomik kalkınma programları için gereken nitelikli insan gücünü hazırlamak olarak açıkladı (<http://www.tbmm.gov.tr>).

1960 sonrası hükümetlerin eğitim politikalarının genel özelliklerini yansıtacak şekilde bu hükümetin eğitim politikasının da diğerleriyle aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Milli eğitim politikası sadece gençlerin ve halkın eğitimini amaçlayan bir politika olarak değil, aynı zamanda ülke için sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlayacak bir yatırım olarak görülmüştür. Orta ve yüksek öğrenim kurumlarının Devlet Planlama Teşkilatı'nın belirttiği sektörlerde açılacağı ifade edilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi ve Bağımsızlar tarafından oluşturulan koalisyona Yeni Türkiye Partisi'nin destek vermesi ile, X. İnönü hükümeti kuruldu. Bu hükümetin programında, bir önceki hükümetin programında ifade edildiği gibi Milli Eğitim, kamu hizmetleri içinde kültürel, sosyal ve iktisadi kalkınmanın hem ortamı hem de aracı olarak görüldü. Milli Eğitime, anayasada ifadesini bulan Atatürk ilkeleri ve Batı uygarlıklarının temel ilkelerine dayalı, ulusal - kültürel değerleri yaratacak ve geliştirecek bir nitelik kazandırılacağı açıklandı. Diğer hükümet programlarından farklı olarak, fedakar ve ülkücü öğretmen topluluğunu maddi - manevi huzur imkanına kavuşturmak amaçlandı (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Bu dönemde din eğitimi tartışmaları da görüldü. Dönemin milli eğitim bakanı din eğitimine karşı bir tutumlarının olmadığını ifade ederek, özellikle %95'i Müslüman olan Türkiye'de din eğitimi verilmesi gerektiğini belirterek, İmam - hatip okullarını meslek okulları kapsamında değerlendirdi.

X. İnönü hükümetinin dağılmasıyla birlikte Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti kuruldu. Bu dönemden itibaren Milli Eğitimde, milliyetçi düşünce egemen olmaya başladı. Ürgüplü, hükümet programında ülkenin ümidi ve geleceği olan gençliği, kişilik sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmeyi, onların hem öğrenim çağında hem hayata atıldıkları dönemde gereksinimlerinin karşılanmasını sağlamayı ilk hedef olarak belirtti. Milli eğitim hizmetlerinin temel unsuru olan öğretmenlere, gerekli mesleki yeterliliği

kazandırabilmek amacıyla bütün yolların deneneceği vurgulandı (http://www.tbmm.gov.tr).

1964-65 eğitim-öğretim yılında Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'nün teklifi üzerine lise ve orta okullar yönetmeliği yeniden düzenlendi. Bu düzenlemeye göre, ortaokul ve lise eğitim ve öğretim işlerinde öğrencisinin;

Türkiye Cumhuriyeti'nin, milli ahlakını benimsemiş ve olumlu bilim anlayışını kazanmış, çalışkan, yararlı bir yurttaşı olarak yetişmesini, müfredatı programlarla saptanan ve yüksek öğrenimi izlemek için gerekli bulunan bilgi ve kültür düzeyine erişmesini, bilgilerini, uygulama alanında kullanma yollarını öğrenmesini ve ilerde meslek seçmesini kolaylaştıracak surette yeteneklerinin geliştirilmesini, iyi alışkanlıklar kazanmasını, ruhça ve bedence sağlam olmasını amaç saymaktaydı (Tebliğler Dergisi, Aralık 1964: 346–348).

1960 sonrası milli eğitim politikalarının genel karakteristik özellikleri hükümet programlarına yansımıştır. Birinci Demirel Hükümeti milli eğitime verdiği önemi, kalkınma, milli şuurun hakim kılınması gibi kavramlarla ifade etmiştir. Hükümet milli eğitimi demokratik düzen ve özgürlüklerin bir kaynağı olarak görmesinin yanında ülke kalkınmasının en güçlü aracı olarak ifade etmiştir (http://www.tbmm.gov.tr). Bu politika 1960 sonrası planlı ekonomiye dayalı kalkınma hedeflerinin eğitime yüklediği ekonomik kalkınma hedefiyle alakalı bir durumdur.

Birinci Demirel Hükümeti dönemi diğer hükümet programlarından bir yönüyle ayrı tutulabilir. Laiklik kavramına yönelik bakış açısı bu farklılığı ortaya koymaktadır. Bu dönemde laiklik, hükümete göre vatandaşın dini gereksinimlerini baskı altında tutan, din ve ibadet özgürlüğünü kısıtlayan, din eğitimini engelleyen çerçevenin dışında ülkenin manevi ihtiyaçlarının giderilmesi için din eğitimine önem verilmesi şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Politikası 633 sayılı Diyanet İşleri Kanunu kendi içerisinde ele almıştır (http://www.tbmm.gov.tr).

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz, yapmış olduğu bir konuşmada öğretmenliği, vatan sevgisi ve hizmet aşkında birleşenlerin ve genç kuşakları milli şuur ve ülkülerle yetiştirme görev ve sorumluluğunu üzerine alanların mesleği olarak ifade etmiştir. Bakan, orta dereceli okulların geliştirilmesinin üzerinde durmuş ve özellikle İmam-Hatip okullarının yüksek öğrenime geçişte önlerinin açılmasını belirtmiştir. Orta öğretimde milli bir standardın sağlanmasına yönelik çalışmalara da önem verileceği ifade edilmiştir (Tebliğler Dergisi, Kasım 1965: 419-420).

Birinci Demiler hükümetinin diğer Milli Eğitim Bakanı, İlhami Ertem 1967-1968 eğitim-öğretim yılının açılışı nedeniyle yapmış olduğu bir konuşmasında eğitimin amacını, Türk milletinin bütün bireylerini her anlamda ortak ve bölünmez bir bütün olarak Türklük Şuuru etrafında toplamak şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin, Türklükleri ile gurur duyan, Türk olmanın şeref ve sorumluluğunu bilen, manevi anlamda güçlü ve çağımızın bilgileriyle donatılmış, çağdaş uygarlığı gerçekleştirecek nitelikte öğrenciler yetiştirdiklerini, dün olduğu gibi bugün de bu kutsal görevi aynı iman, aynı yeterlilikle yapmakta olduklarından emin olduğunu ifade etmiştir (Tebliğler Dergisi, Eylül 1967: 327-328).

Bu dönemin önemli bir özelliği da yabancılara ait okullarda ders olarak okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ana dersler olarak yer almasına karar verilmiş olmasıdır (Tebliğler Dergisi, Nisan 1969: 127).

Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmalarının temel amacı, bilgili, ahlaklı, karakterli, hür düşünceli, hukuka ve kurallara saygılı gençlik yetiştirmek şeklinde açıklandı. Tarihin her döneminde, milli mücadelenin öncülerinin iki orduya güvendiği; bunlardan birinin ülkeyi kurtaran askeri ordu, diğeri milletin geleceğini yaratan eğitim ordusu olduğu, bu iki ordunun Türk milletinin devamlılığı, bağımsızlığı, özgürlüğü, refahı ve mutluluğu için sürekli olarak el ele verdiği, Türk milletinin kaderi ve varlığının devamının, Türklük milli bilinci etrafında bölünmez bir bütün olarak birleşmesine bağlı olduğu ifade edildi (Tebliğler Dergisi, Mayıs 1969: 143).

1960 sonrasında özellikle ders kitapları ve eğitim programları konusunda ayrışma yaşandı. İnönü Döneminde etkisi görülen Hümanist yaklaşım ile ulusal kültür taraftarları arasında yaşanan ayrışma Türkçü bir karakterle 1961'den itibaren Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü ile farklı bir boyuta taşındı. Bu Türkçü anlayış zamanla İslami bir nitelik kazandı. Türklerin geçmişiyle İslamiyetin ilişkilendirilmesiyle Türk-İslam sentezi ortaya çıktı.

Bu tartışmalar, ders kitaplarına yenileşmeye gidilmesini sağladı. Bu değişim Türk vatandaşının yetişmesine etkisi olduğu düşünülen milli tarih ve kültürün, bütün değerlerin üstünde kabul edilmesi, tarih öğretiminin, Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarını gerçekleştirmede büyük bir yerinin olması şeklinde gerekçelendirildi. 1971-72 eğitim-

öğretim yılında genel liselerin birinci sınıfında okutulacak olan tarih dersinin amaçları ve kazandıracağı davranışlar şöyle belirlendi (Tebliğler Dergisi, Ocak 1971: 17-19):

1. Öğrencilere, insanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı ilişkilerini belirterek, çevrenin ve çeşitli kaynakların farklı kültürlere yaptığı etkileri görmek suretiyle, değişik coğrafya alanlarında ve doğal kaynakların çeşitliliği içinde Türk Tarihinin, Türk Kültür ve uygarlığının akışını izlemek ve dolayısıyla, onlarda milli benliğin yansıdığı sosyal, kültürel, siyasi ve hukuki kurumlar hakkındaki anlayışı geliştirmek ve böylece milli bilinci pekiştirmek.
2. Öğrencilere, çağdaş uygarlık ve kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu, bu uygarlık ve kültürün gelişmesinde Türk milletinin de büyük payı bulunduğunu belirtmek; eski büyük uygarlıkları ve bu uygarlıkların çağdaş dünyaya yaptıkları etkileri inceletirken, bu uygarlıklar arasında Türk uygarlığının yerini ve önemini göstermek.
3. Öğrencilere, milletler ailesi içinde Türk milletinin layık olduğu yeri göstermek; millete düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek; insanların ve milletlerin birbirlerine ihtiyacı olduğunu, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çabayla çözümlenebileceğini anlatmak ve böylece işbirliği ruhunu ve sorumluluk duygusunu geliştirmek.
4. Tarihe karşı ilgi, anlayış ve sempati uyandıran, onları seçebilen kişilik sahibi, milli, maddi ve manevi zenginlik yöntemlerini öğrenmeye teşvik etmek.
5. Öğrencileri, bulunduğu toplum içinde politik, milli ve dini yönlerden– milliyetçiliğe aykırı düşen görüşler dışında- hoşgörüyü alıştırmak; böylece onların başkalarının görüşlerine, inançlarına ve haklarına saygı gösterme davranışı kazanmalarını sağlarken, Atatürk'ün çizdiği milliyetçilik anlayışı içinde milli birlik, beraberlik, bütünlük ve bağlılık duygularını kuvvetlendirmek.
6. Öğrencilere, köklü bir tarihe sahip olan büyük bir milletin evladı olmanın sorumluluğunu duyurmak; Türk milletinin zeka yeteneğinin, çalışkanlığının, kahramanlık ve fedakarlığının, bilim ve sanat severliğinin, estetik zevkinin, insanlık duygularının yüksekliğini tarihten örnekler vererek kavratmak, bu üstün özellikleri sürdürüp geliştirebildiğimiz ölçüde çağdaş uygarlık seviyesine erişebileceğimizin inancını vermek; böylece onlarda milletin geleceğine olan güvenlerini arttırmak, şerefli milletimize ona layık evlatlar olma yolunda sonsuz bir çaba harcamaları ve bu uğurda durmadan, duraklamadan çalışmalarını gerektiği bilincini geliştirmek.

Bu hedefler etrafın düzenlenen Tarih dersinin amaçlarıyla, Türk milletinin geçmişteki başarılarının hatırlatılması hedeflenirken, milletin geleceğine güvenen, üstün ahlak değerlerini benimseyen, milli bilince sahip yurttaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır. Özellikle tarih dersleri Türklerin her çağda ayrı isimlerle dünyaya kültürlerini yaydıkları bunun yanında İslam dininin yayılması, İslam Rönesansının doğuşu, İslam uygarlığının kuruluşu ve gelişiminde önemli bir yeri bulunduğunun vurgulanması hedeflendi.

Tarih dersinin müfredatı hazırlanırken, ünitelerin Türk kültür ve uygarlığına ait önemli konulardan seçilmesine dikkat edildiği açıklandı. Anadolu ve Türk Tarihi etrafında Müslümanlıktan önceki ve sonraki Türk kültür ve uygarlığına ağırlık verildi. İlkçağdan başlayarak, insanlığa kültür ve uygarlık mirası bırakan devlet ve uygarlıkların siyasi tarihlerine ayrı bir yer verilmeyeceği belirtildi. Üniteler ele alınırken öğrencilerin genel kültürlerine katkıda bulunan ve milli bilinci perçinlemeye yarayan siyasal ve kültürel konuların göz önünde tutulduğu açıklandı.

Bütün bunlar gösterdi ki, tarih dersiyle örneklenen milli eğitim Türk-İslam Sentezini politikalarda yansıtmaktadır. Programda, özellikle Türk tarihinden bahsederken Türkler, ‘en büyük, ulu veya yüce’ kavramları ile ifade edildi. İslam Tarihi ile Türk Tarihinin kesiştiği nokta ise Malazgirt Meydan Muharebesi olarak belirlendi.

Bunu destekleyen bir durum ise bir yıl önce, Malazgirt Zaferi’nin 900. yıldönümü nedeniyle, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Başkanlığı tarafından fikir eseri, tarihi roman, tiyatro metni ve şiir yarışması düzenlenmesi ile yaşandı. Yazılacak olan tüm eserlerde, bu zaferle Anadolu’nun Türk yurdu oluşunun önemini belirten, böyle milli bir olayı nesillere mal edecek nitelikte, Türk gücünü, ahlakını, disiplinini, Türk saygı ve sevgisini, Türk karakterini yansıtan, milli kahramanlık ve manevi değerlerimizi, vatanın kutsallığı ve vatanperverlik fikirlerini işleyen ifadelerle yazılması gerektiği belirtildi (Tebliğler Dergisi, Haziran 1971: 257).

Buna paralel olarak 26.08.1971 tarihi Malazgirt Meydan Muharebesi’nin 900. yıldönümü tatil dönemine rastladığı için, gençlerde milli şuuru geliştirmek açısından büyük önem taşıyan bu zafer gününün her yönüyle tanıtılması ve öğrencilere bu milli konuyu şanına layık bir şekilde verebilmek amacıyla 15-21 Nisan 1971 tarihlerinin ‘Malazgirt Haftası’ olarak kabul edildiği açıklandı (Tebliğler Dergisi, Aralık 1970: 417).

Bu dönemde; Muharrem Ergin’in Dede Korkut Kitabı, Mümtaz Tarhan’ın Kültür Değişmeleri, Yılmaz Öztuna’nın Türk Tarihinden Yapraklar, Mustafa Necati Sepetçi oğlu’nun Yaradılış ve Türeyiş, Remzi Oğuz Arık’ın İdeal ve İdeoloji, Ziya Gökalp’in Türkçülüğün Esasları, İbrahim Kafesoğlu’nun Türk Milliyetçiliğinin Esasları gibi eserlerin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Bin Temel Eser serisinde satışa

çıkarılması, Türk-İslam sentezine doğru gidilen yolda dikkati çeken önemli bir noktadır (Tebliğler Dergisi, Ağustos 1970: 305).

3.3.3. 12 Mart'tan 12 Eylül'e Milli Eğitim

1960-1970 arası dönem eğitim açısından bir toparlanma dönemi olarak görülmüş ve orta öğretimde, ders programlarında ve ders kitaplarında değişiklik yapma çabaları görülmüştür. Ancak bu dönem eğitimde gerçekleştirilmek istenenler için yeterli fırsatın olmadığı bir dönemdir. Ülkede ortaya çıkan öğrenci olayları ve işçi hareketinden dolayı 12.03.1971'de Türk Silahlı Kuvvetleri bir muhtıra yayınlayarak olaylara müdahil oldu. Üçüncü Demirel Hükümeti istifa etti, Cevdet Sunay Cumhurbaşkanlığını bıraktı ve Nihat Erim hükümeti kuruldu.

Nihat Erim hükümeti programında milli eğitimde yarın kalan reform hareketi ile ilgili olarak Tevhid-i Tedrisat'a aykırı uygulamalara son verilmesi, din işlerinin yönetimin siyasal çıkarları üzerinde tutulup laiklik esasına göre ele alınması, İmam-hatip okullarının orta öğretim sistemi çerçevesinde ıslah edilmesi, orta öğretimde VII. ve VIII. Milli Eğitim Şuralarında başlatılan çalışmaların tamamlanması, teknik öğrenime önem verilmesi gibi konulara yer verildi (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Ancak toplumsal gerilimin aşılamamış olması Erim hükümetinin milli eğitimdeki hedeflerini gerçekleştirmesine izin vermedi. İkinci Erim Hükümeti eğitimde reformla ilgili ilk hükümetin devamı niteliğine sahipti. Özel yüksek okulların, üniversite ve akademilere bağlanması, İmam-hatip okullarının orta öğretime dayandırılması ile ilgili kararların korunacağı, her kademedeki öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin, Atatürk ilkelerine uygun bir anlayış içinde yetişmeleri sağlanırken, bu öğrencilerin sol ve sağ aşırı uçlar tarafından zihinlerinin bulandırılmaması ve ön yargılara saptırılmamasına dikkat gösterileceği, ayrıca bu öğrencilerin, ekonomik hayatımıza katkıda bulunacak şekilde üretici hale getirilmeleri için, gerekli tedbirlerin alınacağı tekrar vurgulandı (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Melen hükümeti döneminde eğitim alanında yapılan çalışmalarda erim hükümetleri döneminde ifade edildiği gibi reform olarak nitelendirildi. Önceki hükümetlerin eğitim politikalarında yer aldığı gibi, eğitimin 'Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması için gerekli insan gücü gereksinimini devamlı olarak sağlayacak çalışma

düzenine ve çağın gereklerine uygun bir şekle kavuşturulacağı' ifade edildi. Milli Eğitim Kanun tasarısının oluşturulması hedefler arasındaydı. Cumhuriyet hükümetlerinin eğitimle ilgili çıkarılan dağınık bütün kanunlarının bir araya getirilmesi ve Türk eğitim felsefesinin; Türk toplumunun yapısına, çağın ileri bilim-teknoloji gereklerine ve Atatürk milliyetçiliği ilkeleri üzerine oturtulması temel esas olarak benimsendi (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Melen hükümeti döneminde milli eğitim bakanı olan Sabahattin Özbek konuşmalarında öğrencilerin milli duygu ve düşüncelerinin geliştirilmesiyle Cumhuriyet'e ve ülkenin geleceğine gölge düşürecek olan düşünce ve idealleri daha iyi tanıyacakları ve bu düşüncelere karşı direnmede daha bilinçli olacaklarını vurguladı (Tebliğler Dergisi, Haziran 1972: 207-208).

Milli Eğitim'deki sorunların temelinde 1961 Anayasası'nın oluşturduğu özgürlükçü ortamdan kaynaklanan düşünce hayatının devlete karşı köyü niyetli olarak kullanılması olduğu açıklandı. Bu ortamı özellikle gençler etrafında şekillendiği sonucuna varıldı. Tüm Türk gençlerine eğitimlerinin her aşamasında; Atatürkçülük ülküsü, Türk milliyetçiliğinin temel ilkeleri, Türk devletinin ülke ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğunun tam olarak benimsetilmesi, milli birlik ve beraberliği sarsacak aşırı ideolojilere kapılmalarına engel olacak bir irade gücünün kazandırılması Milli Eğitim sisteminin temel görevleri arasında gösterildi. Eğitim çocuğun doğumu ile başlayan yaşamı boyunca devam eden sürekli bir oluşum, kültür ise bir toplumun sahip olduğu maddi manevi değerlerden oluşan bir bütün olarak nitelendirildi. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarımında, özellikle Türkiye gibi büyük bir kültür değişimi içinde bulunan toplumlarda kültür değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarılırken yozlaşmaması ve değişmemesi için devletin etkili önlemler alması gerektiği vurgulandı. Kültür değerlerinin kazanılması ve aktarılması eğitim kurumlarının en uygun ortam olduğu bu nedenle milli eğitime önemli görevler düştüğü açıklandı.

Milli Eğitim Reformu Stratejisi'nde Türk Milli Eğitimi'nin genel ve özel amaçları ve temel ilkelerini de içermiştir. Genel amaçlarda Türk gençliğinin nasıl yetiştirilmesi gerektiği, hangi amaçlar etrafında ortak bir bilinç oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir (Tebliğler Dergisi, Aralık 1972: 409-419).

1960 sonrası dönemin en önemli özelliği planlı ekonomi modeline geçilmesidir. Talu hükümeti milli eğitim politikasının belirlenmesinde Üçüncü Beş yıllık Kalkınma Planını dikkate almıştır. bunlar iktisadi ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü v teknoloji gereksinimlerine cevap verecek, Cumhuriyet'e, insan hak ve hürriyetlerine, Türk milliyetçiliğine, demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip, Atatürk inkılaplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek olarak açıklandı. 'Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı' ile 'Üniversiteler Kanun Tasarısı'nı bu amacı gerçekleştirmek için kanunlaştırmaya çalışacakları belirtildi (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Talu hükümeti döneminde Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları şöyle ifade edildi:

Madde 2. Türk Milli Eğitimi'nin genel amacı, Türk milletinin bütün vatandaşlarını,

1. Atatürk inkılaplarına ve anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş vatandaşlar yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı,yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve yeteneklerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş yapma alışkanlığını kazandırmak suretiyle, hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak, böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı, desteklemek ve hızlandırmak, ve bunun sonucunda Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

1960 sonrası milli eğitime yönelik atılan en önemli adım olan 1973 yılında hazırlanan Milli Eğitim Temel Kanunu milliyetçi bir içeriğe sahiptir. Milli Eğitim Temel Kanunu incelendiğinde dönemin atmosferine uygun olarak genç neslin milli ve manevi değerlere sahip olarak yetiştirilmek istendiği görülmektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun bu yapısına ilişkin dönemin Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yapmış olduğu bir basın toplantısı da önemli ipuçları vermektedir. Dengiz konuşmasında Milli Eğitim Temel Kanunu'nun eğitime neler kazandıracığına değindiği konuşmasında, Türk toplumunun

gereksinimlerine uygun olan, milli birlik ve bütünlük içinde ülkenin, sosyal ve kültürel kalkınmasını gerçekleştirmeyi, hızlandırmayı ve Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmeyi hedeflediklerini ifade etmiştir. Tüm eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkıpları ve Anayasa'nın başlangıcında belirtilen Türk milliyetçiliğini temel olarak alacaklarını ifade eden Dengiz, milli ahlak ve kültürün bozulup yozlaşmadan millete özgü şekliyle geliştirilip korunacağını, eğitimde karşılaşılan problemlerin çözümünde Milli Eğitim Temel Kanunu'nun milli birlik ve bütünlüğü kuvvetlendirmesi yönünde etkili olacağını vurgulamıştır (Tebliğler Dergisi, Temmuz 1973: 307-310).

Birinci Ecevit Hükümeti programında Milli Eğitim politikalarında kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilmesi amacıyla, ortaöğretimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı önlemler alınacağı, öğrencilere geleneklere uygun ahlak kurallarının öğretilmesi amacı ile ilk ve orta öğretime zorunlu ahlak dersleri konulacağı, bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli nitelikleri taşımasına özel bir önem verileceği belirtildi (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Ülkenin siyasi olarak karışıklık içerisine girmesi eğitim alanında yapılmak istenenlerin tam anlamıyla gerçekleşmesine izin vermedi. Birinci Ecevit hükümetinden sonra kurulan İrmak Hükümeti eğitim sisteminin ve yapısının çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun olarak geliştirilmesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine ve toplumun yetişmiş insan gücü gereksinimine göre yüksek öğretime, hayata ve iş alanlarına yönltilmesi çalışmalarına devam edileceğini, ülkenin her köşesinde, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan öğretmenlerin, maddi ve manevi sorunlarına çözüm getirmeye, meslek içinde yetişmelerini ve ilerlemelerini sağlayacak koşulları yaratmaya çaba sarf edileceği belirtildi (<http://www.tbmm.gov.tr>).

I. Milliyetçi Cephe hükümeti programında Milli eğitimde amaçlarının; Türk milletinin, milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, ülkesini, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; Atatürk inkıplalarına ve Türk milliyetçiliğine bağlı; insan haklarına ve milli, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş; büyük ve şanlı tarihiyle gurur duyan, milletin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, milli kimliğini idrak edebilen, ilim, teknik

ve uygarlık yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmek olduğu vurgulandı. İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlak derslerinin, uygun ve milli ahlak esaslarına göre düzenleneceği ve bu dersleri, öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami Bilimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam-Hatip okulları mezunlarının okutması gerektiği, din derslerinin normal ders saatleri içinde ve gerekli nitelikleri taşıyan öğretmenlerce verilmesinin sağlanacağı, böylelikle suistimallerin engellenebileceği, müfredat programlarında, milli kültüre uymayan bölümlerin değiştirileceği, Türk milletinin ilme ve insanlığa yaptığı hizmetlerin öğretilmesine önem verileceği, milli bir kültür siyaseti takip edilmek suretiyle, milleti meydana getiren değerler etrafında milli bütünlüğün kuvvetlendirileceği, güçlü bir milli kültür hareketinin, Türk milletini zararlı dış etkilerden koruyacağına inandıkları açıklandı. Ulusal kültürü tanıtacak ve geliştirecek araştırmaların yapılması ve temel eserlerin yazılmasını teşvik etmek için ödüllendirme sisteminin uygulanacağı, milli bir dil politikasının izleneceği, Türk dilinin zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesine önem verileceği belirtildi. Türk milli kültürünün gelişmesi, yeni nesillerimize aktarılması, sanatın milli köklerden kuvvet alarak ilerlemesi, kültürün içte ve dışta tanıtılması, yurt dışındaki vatandaş ve soydaşların Türk milli kültürü ile bağlılıklarının devam ettirilmesi ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması için gerekli tedbirlerin alınacağı, halk eğitiminin, yol gösterici, araştırmacı, milletinin bölünmezliği prensibini, milli ve manevi değerleri güçlendirici ve üretime dönük bir şekilde teşkilatlandırılmasına önem verileceği, devlet sahnelerinde ve yayınlarında Türk yazarlarının eserlerine ağırlık verilmesi ve milli bütünlüğe ve genel ahlaka zarar verici eserlere yer verilmemesi gerektiği vurgulandı (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümetinin programına bakıldığında daha önceki hükümetlerde olduğundan daha fazla Türk milleti ön plana çıkarılmıştır. Türk milliyetçiliği milli eğitim politikasının etmesine konulmuştur. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem yeni neslin aldığı eğitimin seviyesi ne olursa olsun öncelikle, Türkiye'nin geleceğine, kendi benliğine, gelenek ve göreneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gerektiğini, bazı öğretmenlerin yabancı ideolojileri savunduklarını, bunların hangi şekilde olursa olsun ülke ve milli gerçeklerine karşı çıkanların, devlet hayatında yerinin olmayacağını, bu öğretmen ve idareciler hakkında kanun ve mevzuat çerçevesinde her türlü işlemin yapılacağını, her dereceli okulları

ilgilendiren müfredat programlarının değiştirileceğini, Türk kültürüne uymayan, öğrencileri ezikliğe iten bütün konuların müfredattan çıkarılacağı, hazırlanan ders kitaplarının hangi ders için hazırlanmış olursa olsun, Türk çocuklarına ve gençlerine ilmi bilginin yanında milli ruh, gurur ve ülkü aşılacak nitelikte olacağı, hemen her derste ve konuda Türklerin ilime, uygarlığa ve insanlığa yaptığı hizmetlerin önemle belirtilmesini istedi (<http://www.tbmm.gov.tr>).

İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti de milliyetçiliği ön planda tutmuştur. Milli Eğitim Bakanı Nahit Mentеше milli eğitim politikasında milliyetçiliğe önem verileceğini milli tarihe ve değerlere daha fazla sahip çıkılacağına ifade etmiştir. Komünizm, faşizm ve diğer materyalist görüşlerle mücadele etmek için eğitimden de yararlanılacağı belirtildi. Milli eğitimde temel hedefin, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren, büyük ve şanlı tarihiyle gurur duyan vatandaşlar yetiştirmek olduğu açıklandı.

İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti okutulan derslerle ilgili olarak da hedefler koymuştur. Ahlak, sosyoloji, felsefe ve psikoloji gibi dersler yeni nesillere dünya görüşünü aşıl原因an dersler olarak ifade edilmiş, bu derslere ait kitapların öğrencilerin milli ve manevi değerlere bağlılığı sağlayacak şekilde yeniden yazılacağını, 'Manevi İlimler Üniversitesi' de vaatler arasında gösterildi. Bu dönemden itibaren İmam-hatip liselerinin diğer orta öğretim kurumları ile eşit statüye sahip olabilmesi için gerekli çalışmalar başlatıldı ve kısa süre iktidarda bulunmaları nedeniyle kısmen uygulamaya konuldu. Diğer Milliyetçi Cephe hükümetlerinde olduğu gibi III. Milliyetçi Cephe hükümetinde de eğitim programlarında, ders kitaplarında milliyetçiliğinin temel alınacağı vurgulandı.

3.4. 80 Anayasası'ndan Günümüze Milli Eğitim

Cumhuriyet döneminin kırılma noktalarından birisi olan 12 Eylül 1980 Türkiye'de birçok konunun tekrar irdelenmesi gerektiğini gündeme getirdi. 1980 Türkiye'de demokrasinin ve cumhuriyetin yeniden şekillendiği bir dönemdir. 1980 tarihiyle birlikte yeni bir düzen, yeni bir anayasa Türkiye'nin geleceğini belirlemiştir.

12 Eylül 1980 askeri darbesi Kenan Evren başkanlığındaki askeri cuntanın ülkede var olan toplumsal kargaşaya karşı bir müdahalesidir. 12 Eylül 1980 tarihinde bütün yurttan

askeri yönetime geçildi ve sıkıyönetim ilan edildi. Askeri yönetim birçok sivil toplum örgütünün, partinin, derneğin çalışmasına son verdi. Yayın organları durduruldu. 1980 darbesi suçlu ve suçsuz binlerce insanın tutuklanmasına, yargılanmasına ve işkence görmesine sebep oldu. 1980’de yaşanan bu gelişmeler eğitimi de etkiledi. Öğretmenler ve öğrenciler görüşlerinden dolayı tutuklandı. Öğretmenler görevlerinden uzaklaştırıldı. Eğitim örgütleri kapatıldı.

12 Eylül 1980 darbesi toplumun her kesimini etkiledi. Yeni bir toplum düzeni yaratılıyordu. Bu toplumu oluşturacak olan bireyi Kaplan (2009) ‘sadık köle ruhlu yurttaş’ olarak tanımlamaktadır (Kaplan, 2009: 305).

12 Eylül 1980 tarihi Türkiye’de birçok konunun yeniden sorgulanmaya başlandığı bir tarihtir. Bu konular içerisinde ülkenin eğitim politikalarının önemli bir yeri vardır. 1980 tarihi öncesi eğitim sorunlarının 1980 sonrası eğitim tartışmalarına yön vereceğini dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam’ın X. Milli Eğitim Şurası’nın açılış konuşmasından anlamaktayız:

‘Eğitim sistemimiz, değişik dönemlerde çeşitli Batı devlet veya sistemlerinin tam etki ve kontrolü altında kaldığı, ülkemize yararlı olmaktan uzaklaştığı ve karmaşık bir eğitim düzeni olduğu bir gerçektir. Bu durum, bir eğitim sisteminin değerini ortadan kaldırmış milli hedef ve ilkelerden yoksun, dağınık ve okulda içine kapanık bir eğitim düzeni ortaya çıkmıştır. Bugün her kademesindeki öğretimin, okul öncesi dönemden üniversite dahil, bir bütünlüğünün ortaya konması, geleceğin uzun dönemli ihtiyaçlarını karşılayacak, ülke kalkınmasını hedef alacak temel esasları öngören yeni bir milli eğitim sistemi içinde ele alınması gerekli ve ülkenin geleceği için hayati değere sahiptir (Akyüz, 1989: 471).

1980 müdahalesinin hemen devamında Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam’ın yapmış olduğu bu konuşma milli eğitim konusunda atılacak ciddi adımların bir işaretiydi. Çünkü bu dönemde eğitimde Anayasa’daki ilgili maddelerde, Milli Eğitim Temel Kanunu’nda ve bugün hala tartışmakta olduğumuz Yükseköğretim Kanunu’nda değişiklikler ve düzenlemeler gerçekleşti.

1980 sonrası milli eğitimin yönünün belirlenmesinde çok partili hayatın pratikleri ile birlikte yaşanan gelişmeler ve toplumsal gerginlik sonucunda yaşanan askeri darbenin çok önemli bir etkisi vardır. 1980 sonrası yaşanan gelişmeler askeri bir idarenin sonucu olmuş ve bu gelişmeler askeri idarenin belirlediği yönde sürdürülmüştür. Toplumsal yapı askeri idarenin uygulamaları çerçevesinde sınırlandırılmış ve buna bağlı olarak devletin kurumlarının da askeri yapının uygulamalarından etkilenmiştir. Yani yeni

toplumsal yapı bir askeri belirlenim süreci sonucunda oluşmuştur. 1980 sonrası eğitim kurumu da bu yapı çerçevesinde şekillenmiştir. Buna bağlı olarak 1980 sonrası eğitim politikaları cumhuriyetin önceki dönemlerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak şekillenmesinin yanında askeri uygulamalara da bağlı kalmıştır. Bu dönemin eğitim politikasının belirlenmesinde kendinden önceki dönemlerin uygulamalarının yansımaları ve askeri idarenin uygulamalarının yanında dünyaya entegre olmaya çalışan bir Türkiye'nin de gerçekleri etkili olmuştur. Dünya ekonomik ve siyasi olarak değişim ve dönüşüm sürecine girerken Türkiye'de bu değişim ve dönüşüm sürecinde yerini almaya çalışmıştır. Askeri idare bir taraftan devletin ideolojisinin devamlılığının sağlanmasını düşünürken bir taraftan da dünyada yaşanan gelişmelere ayak uydurmanın çabasını vermiştir. Bu anlamda 1980 sonrası milli eğitimin yönünün belirlenmesinde askeri idare ile birlikte toplumsal dönüşümün yansımalarına da bakmak gerekir.

12 Eylül 1980 tarihinde Türkiye Silahlı Kuvvetleri 'Ebedi Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı' gerekçesiyle yönetime el koymuştur. Silahlı kuvvetler bu hareketin 'milletin çağrısıyla gerçekleşti.'ğini ifade etmiştir (Bolayır, 1986: 1). Öztürk (2009)'a göre Metinde kullanılan 'İç savaş' ve 'milletin çağrısı' kavramları gerçekleştirilen darbenin varlığını meşrulaştırmak için kullanılmışsa da hem darbeden sonraki anayasa hem de siyasal ve ekonomik düzlemde gerçekleştirilen uygulamalar darbenin yeni bir toplumsal sürecin başlangıcı olduğunu göstermiştir (Öztürk, 2009: 61).

12 Eylül askeri müdahalesinden sonra kurulan beş kişilik Milli Güvenlik Konseyi'nin atamış olduğu Oramiral Bülent Ulusu askeri müdahaleden sonraki ilk hükümeti kurmuştur. Ulusu hükümeti askeri müdahaleyi meşrulaştırma yoluna gitmiş, hükümet programında 12 Eylül öncesi için olumsuz tablolar çizilmiştir. Devlet otoritesinin zayıflamasının da ötesine gidilerek devletin varlığının bile tehlike altına girdiğini ifade etmişlerdir. Hükümet Atatürk ilkelerinin göz ardı edildiğini ifade etmiş ve 'yeni nesiller Atatürk milliyetçiliğinden, milli şuur ve ülkülerden habersiz kalarak, yabancı ideolojilerin etkisine terk edilmiştir.' ifadesini kullanmıştır (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Bülent Ulusu hükümeti eğitim kurumlarındaki öğrencilerin amacı ‘Atatürk Milliyetçiliği ve ilkeleri ile pekişmiş milli unsur, bilgi ve becerileri kazanmak’ olarak belirtilmiştir. ‘Yarının teminatı olan evlatlarımızın Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasına izin vermeyeceğiz.’ (<http://www.tbmm.gov.tr>).

12 Eylül askeri darbesinin darbe sonrasına yönelik sonuçlarının en belirleyicisi olan 1982 Anayasasının en temel niteliği Tanör (2005)’e göre hem devlet yapısının düzenlenmesinde hem de devlet birey ilişkilerinde denetleyici gücün işlev alanının genişletilmesi olmuştur (Tanör, 2005: 47).

Devletin toplum içerisinde denetiminin artması merkezi bir gücün önemini artırmıştır. Bütün devlet kurumları askeri idarenin sertliği ve sınırları altında idare edilmeye başlamıştır. Bundan eğitim kurumları da aynı şekilde etkilenmiştir. Eğitim kurumlarının idaresinde uygulanan yasalar ve yönetmelikler askeri idarenin izlerini taşımıştır. Askerin devlet disiplinini sağlamak için gerçekleştirdiği uygulamalar bir sıkıyönetim sonucunu doğurmuştur. Milli güvenlik kavramı yeniden şekillenmiş ve askerin bütün devlet kurumlarına olduğu gibi eğitime de etkisi kolaylaşmıştır. Bunların sonucunda milli güvenlik dersi liselerde zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır.

Askeri darbe sonrası demokrasinin yeniden kurulması süreci yine askerin kontrolünde gerçekleşmiştir. Demokrasinin sınırlarını çizen ordu siyaseti bu sınırlar içerisinde şekillendirmiştir. 1983 seçimleri ile tekrar demokratik yaşamın başladığı görülse de bundan sonraki süreçte askerin etkisi uzun bir süre toplumun her alanında görülecektir.

12 Eylül 1980 askeri darbesi toplumun bütün kurumlarında gerçekleştirdiği niteliksel gelişmeleri eğitim kurumunda da gerçekleştirmiştir. Toplumsal bir kurum olan eğitim de bu süreçten en çok etkilenen kurum olmuştur. Eğitim askeri müdahalenin etkilerinin yanında yeni ekonomik ve siyasi düzene uyum sürecinden de etkilenmiş ve ciddi dönüşümler gerçekleştirmiştir.

1980 sonrası milli eğitim politikasının yönünü belirleyen etkenlerin en önemlisi 12 Eylül askeri darbesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasında milli eğitim politikasına yön veren milliyetçilik ve batılılaşma hedefleri 12 Eylül askeri darbesinin sonucunda ortaya çıkan milli eğitim politikasının temelini oluşturmuştur. Milliyetçilik

ve batılılaşma düşüncesi 1980 sonrası milli eğitim politikasının iki önemli ayağı olmuştur. Milliyetçilik ve batılılaşma düşüncesi ile birlikte 1980 sonrası dünyanın içinde bulunduğu koşullarında milli eğitim politikasının şekillenmesinde önemli rol oynadığı görülür. Ekonomik anlamda yaşanan neo-liberal dönüşümler devletin temel yapısında ve toplumsal kurumlarında önemli değişimleri beraberinde getirmiştir.

1980 sonrası milli eğitim politikasının gelişmesinde bir taraftan etkili olan iç dinamikler, milliyetçilik ve batılılaşma, diğer taraftan dünyanın içinde bulunduğu politik durum milli eğitimin temel dinamiklerini belirlemiştir. Bunlarla beraber gelişen üretimle beraber pazar ihtiyacını oluşması, bilim anlayışında yaşanan değişim ve bilgisayarın eğitim alanına girmesi eğitime yön veren diğer etmenler olmuştur. 1980 sonrası Türk milli eğitim sisteminin perspektifi belirlenmesinde neo-liberal politikalar çerçevesinde gelişmiştir. Küresel düşüncelerin milli eğitim politikasını belirlemesinin yanında eğitimin içeriği de ülkenin iç dinamiklerinden doğan düşünsel akımlar tarafından belirlenmiştir.

Eğitim politikasını belirleyen düşünsel akımlar olan milliyetçilik ve batılılaşma her dönemde olduğu gibi bu dönemde de farklı şekillerde ifade edilmiş ve değişime uğramışlardır. Bu düşünsel yapılar farklı akımlarla etkileşime girmiş ve eğitim politikalarının iç dinamiklerini oluşturmuşlardır.

Milliyetçilik anlayışı eğitim politikasına Türk milliyetçiliği olarak yansımıştır. Ancak bu milliyetçi anlayışın ırkçı bir yaklaşımdan farklı olarak kültürel bir alt yapıya sahip olarak tanımlanan bir anlayış olduğu görülmektedir. Bu durum dünyanın içinde bulunduğu muhafazakarlığa yönelik ve neo-liberal dönüşümün bir yansımasıdır. Aslında milliyetçilik anlayışındaki bu durum sol siyasi görüşe yönelik karşı bir duruşu ifade eden aynı zamanda kapitalist dünyaya uygun olarak oluşturulmuş bir baraj görevi üstlenmiştir. Türkiye’de bu yapı dinsel yaklaşımlarla birlikte geliştirilmiştir. Dinsel değerler darbenin meşruluğunun benimsetilmesi amacıyla milliyetçi değerleri güçlendirmek amacıyla yönlendirilmiştir.

Milliyetçi yaklaşımdaki bu değişim devletin Osmanlı döneminden itibaren benimsediği batılılaşma fikrini de etkilemiştir. Osmanlı Devleti’nin son döneminde bir kurtuluş çaresi olarak görülen batılılaşma cumhuriyetle birlikte yaşanacak olan dönüşümün temel hedefi olmuştur. Osmanlı’nın teknik olarak kabul ettiği batılılaşma fikri cumhuriyetle

birlikte kültürel anlam da taşımıştır. 1980 askeri darbesi ise batılılaşma da yeni bir yön belirlemiştir. Dünyanın içinde bulunduğu neo-liberal dönüşümün bir sonucu olarak Türkiye’de batılılaşma fikri daha çok ekonomik bir temele oturtulmuştur. Kültürel batılılaşmadan vazgeçilmemesine rağmen bunun etkisi azalmıştır. Bir anlamda ekonomi merkezli bir batılılaşmadan söz edilebilir.

Atatürk döneminde ilkokullar da okutulan kitapların yazarı Muallim Abdülbaki (Gölpınarlı), yurt bilgisi ders kitabında batılı kültür değerlerinin bir gelişmişlik sembolü olduğunu vurgulamıştır (Öztürk, 2009: 70). Ancak 1980 sonrasında askeri vesayet rejiminde okutulan ders kitaplarında çağdaş olmanın önde gelen Türk büyüklerini sevme ve milli değerlere ilgi gösterme sayesinde gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır (Kaplan, 2009: 360).

1980 sonrası milli eğitim politikasının ana felsefesi Kemalizm olmuştur. 1982 anayasasına göre Türkiye’de ‘eğitim ve öğretim Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin denetim ve gözetimi altında yapılır’ (Akt: Bolayır 1987: 10).

Kaplan (2009)’e göre ‘1982 Anayasa’sı, Kemalizmi/Atatürkçülüğü devletin, bütün siyasal partilerin ve milli eğitimin uymak zorunda olduğu tek, resmi ideoloji olarak ilan etti.’ (Kaplan, 2009: 306).

1982 Anayasası’nın milli eğitim konusunda Türk milliyetçiliğini temellendirilmesi Kemalizmin en belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu durum muhafazakar dini öğelerin milliyetçilik anlayışı ile ilişkilendirilmesiyle farklı bir boyut kazanır. Dini öğelerin ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ideolojisi olan Kemalizmin bir arada kullanılmasının sebebi ekonomiktir. Liberal ekonomik yapıya yönelik olarak devlet ile bireysel girişimi var olan muhafazakar toplumsal yapı içerisinde geliştirme düşüncesi bu uygulamanın temelinde yatan gerçektir. Bir anlamda devlet kontrollü liberal bir pazar geliştirme politikasıdır.

1980’lerde Türk-İslam sentezi olarak ortaya çıktı. ‘Türk-İslam sentezi, 1970 yılında kurulan Aydınlar Ocağı tarafından formüle edilmiş ve programlaştırılmış bir halde Türkiye’deki siyasal gündeme girmiş; özellikle de 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında siyasal ve toplumsal alanda belirli bir güç kazanarak hegamonikleşmeye

yönelmiş bir ideolojidir' (Dursun 2003: 59–60). Zürcher'e (2003: 419–420) göre Türk-İslam sentezi modeli kendini Türklüğü ve İslamı dışlamadan, Türkleri İslam askeri ve koruyucusu mertebesinde organize eden bir kavramdı. Bu düşünce milli eğitimde de kendini göstermiştir. 1980 sonrası eğitim politikalarına bakıldığında bunun etkisi görülmektedir. 1982 Anayasa'sında yer alan 'Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin denetim ve gözetiminde yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır' ifadesi bunun en belirgin göstergesidir (Bolayır 1987: 6).

1980 sonrası milli eğitimin yönünü belirleyen batılılaşma düşüncesi de değişme uğrayarak milli eğitim politikalarındaki yerini almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin her döneminde temel politikaların arasında yer alan batılılaşma düşüncesi eski dönemlere göre 1980'lerde farklılık göstermiştir. 1980'lerin batılılaşma düşüncesi bir taraftan liberal ekonomi politikaları çerçevesinde ekonomik gelişmeyi ifade ederken diğer taraftan laiklik konusunda da bir hedefi ifade etmiştir.

Laiklik kavramı Cumhuriyetin temel prensibi olarak her dönemde dile getirilen bir kavram olarak var olmuştur. Bu dönemde laiklik batılılaşma düşüncesi ile eş anlamda kullanılmıştır. Batılılaşma düşüncesi ile aynı anlamı ifade eden laiklik kavramı din ve devlet ideolojisinin bir sentezi olan Türk-İslam Sentezi anlayışına karşı bir güç olarak her zaman yerini koruyan bir düşünce olmuştur. 1982 Anayasası ile güçlenen laiklik toplum yaşamının her alanını düzenleyen bir ilke olarak kabul edilmiştir.

Batılılaşma düşüncesi eğitimde milliyetçi düşünceler etrafında şekillenen bir düşünce akımı olarak kalmıştır. Eğitimde batılılaşma ulaşılması gereken bir hedef olarak yerini almıştır. 1980 sonrası milli eğitim politikasının batılılaşma ve milliyetçilik ekseninde oluşturulduğu görülmektedir. Batılılaşma ve milliyetçilik milli eğitim politikasının iki temel ayağını oluşturmuştur. Bu temeller 1980 sonrası toplumun geçirdiği değişim ve dönüşümün en etkili düşünce yapıları olarak görülebilir.

1980 sonrası Türkiye'de yaşanan değişim ve bu değişimden etkilenen toplumsal yapının yönünü belirleyen temel anlayışı yeni ekonomik yapı ve devlet ideolojisinin iki temel ayağı olan milliyetçilik ve batılılaşma düşüncesidir.

Eğitim kurumları 1980 sonrası siyasi işlevlerinden uzaklaştırılarak milliyetçilik ve batılılaşma çerçevesinde toplumsal düzene yön veren ve devlet ideolojisinin toplumun katmanlarına ulaştırıldığı yerler olmuştur. Eğitim kurumları yeni ekonomik modele bağlı olarak toplumun yönlendirilmesi işlevine sahip olmuştur. Eğitim kurumlarına bu işlev verilirken halkın siyasetten uzak bir şekilde eğitim alması ve devlet yönetiminin seçkinler eliyle sağlanması hedeflenmiş, seçkin kısımdan siyasi bir gelecek beklenirken, diğerleri ise ekonomiye yönelik bir eğitime bağlı kalmışlardır.

1980 sonrası eğitim politikası devletin resmi ideolojisini benimsemiştir. Bu ideoloji Askeri hükümetin programında eğitimin amaçları ile ilgili kısımda şu şekilde ifade edilmiştir:

‘Ülkesi ve milletiyle devletin geleceğini hazırlama görevini üstlenen eğitim kurumlarında ve kuruluşlarında, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı, Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı olan; milli demokratik, layık ve sosyal bir hukuk devleti olan T.C.’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar yetiştirmek başlıca hedeflerimizden biri olacaktır’ (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Eğitimin amaçları ile ilgili bu ifade 1980 sonrası eğitim politikalarının temel düşüncesini belirtmektedir. Aynı zamanda bu amaçlar 1980 sonrası oluşan devlet ideolojisini yansıtırken cumhuriyetin temelinde yer alan ideolojiyi de göstermektedir. Osmanlı Devleti’nden itibaren devletin geleceği ile ilgili hedefler eğitimin amaçları arasında sürekli yerini almıştır. Bu düşünce 1980’lerde de görülmektedir. Eğitimin amaçlarından devletin devamlılığına vurgu yapılmaktadır.

1980 sonrası devlet ideolojisi Kemalizim etrafında şekillenirken muhafazakar anlamda bir söylem de bu ideolojinin temellerini oluşturmuştur. Bu ideolojinin muhafazakar hassasiyeti 1980 sonrasında eğitim politikalarında din dersleri ile yer almıştır. Din dersi müfredata zorunlu bir ders olarak tekrar konulmuştur. Din dersi ile ilgili 1980 sonrası dersin genel hükümleriyle ilgili bir kararnamede:

‘Bu programda [din dersi programı] yüzde doksan dokuzu Müslüman olan ülkemizde... hem öğrencilerin bu konudaki ihtiyaçlarının karşılanması bakımından, hem de tarihimizi, edebiyatımızı, musikimizi ve diğer sanat varlıklarımızı tanıtmak, benimsetmek, sevdirmek ve kısaca onları milli kültürümüzün bir üyesi yapmak açısından büyük önem taşımaktadır’ (Bolayır 1987: 377).

1980 sonrası din dersleri herhangi bir dinin eğitiminin yapılması olarak değil daha çok belli bir kültürün kazandırılması olarak düşünülmüştür. Din eğitimi dini hassasiyetler altında milliyetçi bir düşüncenin geliştirilmesine yönelik olarak düzenlenmiştir. 1980 sonrası din eğitimindeki bu durum aslında cumhuriyetin her döneminde milliyetçilik ile devletin varlığının sağlanması düşüncesiyle karşımıza çıkmıştır. 1981 yılında gerçekleştirilen onuncu milli eğitim şurasının açılış konuşması yeni süreçle eski uygulamaların birleştirilme çabasını çok iyi örneklendirmektedir:

‘Bu şûrada ele alınacak yeni eğitim sistemi, ülkemizin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaç ve gerçeklerine dayalı, millî eğitim politikası temeline oturtulmalıdır. Millî dayanaklarımızı güçlendiren, çağdaş görüşlere yer veren, devlet kalkınma plan ve hedefleriyle uyum sağlayan, eğitim ve öğretimde, mesleki tekniğe ağırlık veren okul-endüstri ilişkisini geniş şekilde kuran insanımızı çok iyi yetiştiren ve ona iş bulan bilim ve teknolojiyi esas alan temele dayanmalıdır’ (MEB, 1981).

1980 sonrası endüstri ve teknolojiye görülen gelişmelere bağlı olarak eğitim şurasında okul-endüstri ilişkilerine vurgu yapılmıştır. Aynı konuşmanın devamında ise 1980 sonrası milli eğitim ideolojisinin bütünlüğüne uygun olacak şekilde milliyetçilik ve devlet vurgusu ön plana çıkmaktadır:

‘Bu durum içinde Millî Eğitim Şûrası'nın temel amacı; belirlenen etkenler ve faktörlerle, yapılan çalışmalar ve değerlendirmelerin ortaya çıkardığı öneri niteliğindeki hedefleri, kesin sonuca bağlamak, uygulama stratejisini ve araçlarını tespit etmek, Türk millî eğitimini yüceltecek yeni bir sistem bütünlüğünü yaratmak olacaktır’ (MEB, 1981).

1980 sonrası askeri hükümet de eğitimin ekonomik kalkınma gerekliliği doğrultusunda ‘eğitim–insan gücü–istihdam’ ilişkileri de dikkate alınarak mesleki eğitime ağırlık vereceğini belirtmektedir (<http://www.tbmm.gov.tr>). Özal hükümetleri de mesleki eğitim, okul-endüstri ilişkilerinin geliştirilmesi ile ilgili hedefler berilemişlerdir.

1980 sonrası milli eğitimde görülen önemli bir vurgu da Türk dili ile ilgili olmuştur. Türkçe üzerinden devletin ve milletlin birlik ve beraberliğinin sağlanmasına vurgu yapılmıştır. 1982 anayasasının 42. maddesi bu politikaya yöneliktir. 42. madde ‘Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez’ ifadesini kullanmış ve farklılıkların yaratılmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Bu politikayla aynı yönde bir başka karar da 10. Milli Eğitim Şurası’nda alınmıştır. Bu karara göre Türkçenin temelde yaygınlaştırılması olmuştur (MEB, 1981).

1980'lerin siyasi ve ekonomik şartları içerisinde dönemin milli eğitim politikasını belirleyen üç farklı etken bulunmaktadır. Bunlar bütün cumhuriyet dönemi boyunca farklı boyutlarda eğitim politikalarının temelinde yer alan milliyetçilik ve batılılaşma düşünceleridir. Üçüncü etken ise liberal ekonomik model çerçevesinde oluşturulan eğitim politikalarıdır. Türkiye'nin eğitim politikası liberal politikalar çerçevesinde oluşturulmuş ve 1990'lardada bu etki kendini göstermeye başlamıştır.

Milli eğitim politikasına etki eden bu üç etken eğitimin farklı basamaklarında farklı şekillerde etkili olmuştur. Milli eğitim politikası ilköğretim, lise ve üniversitede farklı boyutlarda şekillenmiştir. Cumhuriyet her döneminde ilköğretimde gerçekleştirilen milliyetçi yaklaşım bu dönemde de ilköğretim temel özelliği olmuştur. 1980 sonrası gelişmeler içerisinde meslek liseleri farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle dini eğitim veren meslek liseleri siyasetin bir parçası olarak işlev görmüştür. Diğer meslek liseleri ise okul-endüstri ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Üniversiteler siyasetten uzaklaştırılmış amacı meslek liselerinin devamı niteliğinde birey emelsek kazandırma süreci olarak belirlenmiştir. Özellikle 1990 sonrası üniversite politikası ekonomi temelli düşünülmüş ve insan sermayesinin üretildiği ve sanayi ve teknoloji ile işbirliğinin sağlanması için düzenlenen kurumlar olmuştur.

1980 askeri darbesinin eğitim ile siyaset arasında koyduğu ayrım eğitim sürecindeki siyasi yapıları apolitize etmiştir. Bu tutumla beraber eğitimde tek tip eğitim yapılarak farklılıkların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bir dönem Kemalist ideolojinin hakim olduğu eğitim yapısı tekrar uygulamaya konulmuştur. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde Atatürk milliyetçiliğinin yaygınlaştırılması ve biryelerin Atatürk ilkeleri doğrultusunda yetiştirilerek yabancı ideolojilere karşı önlem alınması vurgulanmıştır.

12 Eylül darbesinin konuşması olan bu ifadeler uygulanacak olan milli eğitim politikasının izlerini taşımaktadır. Milli eğitim politikasının temellendiği devlet ideolojisi dışında herhangi bir görüşe kapalı bir anlayış görülmektedir. Darbe üzerinden geçen zamana rağmen çıkarılan 'Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da bu söylem kendini göstermiştir. Kanuna göre Milli Eğitim Bakanlığının en temel amacı bireylerin:

'Atatürk inkılâp ve ilkeleri ve Anayasada ifadesi bulunan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin milli, ahlaki, manevi, tarihi ve kültürel değerlerini

benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın basındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş vatandaş olarak yetiştirmek[tir]'(Akt: Kaplan, 2009: 307).

1980 sonrası ilk ve orta öğretimin temelleri bu söylem üzerine kurulmuştur. Muhafazakar milliyetçilik bu söylemi ifade etmektedir. Özellikle ders kitapları ve müfredat boyutunda milliyetçi söylem kendini göstermiştir. 'İlk Okul Müfredat Programı, Türk milli eğitiminin amaçları ile ilköğretimin amaçlarını gerçekleştirmek için göz önünde bulundurulacak eğitim ve öğretim ilkelerini belirler' (Kaplan 2009: 356). Müfredata göre:

'İlkokul milli bir eğitim kurumudur. Çocukların milli varlığın birer uzvu olduğu, ilerde hangi mesleğe girerlerse girsinler, milli ödevlerini başaracak, milli ülküleri gerçekleştirecek birer Türk yurttaşı olarak yetiştirilmeleri gerektiği hatıradan çıkarılmamalıdır. Bunun için;

- a) İlkokul, çocuklara milli kültürü asılamak mecburiyetindedir,
- b) Okulda her derse, milli hedeflere ulaştıracak birer vasıta olarak bakılmalıdır,
- c) ilkokulda, her dersle milli hayat arasında ilgi sağlanmasına ve milli hayata bağlanmasına geniş ölçüde dikkat edilmelidir'(Akt: Kaplan 2009: 357-359).

İlköğretim müfredatlarında görülen durum ders kitaplarında da kendini göstermiştir. 1980 sonrası ilköğretim müfredatlarının yanı sıra ders kitapları da değişmiştir. Ders kitapları da müfredatlar gibi dönemin milli eğitim politikasının temelleri üzerinde oluşturulmuştur. 1980 sonrası milli eğitim politikasının en dikkat çekici uygulamaları müfredatlar ve ders kitapları olmuştur. Askeri darbe sonrası müfredatlar ve ders kitapları ordu kontrolünde hazırlanmış ve ders kitapları ordu kontrolünden geçerek onay almıştır. Özellikle askeri idarenin onayladığı bütün dersler 'milli hedeflere ulaştıracak birer vasıta' olarak görülmüştür (Kocaoluk ve Kocaoluk, 1990: 31).

Ders kitaplarının içeriği milli eğitim politikasına uygun olarak düzenlenmiştir. Özellikle Kemalist ideolojinin milliyetçi yansımaları ve neoliberal dönüşüme uygun içerik düzenlemesi yapılmıştır. Görülmektedir ki matematik dersinin amacı matematiğin öğretilmesinin yanında 'Cumhuriyet Hükümetinin ve milli kurumların Cumhuriyet devrinde elde ettikleri randımanların hesaplarını yaptırmak' yaptırma amacına yönelik bir ders olarak görülmüştür (Kocaoluk ve Kocaoluk, 1990: 33).

İlkokul derslerinin milli ideoloji etrafında şekillenen milli eğitim politikasına uygun olarak hazırlandığını gösteren bir başka gösterge de Hayat Bilgisi dersidir. Hayat Bilgisi dersinin üniteleri milliyetçi duyguların oluşturulması amacıyla bu duygu üzerinde şekillendirilmiştir. Bu milliyetçi anlayışın yanında dönemin milli eğitim politikasının diğer bir ayağı olan ekonomik hedefler dikkate alınarak üçüncü sınıfta özellikle özel mülkiyet gibi kavramlara yer verilmiştir (Kocaoluk ve Kocaoluk, 1990: 33).

1980 sonrası askeri idarenin izleri derslerde ve ders kitaplarında uzun bir süre etkisini göstermiştir. Özellikle milli güvenlik dersi önemli bir etkidir. Lise düzeyinde milli güvenlik dersi zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Milli güvenlik dersi ordunun eğitime açıktan müdahalesiydi. Milli güvenlik dersleri askeri rütbelere sahip kişiler tarafından veriliyordu. Bu noktada 12 Eylül müdahalesinden sonra asker toplumsal hayattan çekilmemiş tam tersine toplumsal hayatı yönlendirmeye devam ettirmiştir diyebiliriz. Milli eğitim politikası askeri bir politika olarak işlevini sürdürmüştür.

Diğer taraftan asker sadece derslerin içeriklerini belirlemiyor, farklı şekillerde eğitime müdahale ediyordu. Özellikle ilköğretim ve liselerdeki kılık kıyafet uygulaması tamamen askeri bir durumdu. 1980 sonrası bir yasayla belirlenen bu durum bireyleri tek tipleştirerek farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelikti. Ayrıca kılık kıyafet yönetmeliğinin amaç kısmı da bunu açıkça ortaya koymaktadır:

‘Her derece türdeki okullarda;

- a. Yönetici, öğretmen ve diğer görevlilerle, öğrencilerin, Atatürk İnkılap ve ilkelerine uygun, uygar, aşırılıklara kaçmayan sade bir kılık kıyafette olmalarını sağlamaktır.
- b. Kılık kıyafette birlik, bütünlük, uyum ve düzen sağlamaktır.
- c. Öğrencilere kılık kıyafet yönünden toplumumuzun özelliklerine uygun tavır, tutum ve alışkanlıklar kazandırmaktır’ (Resmi Gazete, 1981).

Milli eğitim politikasının belirlenmesinde belirleyici olan askeri idarenin belirlediği kılık kıyafet yönetmeliğine göre:

‘a. Kız Öğrenciler:

Okulca seçilen bir renkte vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde, yırtmaçsız, kolsuz ve diz kapağını örtecek boyda bir forma giyerler. Bu forma içine, mevsimin özelliklerine göre formayla uyum sağlayacak şekilde, kapalı yakalı uzun veya yarım kollu bluz veya kazak giyerler. Okul içinde baş açık, saçlar temiz ve düzgün

taranmış olup uzun olması halinde örülür veya arkaya toplanarak bağlanır. Makyaj yapılmaz, kaşlar alınmaz, tırnak uzatılmaz ve cilalanmaz. Yüzük, küpe, kolye, iğne ve bilezik gibi süs ve ziynet eşyası takılmaz.

b. Erkek öğrenciler:

Ceket, gömlek ve pantolon giyerler; kravat takarlar. Okul yönetimince uygun görülmesi halinde, sıcak mevsimde sadece gömlek ve soğuk mevsimde ceket altına kapalı yakalı kazak giyilebilir. Okul içinde baş açık, saçlar kısa ve temiz olur. Ense düz ve açık olup favori, sakal ve bıyık bırakılmaz. Zincir, kolye, yüzük vb. ziynet eşyası takılmaz.

c. Kız ve Erkek Öğrenciler;

(1) Atölye, işlik, laboratuar ve iş yerlerinde önlük veya tulum giyerler. (2) Beden eğitimi dersleriyle, spor faaliyetlerinde okul yönetiminin uygun göreceği kıyafeti giyerler. (3) İmam-Hatip liselerinde kız öğrenciler yalnız

Kuran-ı Kerim ders saatlerinde başlarını örtebilirler' (Resmi Gazete, 1981).

1980 sonrası gelişen bu durum kılık kıyafet yönetmeliğinin tek tipleştirme ve bireyin özlük haklarına saldırma şeklinde ilerleyen süreçte de kendini göstermiştir. Bugünde kılık kıyafet yönetmeliğinden kaynaklanan sorunlar devam etmektedir. Başörtüsü ile eğitim alma hakkı yasaklanmıştır. Bugün yaşanan sıkıntılar 1980 sonrası milli eğitim politikasının bir sonucudur.

1980 sonrası milli eğitim politikalarının ortaya çıkardığı diğer bir sorun da din dersleri konusudur. 1980 sonrası din dersleri ideolojik bir araç olarak milliyetçilik propagandası şeklinde kullanılmıştır. Din dersi konusu toplumda ciddi rahatsızlıklara neden olmuştur. Din dersi almak istemeyen kesim karşısında zorunlu olarak almak zorunda kaldığı bir ders görmüştür. Diğer taraftan gerçek anlamda bir din dersi almayı düşünen kesim ise karşısında din dersinden öte bir milliyetçi propaganda ile karşılaşmıştır.

1980 sonrası milli eğitim politikasının temelleri yükseköğretim kurumlarında da farksız olmuştur. Toplumunu siyasi olarak apolitikleştirme çabaları üniversitelerde etkin bir şekilde uygulanmıştır. Siyasal olarak üniversiteler 1980 sonrası tamamen siyasetten uzak bir yapıya bürünmüştür. Üniversitelerde 1980'de gerçekleşen bu değişim milli eğitim politikasının üzerine kurulmuş olduğu devlet ideolojisinden kaynaklanmıştır. Bu değişim askeri bir düzenlemenin sonucudur. Darbe öncesi dönemi anarşi ortamı şeklinde tanımlayan askeri idare bu ortamı düzenlemek için siyasetten uzak bir üniversite ortamı oluşturmuştur. 1980 sonrası askeri idare tarafından oluşturulan yüksek

öğretim kanunu devleti ideolojisi temelinde yükseköğrenimin amacını şu şekilde ifade etmiştir:

‘a. öğrencilerini;

(1) ATATÜRK inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,[Atatürk sözcükleri yasa metninde büyük harfle yazılmıştır] (2) Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu taşıyan, (3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu

(4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren, (5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, (6) Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş, (7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaş olarak yetiştirmek

b. Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak[tır]’ (Kaplan 2009; 308–309).

Yükseköğretim kanununun bu maddeleri 1980 sonrası milli eğitim politikasının temel ilkelerini taşımaktadır. Milliyetçi ifadeler muhafazakar söylemle birlikte verilmiş ve dönemin ekonomik gelişmesine paralel olarak ekonomi eğitim ilişkisi kurulmuştur. Milliyetçi ifadeler eğitimin değişmeyen çekirdeğini oluşturan ifadelerdir. Muhafazakar söylem ise kanuna genel anlamda yer bulmuştur. Kemalist-milliyetçi ifadeler liberal ve neo-liberal politikalarla desteklenmiştir.

Bu kanun milliyetçiliğin üniversitelerde tekrar yer bulmasına olanak sağlamıştır. Aynı zamanda üniversitelerin yeni ekonomik modele uyum sağlamasına yönelik ifadeler içermektedir:

‘a) Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, bütün yurttta yaygınlaştırılmak amacıyla yenilerinin açılmasının,

b) Üretim-insangücü-eğitim unsurları arasında denge sağlanmasının,

c) Yükseköğretime ayrılan kaynaklar ve ihtisas gücünün dağılımının,

d) Milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının karşılanmasının örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim öğretimi kapsayacak şekilde planlanması gerçekleştirilmesi öngörülmektedir’ (Korkut 1984: 46).

Ülkenin siyaset üretim merkezleri olan üniversitelerin kontrol altına alınması ve özerk yapılardan devlet kontrollü bir yapıya geçerek denetlemenin kolaylaştırılması için YÖK 6 Kasım 1981’de kuruldu. YÖK’ün kurulması ile beraber üniversiteler siyasal alandan uzaklaştırılmış ve denetim altına alınmıştır. Üniversiteler yeni ekonomik modelin etkisi altına girmiştir. YÖK 1980 sonrası hükümetlerin toplum üzerindeki baskısının artmasına yardımcı olmuştur. Farklı düşünce ve fikirlerin üretilmesi amacıyla yönelik çalışan üniversiteler devletin resmi ideolojisine sıkıştırılmıştır. Milli eğitim politikasının milliyetçi yönü üniversitelerde tektipleştirme çabalarına yönelmiştir. YÖK sonrası üniversite alanında gerçekleşen bir değişim de özel üniversitelerin kurulmasıdır. Anayasaya göre, ‘vakıflar tarafından da devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabileceğini öngörmektedir’ (Korkut 1984: 49). Bilim üretmek için kurulan üniversiteler kar amaçlı ve sermayeye dayalı işyerleri olmuşlardır. Bu milli eğitim politikasının temel ilkeleri çerçevesinde gerçekleşen bir durumdur.

BÖLÜM 4: GÜNÜMÜZDE MİLLİ EĞİTİM

2000’li yıllara girildiğinde Türkiye’nin konumunu belirleyen ülke içinden ve dışından kaynaklanan durumlar söz konusuydu. Ülke dışından kaynaklanan küreselleşme artık çok daha fazla önem kazanmış ve ülkenin bütün politikalarındaki etkin güç olmuştur. Küreselleşmenin yanında Türkiye’nin 2000 sonrası gündemini meşgul eden Avrupa Birliği konusu küreselleşmenin getirdiği baskıların hem ekonomik hem de siyasi olarak doğrudan hissedildiği bir konudur. Ülkenin içinden kaynaklanan durum ise siyasi alanda yaşanan değişimdir. Özellikle bir rejim tartışması etrafında şekillenen bu durum siyaset-din ekseninde yer almıştır.

2000 sonrasında milli eğitim çok tartışmalı bir döneme girmiştir. Avrupa Birliği süreci, milli eğitimde atılan adımlar, hükümet ve siyasi parti programları ve uygulamaları, sivil toplum örgütlerinin istekleri ve milli eğitim konusunda yapılan tartışmalar milli eğitimin cumhuriyet döneminden itibaren ciddi bir değişim içerisinde olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği süreciyle amacı Avrupa vatandaşlarından oluşan bir Avrupa toplumu yaratmak olan birliğin eğitim politikalarının benimsenmesine ve bu yönde adımlar atılmasına sebep olmuştur. Milli eğitimde gerçekleştirilen en önemli adım ise müfredatlarda gerçekleşmiştir. Bir ülkenin nasıl bir insan profili yetiştireceği konusunda en önemli ipuçları olan müfredatlar yenilenmiştir. Bu dönem birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Özellikle Kürt siyasi hareketinin eğitim konusundaki talepleri milli eğitim politikasına zarar veren bir boyuta ulaşmıştır. Ana dilde eğitim tartışmaları gündemi meşgul eden bir konu haline gelmiştir. Diğer taraftan milli eğitimin önemli ritüellerinden olan Andımız ve İstiklal Marşı gibi değerler tartışmaya açılmış ve bu yönde bir uygulama olmasa bile eğitimimizin milli yönüne zarar verecek boyutlara ulaşmıştır. Avrupa Birliği süreci ile Milli Eğitim Bakanlığının stratejik planları ve çalışma programlarında da belirttiği yabancı dil eğitimi ön plana çıkmış ve bu konuda milli eğitim farklı uygulamalara gitmiştir. Özellikle yurt dışından İngilizce eğitimi amacıyla öğretmen getirilmesine karar verilmiştir. Milli eğitim politikası olarak ifade edilen bir politikaya uygun olmayan bu girişim milli eğitime zarar verecek bir uygulamadır.

Son yıllarda yaşanan hızlı değişim süreci toplumsal ilişkileri de aynı oranda etkilemeye devam ediyor. Toplumsal ilişkilerdeki değişim süreci ise toplumsal kurumları değişime

zorluyor. Toplumu ilgilendiren bazı önemli konularla ilgili çok kısa zaman önceki düşüncelerde değişimler meydana geliyor. Birkaç yıl öncesinde tartışılmayan konular gündeme geliyor, birkaç yıl önce tartışılan bazı konular ise pratiğe geçiriliyor. Eğitim de bu süreçten etkilenen en önemli toplumsal kurum konumunda bulunuyor.

Eğitim konusu toplumsal bir kurum olarak ele alındığında devlet-birey, birey-devlet ilişkisi, ekonomik politikalar, toplumsallaşma süreci boyutlarıyla incelenmesi gerekir. Günümüzde milli eğitim sistemimizi bu boyutlar ile incelediğimizde karşımıza neoliberal ekonomi politikaları, yetiştirilmek istenen bireyin özelliklerinde gerçekleşen iyi vatandaşan-kendine yeten birey profiline geçiş ve bu politikaların eğitim aracılığıyla toplumun geneline yayılmak istenmesi çıkmaktadır. Bu politikalara uygun olarak eğitim bugün çok ciddi bir değişim süreci içerisinde girmiştir. Bu süreç eğitimin milli eğitimden evrensel öğretime doğru bir eksen kaymasına maruz kalmasını ifade etmektedir.

Günümüzde eğitimde yaşanan değişim sürecinin ülke içinden kaynaklanan dinamiğinin yanında uluslararası alana da bakılmalıdır. Çünkü bu süreç bütün dünyanın da içine girdiği geri dönülemez bir sürecin Türkiye gibi ülkelerdeki yansımasıdır. Bir anlamda kapitalizmin küreselleşme süreci ile birlikte günümüzde ulaştığı aşamanın sonuçlarıdır. Türkiye'nin eğitim sisteminde karşı karşıya kaldığı temelinde ekonomik süreçlerin yer aldığı neoliberal politikalar yeni bir durum değildir. Bu politikalar küreselleşmeye bağlı olarak farklı uluslarda farklı zamanlarda ve farklı boyutlarda gerçekleşen politikalarlardır. Eğitime yönelik bu politikaların oluşturulup ulus devletler üzerinde etkili eğitim politikaları olarak uygulanmasının ideolojik temelleri ise ulus kavramının dışında küreselleşmenin araçları olan Dünya Bankası, IMF, OECD, Avrupa Birliği gibi oluşumlar tarafından atılmıştır. Küreselleşen dünyanın bu oluşumların istediği politikalar dışında kalabilmesi söz konusu olamamakta ve küresel anlamda eğitim ulus devletlerin milli eğitim politikasına zarar vermektedir.

Özellikle bir ulus devlet olan Türkiye'de bu sürecinde uluslar arası toplum karşısında ikilemde kalmış bir ülkede uluslar arası gelişmeler devletin toplumsal ilişkiler üzerindeki denetleyici mekanizmasını zayıflatırken eğitimde devletin bu süreçteki dönüşümü yerine getirebilmesi için bir araç konumuna geçmektedir. Son yıllarda ülkemizde eğitimde yaşanan değişimler cumhuriyetin kuruluşundan itibaren milli eğitim

sistemimizde görülen devlet etkisi yerini küreselleşme süreci ve neoliberal ekonomi politikalarının eğitim politikalarını etkilemesinden dolayı piyasa ve sermayenin etkisine bırakılmaktadır.

Neoliberal eğitim politikaları eğitimin yönünü milli eğitimden evrensel eğitime kaydırırken eğitimin içeriğinin de değişmesine neden olmuştur. Eğitimin temel işlevi bireyin sosyalizasyonunu sağlayarak toplumsal bireyi yaratmaktır. Özellikle kapitalist toplumlarda küreselleşme süreciyle beraber okullar yeni toplum profiline uygun bireyler yetiştirme hedefine yönelmişlerdir. Devlet küresel alanda kendine biçtiği neoliberal role uygun olarak kapitalizmin bireyini üretmiştir.

Ulus devletler kendi toplumsal yapılarını üretmek amacıyla eğitimlerini ulusal-milli çizgide geliştirmişlerdir. Eğitimin işlevi iyi yurttaş yetiştirmek olmuştur. Fakat eğitim anlayışındaki bu değişim toplumsal dönüşümü de beraberinde getirmiş kapitalizm toplumsal ilişkilerin en önemli belirleyicisi olmuştur. Bu aşamada eğitimin işlevi yurttaşlık eğitiminin yanında değişen toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak üretim ve tüketim mekanizmalarına destek olacak bilimsel ve teknik desteği de üretmek olmuştur. Ulus-devlet için iyi yurttaşlar yetiştiren eğitim iş gücü üretme işlevine de sahip olmuştur. Ülkemiz için düşünüldüğünde eğitim toplumsal yapının ulus-devlet olarak şekillendiği dönemde yeni toplumsal ilişkilere uygun birey yetiştirirken, bu durum zamanla sermayenin geliştireceği bir alt yapıya dönüşmüştür. Eğitim kapitalizmin egemenliği altına girmiştir. Bu noktada eğitim bireyin donanımlı bir şekilde yetiştirilmesi yerine piyasa, pazar ve tüketim gibi kavramları üzerine yoğunlaşmıştır.

Küreselleşmenin eğitim üzerindeki etkileri olumlu ve olumsuz yönleri vurgulanarak tartışılmıştır. Küreselleşme sürekli devam eden bir etkiyi temsil ediyor. Öncelikle küreselleşme ve eğitim arasındaki ilişkiyi incelemek gerekir.

En kısa anlamıyla sınırların ortadan kalkması olarak ifade edilebilen küreselleşme dünya üzerindeki ülkelerin ve farklı ülkelere mensup halkların birleşmesidir. Ulusal sınırların ötesinde malların, hizmetlerin, paranın ve bilginin uluslararası anlam kazanmasıdır. Küreselleşme malların, hizmetlerin, paranın ve bilginin uluslararası bir anlam taşımasından daha farklı anlam da taşımaktadır. Bu anlamda küreselleşme ülkelerin birbirleri ile ilişkilerinde karşılıklı bağımlılıkların ortaya çıktığı, ulus devletlerin ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak varlıklarının sarsıldığı bir süreci

ifade etmektedir. Bu süreçte küresel olan, yerel ve ulusal olanı önemli ölçüde etkilemekte, hatta çoğu zaman belirleyici bir rol oynamaktadır (Karip, 2005: 202) Küreselleşme kavramı 1980'lerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri tarafından bir ekonomik düzen olarak dünyaya yayılan bir süreçtir. Dünya üzerinde bu sürecin hızlanmasını ve etkisinin dünya çapında hissedilir boyuta gelmesini etkileyen önemli olaylar yaşanmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılması bu süreci hızlandırmıştır (Kazgan, 2000: 33) Küreselleşme kültürel boyutta Batı değerlerinin yaygınlaştığı tek bir dünya yaratma sürecidir (Keyman, 1999: 74).

Küreselleşme sürecinden kaynaklanan değişimlerin beraberinde getirdiği bilgi toplumuna geçiş ülkelerin yetiştirmek istediği birey tipinde de değişikliği zorunlu kılmıştır. Bu yeni insan tipi bilgi, deneyim sahibi, geniş ufuklu, dünyayı kapsamlı olarak algılayabilen, bilgiyi yorumlayıp kullanabilen, bilgi ve bilim üreten yeni bir insan tipidir (Akyüz, 2006).

Dünya bilgi toplumuna geçerken eğitim sistemleri de bu süreçten etkilenmektedir. Küreselleşme ve bilgi toplumuna geçiş sürecinin en önemli itici gücü olan bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler eğitim sistemlerini etkilemektedir. Dünyanın gittikçe daha da içine girdiği küreselleşme süreci ülkeler arasında sadece ekonomik, politik alanlarda değil eğitim alanında da kendisini şiddetli bir şekilde göstermektedir. Dünyanın farklı coğrafik bölgelerindeki ülkeler eğitim konusunda küreselleşme sürecinin etkisiyle beraber iş birliklerine gidiyor, ortak projeler ile deneyim aktarımı gerçekleştiriyor.

Eğitim konusunda küreselleşme süreci karşısında Türkiye'nin en çok etkilendiği durum Avrupa Birliği sürecidir. Avrupa Birliği süreci eğitim konusunda Erasmus, Commett, Tempus ve Cedefop projeleri ile Türkiye'nin eğitim politikalarında etkisini hissettirmiştir. Eğitim alanında küreselleşmenin etkisi artarken küreselleşmenin milli devletlerin eğitim politikalarına olumsuz etkisi dikkate alınmalıdır. Ulusal eğitim sistemlerine sahip ülkeler bu süreçten olumsuz yönde etkilenmeye daha açıktır konumdadırlar.

Avrupa Birliği tam üyelik sürecinde bazı değişiklikler Türkiye'nin önündedir. Eğitim alanında yapılması gerekenlerde bu sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye eğitim sisteminde yerel yönetimlerin etkisini artırmalıdır. Ana dilde eğitim konusunda Avrupa Birliği'nin istekleri artmaktadır. Azınlık ve yabancı okullar ile ilgili olarak düzenlemeler istenmektedir. Bunların yanı sıra hedefi Avrupa Birliği vatandaşları yetiştirmek olan Avrupa Birliği eğitim sistemleri doğrultusunda Türk eğitim sistemi de Avrupa Birliği vatandaşı olma bilincini programlar, ders kitapları çerçevesinde yerine getirmek zorunda kalmaktadır. Bu istek eğitim sistemimizde temel ilkelere başlayarak ders kitaplarımızın tamamen yeniden oluşturulmasını gerekli kılacaktır. Ayrıca Avrupa Birliği liderlerinin Avrupa Birliği sürecinde tam üyelik yolunda bir biliç değişikliğini sürekli gündeme getirmeleri eğitim konusunda yerine getirilmesi gereken adımları ifade etmektedir. Bilinç değişikliğini sağlayacak olan kurum eğitim kurumudur. Türkiye'de eğitim kurumu mevcut şekliyle Avrupa bilincini yerine getirecek şekilde düzenlenmemiştir.

Eğitim konusunda Türkiye'nin küreselleşme süreci karşısında ve onun aktörleri karşısında eğitim süreci içinde ulusal kültür geliştirilmeli ve evrensel kültüre kendinden beklenen katkıyı yapacak biçimde desteklenmelidir (Çınar, 2005). Türkiye bu süreçte kendi tarih ve kültürlerini, olumlu değerlerini daha da ciddiyetle araştırıp öğrenmek, korumak ve genç nesillere öğretmek zorundadır (Akyüz, 2006). Çünkü; bir ülkeyi yok edersen önce eğitimini yok edeceksin. Eğitim vasıtasıyla dilini, kültürünü yok edeceksin, kimliğini, kişiliğini yok edeceksin (Sinanoğlu , 2006).

Eğitim sistemleri topluma ait değerlerin yeni nesillere aktarılarak toplumun güçlü bir kimliğe sahip olmasını, varlığını güçlenerek devam ettirmesini sağlayan en önemli güçtür. Bu açıdan bakıldığında Türk milli eğitim sistemi yeni nesilleri toplumun değerleri etrafında vatan ve millet sevgisi ile dolu birlik duygusunun pekiştiği bireyler olarak yetiştirmelidir. İlkokulun ulusal birlik ve beraberliği yaratmak için toplumsal siyasal vb. roller alacak bireylerin birer yurttaş olarak gerekli bilgi ve davranışları belli bir zamanda kazandırması gerekir. Ulusal birliğin sağlanması için temel koşullardan biridir bu. Böyle bilgilerin ve eğitimin alınacağı yer ilkokuldur (Türkoğlu , 2004).

Türk milli eğitiminin içinde bulunduğu durum küresel bir güç olan Amerika Birleşik Devletleri ile küresel bir oluşum olan Avrupa Birliğinin etkisi altında bulunmaktadır. 2005 Öğretim programlarına bakıldığında İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi küresel güçlerin etkisinde küresel amaçlara hizmet eden içeriklere sahip bir programdır. Teoride çağın ihtiyaçlarına uygun, düşünen, eleştiren, yaratıcı ve sosyal bireyler yetiştirme konusunda yeterli görünen yeni ilköğretim programı, Türkiye Cumhuriyeti şartları düşünüldüğünde uygulamada oldukça ciddi aksaklıklar ve sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Oktay, 2007).

Eğitimimize küreselleşmenin faydası da yok değildir. Bir bilginin tüm dünya ülkeleriyle aynı anda veya yakın zamanlarda ülkemize ulaşması küreselleşmenin olumlu yönlerindedir; fakat zararı faydasından daha fazladır. Zararları görünmeden, faydaları da göze hitap ederek bizlere ulaşır. Unutmayalım ki; ‘Düşmanın en tehlikelisi, yüze gülerek gelenidir.’ (Göksoy, 2003). Sorunun çözümü ‘yüce önder Atatürk’ün ifadesiyle ‘Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller’ yetiştirebilmekte yatmaktadır. Türk ulusunu aydınlığa götürecektir yöntem ve yol; Ulusal Eğitim, Bilimsel Eğitim, Laik eğitim, Çağdaş Eğitim’den geçmektedir. Yapılması gereken şey; Eğitimi devlet denetimine almak, Eğitimi özgürleştirmek, Dini bireyselleştirmek, Genç nesillere Türk tarihini öğretmek. Türk Ulusuna Türk Devrimi’ni öğretmektir (Silahcioğlu, 2006).

Sonuç olarak eğitimimizi küreselleşmenin zararlı etkilerinden kurtarabilmemiz için ;

1. Türk Milli Eğitimi’nde öncelikle İngilizce kitaplarının bir süzgeçten geçmesi elzemdir.
2. Anadolu Liseleri’nde yabancı dilde eğitim konusu kesinlikle yürürlükten kaldırılmalıdır. Çünkü yabancı dil eğitimi ile yabancı dilde eğitim birbirinden çok farklı kavramlardır.
3. Ülke insanlarına sekiz yıllık eğitim süreci planında Atatürk ilke ve inkılaplarını yüzeysel işlemeyen; görsel, düşünsel rehberlik dersleri koyulmalıdır.
4. Atatürkçülük; yani Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının toplanma merkezi olan bu ilke Türk insanına anlatılmalıdır.
5. Atatürk’ün ‘Ne mutlu Türk’üm diyene.’ vecizesi Türk insanının zihnine yerleştirilmelidir (Göksoy, 2003) .

Dünyadaki hızlı değişime uyum sağlayabilen ve insanını bu değişimin gerektirdiği niteliklerle donatabilen, bilgiye erisebilen, bilgiyi üretebilen ve kullanabilen ülkeler, 21. yüzyılda etkili ve başarılı olabilecektir (DPT, 2000: 216). Bilgi ve iletişim

teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bir çok alanda köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişim dünya üzerinde bir gerçeğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Evrensel piyasa düzenine geçiş, ülkelerin ekonomik pazarlarında bütünleşmeyi beraberinde getirmiş, uluslararası serbest dolaşım imkanları hız kazanmıştır. Bu anlamda küreselleşme ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi ve toplumsal ilişkilerin ulus sınırlarını aşarak uluslararası bir boyutta dünya genelinde etkisinin hissedildiği bir süreç olmuştur. Kuşkusuz bu süreç siyasi ve ekonomik ilişkileri içeren bir süreç olmasının ötesinde kültürel değişimi de beraberinde getirmiştir.

Küreselleşmenin getirdiği serbestlik ülkeler arasındaki ilişkileri bir ülkeye özgü olmaktan çıkarmıştır. Eğitim ülkeye özgü milli bir konu olmaktan uzaklaşmıştır. Ülkelerin ulusal eğitim sistemleri küresel gelişmeler karşısında milli yönlerini yitirirken eğitim programlarının yeniden yapılanması sürecinde uluslararası aktörlerine etkisinde kalmıştır.

Türkiye küreselleşmenin etkisi altında kalan bir ulus devlet olarak bu değişim sürecinden etkilenmiş ve Vizyon 2023 Projesinde Türkiye'nin eğitim ve insan kaynaklarına ilişkin 2023 vizyonu şu şekilde belirlenmiştir (Tuzcu, 2006: 195):

'Özgürlükçü, eşitlikçi, bireysel farklılıkları gözetken ve değerlendiren, bireyin yaratıcılık ve hayal gücünü geliştiren, öğrenme ve insan odaklı, zaman ve mekanla sınırlı olmayan, değişim esnekliğine sahip, her bireyin kendini özellikleri yönünde en üst düzeyde geliştirebildiği, kendi özgün öğrenme teknolojilerini yaratmış ve yerinden yönetim ilkesi etrafında örgütlenmiş, toplumsal istemi karşılamaya yönelik; demokratik ve kendini yenileme gücüne sahip bir eğitim sistemi içinde, özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yenilikçi, özgüven sahibi, yasama olumlu bakan, barışçı, sorun çözme, iletişim, organizasyon ve işbirliği yeteneği gelişmiş, bilim, sanat ve teknoloji üretebilen; girişimci, çevreye duyarlı, ulusal ve evrensel düzeyde iddia sahibi ve ulusal ve evrensel değerleri özümsemiş yurttaşların yetiştirdiği ve tüm insan kaynaklarını liyakata dayalı olarak değerlendirerek gelişmiş ülkelerle rekabet edebilen, dinamik, bilgi tabanlı ekonomiye sahip bir Türkiye...'

Eğitim kavramı çerçevesinde küreselleşme küçülerek sınırların kalktığı uluslar arası alanda ülkelerin ilişkiler geliştirerek bireylerin dolaşma, çalışma ve küresel ilişkilere ulaşmalarını öngören bir kavramdır. Küreselleşme etrafında eğitim kendi kültürel kimliğini koruyarak, temel değerleri etrafında bir eğitim sürecinde geçerek, küreselleşmenin getirdiği farklı kültür ve coğrafyaları tanıma ve eğitimsel fırsatlardan

gerektiği gibi yararlanmayı sağlamalıdır. Küreselleşmenin engellenemez boyutlara ulaştığı günümüzde bireylerin eğitim süreci örgün eğitimle sınırlı değildir. Bireyler teknolojiadaki gelişmelere paralel olarak internet ortamında farklı ülkelerin eğitim sistemlerine dâhil olabilirler. Toplumlar için hayati önem taşıyan eğitim kendi kültürel değerlerini koruyarak geliştiren ve dünyaya entegre olma konusunda eğitilmiş bireyler yetiştirmelidir. Küresel bir dünyada, küresel değerleri kolayca kavrayabilen, ulusal değerlerini koruyabilen yurttaşlar yetiştirmek eğitimin görevidir (Çalışkan, 2011)

Singh'e göre (1996), eğitim sistemleri bir yandan küreselleşme, bilgi patlaması ve çok kültürlülikle diğer yandan da mevcut ulusal değerleri koruma ikilemi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu ikilem karşısında eğitim sistemleri toplumun her bireyini kendi kültürel kimliğini kaybetmeden yetiştirmelidir. Anderson da (1996), küresel eğitim gereksinimlerinin eğitimsel çalışmaların temel bir parçası olarak algılanması ve programlara girmesi gerektiğini belirtmiştir. Uygulanan eğitim programları öğrenciye küresel bir bakış açısı kazandırmalı ve küreselleşme kavramını öğrencilere tanıtmalıdır. (Akt: Öztekin, 2010)

Günümüzde yaşadığımız küreselleşme sürecinde açık etki altında bulunan eğitim programları küreselleşmenin varlığından haberdar, küreselleşmenin bilincinde, küreselleşen dünyada yerini bulabilen bireyler yetiştirmek zorundadır. Bunları yaparken bireylerin küreselleşen dünyanın bireyinin ihtiyacı olan eleştirel düşünme, bilgiye ulaşma, kullanma ve üretme süreçlerinde aktif becerilere sahip olmasını sağlamalıdır. Küreselleşmenin yönlendirmesi altında dünyaya ayak uydurma nooktasında bu şekilde düzenlenecek eğitim programları içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini göz ardı etmemelidir. Eğitim programları milli kültürün taşıyıcısı olarak milli kültür öğelerine yer vermelidir. Eğitimde reform hareketleri gerçekleştirilirken küreselleşme sürecinin olumlu olumsuz yanlarından faydalanılmalı milli değerler bir taviz konusu yapılmamalıdır. 21.yüzyılın bireyi küreselleşme altında kalan dünyada kendi kültürünü milli değerlerle donatılmış eğitim programları sayesinde tanımalı aynı zamanda dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan kültürler hakkında fikir sahibi olmalıdır. Milli kültür değerlerini evrensel değerler ile ilişkilendirebilmelidir. Eğitim programlarına yön veren eğitim bilimciler küreselleşmenin olumlu yanlarından eğitim politikamızı zenginleştirmek için çalışmalar yapmalıdır. Eğitim programları düzenlenirke yaşanan

dönemin özellikleri, çağın gerekleri, bireylerin istek, ilgi ve ihtiyaçları, geleceğe yönelik perspektifler, milli kültür değerleri önemsenmelidir. Ancak bu şekilde düzenlenmiş bir eğitim politikası bir taraftan çağdaş diğer taraftan milli olabilir. Bu durumun aksi ise milli eğitimden kopuşu ifade eder. Eğitim politikamız sadece evrensel öğretime odaklanmış olur. Bu durumda kendi kültürüne yabancı bir nesil yetişirken, mevcut kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarımı gerçekleşemez.

Türk Milli Eğitim Politikası 2000 sonrasında çok önemli değişimler geçirmiştir. Cumhuriyetin her döneminde karşılaştığımız temel hedefler yerini korusa da 2005 yılında yenilenen ilköğretim müfredatı milli eğitimi şimdiye kadar uygulanan milli eğitim politikasından farklı bir noktaya taşımıştır. Geline noktada Türkiye'nin milli eğitim politikasını ortaya koyabilmek için okul müfredatlarının incelenmesi gereklidir. 2005 yılında yenilenen İlköğretim Müfredatı ülkenin milli eğitim politikasında gerçekleşen değişimi göstermesi açısından önemlidir.

Selçuk (2005) öğretim programların değiştirilmesindeki en önemli etkeni küreselleşme süreci ile birlikte değişmekte olan eğitim yaklaşımları ve program hareketleri olarak ifade etmektedir. Özellikle Uzak Doğu, kuzey Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinin son zamanlarda gerçekleştirdiği program hareketleri bu sürecin önemli adımları olmuştur. Bu değişim çabaları da sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde eğitim modellerindeki değişme zorunluluğudur.

Bu süreç Türkiye'yi de bu şekilde davranmaya sürüklemektedir. Avrupa Birliği'ne üyelik hedefi ile küreselleşme sürecinin içinde yer alan Türkiye bu konuda gerekli değişimleri gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Bu zorunluluk Avrupa Birliği normlarına uyumlu öğretim programlarının gerçekleştirilmesi için bazı yasal düzenlemeleri gerektirmiştir.

Selçuk (2005) yapılan eğitim reformunun gerekçelerini şu şekilde açıklamaktadır: 'Bilindiği gibi, hemen hemen gelişmiş tüm ülkeler son birkaç yıldır bir eğitim reformu girişimi başlatmış bulunmaktadır. Son derece geniş kapsamlı olan bu reform dalgası, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin doğurduğu bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır.' (Selçuk, 2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını ele alan Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu 2000 yılında yayımlanan eğitim raporunda, mevcut eğitim sistemini katı bir eleştiriye tabi tutmaktadır:

‘Halen uygulamada olan Türk eğitim sistemi; uygulamada, eğitimin her basamağı için geçerli olmak üzere toplumun kendi iç dinamik, gereksinim ve yönlenmelerinden soyutlanmış; devlet-siyaset-bürokrasi üçlüsü tarafından düzenlenip yürütülen ve bu üçlünün herhangi birinde bir değişim olduğunda yön ve söylemini bu değişime göre sürekli değiştiren bir sistemdir.(...) Öte yandan günümüzdeki Türk eğitim sistemi, söylem ve sunumu ne olursa olsun, aileden başlayıp yüksek öğretim sonrasına kadar ulaşan bir evrede itaatkar; verileni tartışmasız şekilde kabul edip alan; rekabet ve üstün olanı ödüllendirici bir yapıdan yoksun; bunun yerine başarısızlığı odak noktasına alarak başarısızlıkları idari veya benzeri ödünlerle örtüp kapatmaya yönelik bir kurguya sahiptir.’ (DPT, 2000).

Bu eleştiri eğitim sisteminde yapılması gereken değişime vurgu yapmaktadır. Değişen dünyanın gerektirdiği şekilde eğitim alanından da bu değişim için adımların atılmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Küreselleşme sürecine uyumun gerçekleşebilmesi için mevcut yapının değişmesi gerektiği vurgulanmakta:

‘...Bu nedenle Türkiye’nin küreselleşmeye uyum sağlayabilmesi için üniversitelerin yanında acilen ilköğretim ve lise eğitimlerinde de reformlara gidilmesi gerekmektedir. Ezberci eğitim sistemi kesinlikle küreselleşme içerisinde uygulanan yeni eğitim sistemlerine aykırı bir modeldir. Türkiye bu sistemi ısrarla sürdürdüğü taktirde ne yeni eğitim sistemlerine, ne de küreselleşmeye ayak uyduracaktır.’ (DPT, 2000).

Küreselleşme ve neoliberal akımın yapılması istenen değişim çabalarının temelinde yer aldığını şu ifadelerden anlamaktayız:

‘Bu yapının kökten değiştirilerek eğitimin yarışmayı esas alan; rekabeti teşvik ve üstün olanı ödüllendiren; başarısız olanları ise eleyerek bu kişileri başarılı olacakları alanlara yönlendiren bir kimliğe kavuşturulması gerekir. Bireylere sisteme değil, kendi niteliklerine güvenme ve kendi kendilerini yargılayabilme yetisi kazandırılmalı; Haksızlığa uğramaları halinde kendilerini savunma özgüveni verilmeli ve olası en alt düzlemde itibaren toplumsal örgütlere katılmaları ve bu örgütlerde görev almaları sağlanmalıdır.’ (DPT, 2000).

Eğitim reformunun gerçekleştirilebilmesi için ifade edilen yaklaşımın önemli olduğu görülmektedir. Bireyin ön plana çıkarılmasının benimsendiği ve bunun yanında rekabetçi bir yaklaşımın izlerinin görüldüğü bu ifadelerde sivil toplum vurgusu

yapılmaktadır. Bu vurgu küreselleşme kavramının temel vurgusudur. Bu anlayışın ilköğretimden başlayarak benimsenmesinin gerektiği ifade edilmektedir.

Ayrıca bu rapora göre mesleki eğitime önem verilmektedir. Raporda bu konu ile ilgili olarak:

‘Küreselleşme sürecine paralel olarak teknolojinin ve üretimin organizasyonunun sürekli olarak ve giderek artan bir hızla değişmesi, mesleki eğitim anlayışının da değişmesini zorunlu kılmaktadır. Artık, birkaç yıllık bir eğitim döneminde edinilen bilgilerle 25- 30 yıllık bir çalışma yaşamını sürdürmek mümkün değildir. Okullarda edinilen bilgiler çalışma yaşamının ilk yıllarında eskimeye başlamaktadır.(...)Bu durumda mesleki eğitimin amacının, bir mesleğin yapılması için bugün gerekli olan bilgileri öğretmek değil, meslekteki değişimlere uyum sağlayacak yetenekleri kazandırmak olması gerekmektedir. Eğitimin amacı değişime uyum sağlayacak yeteneği kazandırmak olarak belirlenince de, genel kültür ve temel bilgilerin verilmesi önem kazanmaktadır.’ (DPT, 2000)

Bu kapsamda Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi Dünya Bankası tarafından desteklenmektedir. Ayrıca Dünya Bankasının mesleki eğitimi destekleme politikasına yönelik olarak raporda şu ifadeler yer almaktadır (DPT, 2000):

‘Mesleki ve teknik eğitim geliştirilmelidir. Bunun için de mesleki ve teknik eğitim okullarının sayısı arttırılmalıdır. Meslek standartları geliştirilmelidir. Okul-sanayi işbirliği yaygınlaştırılmalıdır. Türkiye’de genel eğitim veren okullarda mesleğe yöneltme ilkesi yerleştirilmelidir. Etkin bir işgücü piyasası bilgi sistemi kurulmalıdır. Eğitim programları, verimlilikleri açısından değerlendirilmelidir. Sanayinin eğitim çalışmaları devlet tarafından teşvik edilmelidir. İşçi-işveren sendikaları eğitime gerekli önemi vermelidirler. Meslek eğitimi sisteminin, örgün ve yaygın meslek eğitimi uygulamaları yapacak; mesleki ve teknik ortaöğretim okullarını, yaygın mesleki eğitimin ise yaygın mesleki eğitim ve çıraklık eğitimini kapsamaması gereklidir. Milli Eğitim Bakanlığı özel sektörle iç içe çalışmalı, eğitim programları özel sektöre uygun düzenlenmeli, okulların ders programlarının oluşmasında sanayinin görüşleri alınmalıdır. MEB, sanayinin gerçeklerine uyumlu staj programı yapmalı, bu programlar sistematik olarak öğrencilere ve şirketlere fayda sağlayacak biçimde hazırlanmalıdır.’

Eğitimde reformdan söz edildiğinde bunun en önemli adımlarından birisi müfredatlardır. Bu noktada özellikle ilköğretim müfredatlarının eğitimde gerçekleştirilmek istenen reformlar için öncelikli bir yeri olduğu kuşkusuzdur. İlköğretim programlarının eğitimde reformun ilk adımı olarak görülmesinin nedeni,

eğitim sisteminin genel yapısı hakkında bir izlenim vermesi ve daha sonraki eğitim basamaklarının ilköğretim üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Ayrıca bir ülkenin yetiştirmek istediği insan modeli ilköğretim aşamasında şekillenmektedir. İlköğretimin zorunlu bir eğitim basamağı olması da devletin istediği bireyi yetiştirme noktasında bireyleri ilköğretim programlarının etkisine daha açık hale getirmektedir. Devletin eğitim politikası ilköğretim programlarından açık bir şekilde kendini hissettirmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim programlarında gerçekleştirdiği reform hareketinin gerekçeleri şu şekilde ifade edilmiştir:

'Gelişmiş dünya ülkelerinin çoğu, ülkemize kıyasla okullaşma, alt yapı ve eğitim harcamaları bakımından ileride olduğu hâlde, sosyal ve ekonomik alandaki yapısal değişimler, demokrasi ve yönetim kavramlarındaki farklılaşmalar ve teknolojideki değişimler doğrultusunda, eğitim sistemlerini sürekli değiştirerek gelişmelere uyum sağlamak için eğitim sürelerinden, okul türlerine ve eğitim programlarına kadar her alanda reformlar yapmaktadırlar.' (MEB, 2005).

Milli Eğitim Bakanlığı yeni ilköğretim programlarının getirmiş olduğu yenilikleri de şu şekilde ifade etmektedir (MEB, 2005):

1940'lardan beri ilk kez Milli Eğitim müfredatı uluslararası mukayese yapılarak bütünsel olarak ele alınmıştır. Katı davranışçı program anlayışından kognitif ve yapılandırıcı (konstruktif) bir yaklaşıma geçilmiştir. Okul öncesi, ilköğretim ile genel orta öğretim ve meslekî orta öğretim, bir amaç birliği içinde yeniden tasarlanmıştır. Sadece öğretim yerine, insanımızın eğitimi de kapsamlı olarak ele alınmıştır. İlkokul ve ortaokul mantığına göre düzenlenmiş olan parçalı program anlayışı yerine, programlar sekiz yıllık kesintisiz eğitime uygun hâle getirilmiştir. Dünya ile entegrasyon ve AB standartları dikkate alınmıştır. Programlar hazırlanmadan önce insan yetiştirme modelimizin felsefî temeli oluşturulmuştur. Oluşturulan felsefenin bir sonucu olarak tüm dersler için yedi ortak beceri saptanmıştır. Her bir dersin 12 yıllık ilk ve orta öğretim için kavram analizleri yapılmıştır. Dersler sınıf seviyelerine göre kavram analizlerine tabi tutulduğu gibi, dersler arası karşılaştırmalar da yapılmış ve tüm dersler birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Spor kültürü ve olimpik eğitim, sağlık, çevre, rehberlik, kariyer gelişimi, girişimcilik, afet bilinci ve deprem gibi ara disiplinler derslerin içine yerleştirilmiştir. Yüzeysel davranış ifadesi yerine bilgi, beceri, anlayış ve tutumları içerecek şekilde kazanımlar kullanılmıştır. Baskın lineer düşünce yerine, karşılıklı nedensellik ilkesi ve çoklu sebep çoklu sonuç anlayışı öne çıkarılmıştır. Programlar, etkinliklerle zenginleştirilerek öğretmen merkezli olmaktan, öğrenci merkezli hale getirilmiştir. Çeşitli semboller marifetiyle programa açıklamalar kısmı yerleştirilmiştir. Ölçme değerlendirme anlayışında sonuca dayalı bir anlayış yerine, süreci de değerlendiren bir anlayışa geçilmiştir. Türkçe'ye duyarlılık tüm derslerin ana becerisi haline getirilmiştir.'

Ülkelerin eğitim sistemleri toplumsal yaşamın, bilimsel sosyal, kültürel olarak değişim ve gelişiminin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Bu değişim ve gelişimin sürdürülebilmesi için gerekli insan gücünü eğitim yetiştirmektedir. Eğitim sistemlerinin bu görevlerini yerine getirebilmeleri için hazırlanan eğitim programları toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanmalıdır. Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde eğitim programları bu gelişimden etkilenmesinin yanı sıra toplumsal dinamiklerden, küreselleşme, ülkelerarası birleşme ve ilişkilerden ve uluslar arası oluşumlardan da etkilenmektedir. Eğitim kurumları bireyleri çağdaş değişim ve gelişmeler karşısında uyum sağlayabilecek donanımda yetiştirmelidir. Ancak eğitim programları oluşturulurken dış etkenlerin programlar üzerindeki ağırlığı dikkatli hesaplanmalıdır. Öncelikle toplumsal dinamikler dikkate alınmalıdır. Özellikle Türkiye gibi ulus devlet niteliği taşıyan ülkelerin eğitim programlarını bu niteliklerini göz önünde bulundurarak milli bir nitelikte hazırlamaları önemlidir. Bu nokta dikkate alınmadan oluşturulacak eğitim programları diğer ülkelerden uyarılma şeklinde, kendi yapısal durumlarına uygun olmayan felsefe ve bakış açılarıyla oluşturulduğunda hem ülkenin eğitim ihtiyaçlarına cevap vermeyecek hem de milli kültürün devamlılığının sağlanması konusunda sıkıntılar oluşacaktır.

Ülkemizin uluslar arası bir oluşum olan Avrupa Birliği'ne siyasi, ekonomik ve kültürel olarak uyum amacıyla toplumun her alanında kapsamlı değişimler gerçekleştirilmektedir. Eğitim de bu süreçten etkilenen alanlardandır. 2005 yılında eğitim programlarında gerçekleştirilen değişim de bu sürecin bir adımıdır.

2005 yılında hazırlanan yeni ilköğretim programının eğitim sistemimizde bir gerekliliğin sonucu olduğu, programların öğrenci merkezli ve yapılandırmacı yaklaşımlardan hareketle hazırlandığı, programların öğrencileri öğrenme-öğretme sürecine daha aktifleştirmeyi hedeflediği, dersler arasında yatay ve dikey ilişkilerin kurulduğu, sınıf içi öğrenme deneyimleriyle sınıf dışı yaşantıları ilişkilendirmeye dönük olduğu görülmektedir. Ancak teknik konularda iyi düşünülmüş olsa bile yeni ilköğretim programlarının uygulanması durumu bazı olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir.

Öncelikle programlar ülkemizin toplumsal yapısına uygun felsefe, gereksinim ve yaşantılara uygun olmalıdır. Her ülkenin eğitim sisteminin eğitim basamaklarında uygulanan eğitim programları o ülkenin kendi toplumsal yapısı, kültürel dinamikleri,

gereksinimlerine uyumlu olmak zorundadır. Bu durumun aksi bir taraftan eğitim programlarının uygulanamaması durumu ve toplumun kültürel anlamda yozlaşmasıdır.

2005 yılında hazırlanan yeni ilköğretim programının hazırlık sürecinde mevcut ilköğretim programı üzerinde bir geliştirme yapmaksızın, programlar içerik, uygulama bakımından ülkemizle sosyoekonomik ve kültürel anlamda farklı koşullara sahip ülkelerin programları örnek alınmıştır.

Eğitim Programları ve Öğretimi Profesörler Kurulu Yeni İlköğretim Programını Değerlendirme Toplantısı (Eskişehir) Sonuç Bildirisi(2005)'nde verilen örnek şöyledir: 'Sosyal Bilgiler Programında yer alan öğrenme alanları ile ABD'nin Milli Sosyal Bilgiler Konseyi'nin okullara önerdiği öğrenme alanları büyük oranda aynıdır.'

Ülkemizle çok farklı koşullara sahip ABD ile sosyal bilgiler programı bakımından aynı ilkeler çerçevesinde eğitim yapmak kendi toplumsal gereksinimlerimize uygun değildir. Toplumsal gerçeklerimize yabancı bir program sosyal bilgiler dersinin gerçek amaçları ile bağdaşmamıştır.

Yeni ilköğretim programının geliştirilmesi sürecinde dünyada program geliştirme konusunda gerçekleştirilen uygulamalar ve deneyimlerden faydalanılması, program geliştirme anlamında uluslar arası, çağdaş program geliştirme süreçlerinden faydalanılması doğrudur. Bu açıdan bakıldığında yeni ilköğretim programlarının yeni kavramlar ve yeni ilkeler doğrultusunda düzenlenmesi olumlu bir yaklaşımdır. Ancak bir ülkenin eğitim programının temel değerlerinin aynen alınarak uygulamaya konulması program geliştirme olarak ifade edilemez. Bu durum eğitim politikamıza zarar verir. Eğitim programlarımızın milli olduğunu söylemek yanlış olur.

Milli eğitim politikamız küreselleşme süreci ile beraber uluslararası aktörlerin etkisinde yöneldirilirken hazırlanmış olan eğitim programlarının genel yaklaşımı şu şekilde ifade edilebilir. Yenilenen ilköğretim programının vizyonu, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, bireysel farklılıkları ne olursa olsun, araştırma sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerileri gelişmiş; yaşam boyu öğrenen ve insan haklarına saygılı, mutlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir. (MEB, 2005; 17) Öğretim programları Cumhuriyetimizi, laik ve sosyal hukuk devletini, hür ve demokratik toplum düzenini, devletin ülke ve

milletiyle bölünmez bütünlüğünü, sağlıklı işleyen bir demokrasiyi, demokratik hakları ve fırsat eşitliğini ön planda tutar (MEB, 2005:21). Öğrencilere ‘Atatürk ilke ve inkılapları’nın ve bu ilke inkılaplarının milli varlığımız ve toplumsal gelişmemiz için öneminin kavratılması için düzenlemeler yapar (MEB, 2005:21). Öğretim programları çocuğun toplumsal bir varlık olduğunu, bu nedenle gelişimi sırasında ailesinden, okulundan ve yaşadığı çevredeki insanlardan etkileneceğini kabul eder, bu gerçekler ışığında düzenlemeler yaparak çocuğun, yaşadığı çevreye uyum sağlayacak kişiler olarak yetişmesi için rehber olur (MEB, 2005:21). Programlar, Türk toplumunun milli, aynı zamanda manevi ve ahlaki değerleri arasında bulunan; barışseverlik, fedakarlık, hayırseverlik, misafirperverlik, merhamet, haysiyetine ve özgürlüğüne düşkünlük, vatanseverlik, kahramanlık gibi değerler ve sosyal duyarlılığının gelişmesi için gerekli düzenlemeleri yapar (MEB, 2005:21). Öğretim programları hayat içerisinde değişimin kaçınılmaz olması nedeniyle olumlu yönde değişim için bilinçlenmeyi ön planda tutar. Öğrencilere değişim ve değişim sırasında ortaya çıkabilecek engellerden etkilenme ve oluşumlardan yararlanma, değişme adapte olma, risk yönetimi konularında beceri kazanmaları, gerektiğinde risk almaları konusunda rehberlik eder (MEB, 2005:21). Programlar, istikrarlı, üretken ve sürdürülebilir bir ekonomiyi önemser ve öğrencinin ekonomik hayat ile iç içe olmasını ister. Bu nedenle yalnız içinde yaşadığı toplumun ekonomik hayatını incelemesi ve bu konuda fikir üretmesiyle yetinmez, hızla değişen dünyada ortaya çıkabilecek ekonomik fırsatları değerlendirmesi için de rehberlik eder. Bu sayede öğrenci, gittikçe küreselleşen dünyada başarılı bir birey olarak, ilerideki çalışma hayatına girişimci bir ruhla ayak uydurmada zorlanmaz (MEB, 2005:22). Programlar, öğrencilerin kendi örf ve adetleri içerisinde değişerek gelişmelerini, gelişerek değişmelerini hedefler. Tarihimizi geleceği planlamanın işlevsel bir aracı olarak değerlendirir. Kültürel ve sanatsal değerlerimizi, kişilik gelişiminin ve toplumsallaşmanın bir aracı olarak görür. Tarihsel ve kültürel birikimimizi, evrensel kültüre özgün bir katkı sağlamanın manevi aracı olarak görür (MEB, 2005:22).

Programlarda yer alan yukarıdaki ifadelerde görülen milli kültüre yönelik bazı ifadeler sadece kağıt üzerinde kalmaktadır. Bu ifadeler arasına yerleştirilmiş olan küreselleşme sürecinin sıklıkla kullandığı ifadeler göstermektedir ki eğitim programları genel yaklaşımlarında ifade edildiği gibi milli eğitimi yansıtmamaktadır.

Yeni öğretim programlarının yaklaşımları arasında yer alan, ‘Programlar, istikrarlı, üretken ve sürdürülebilir bir ekonomiyi önemser ve öğrencinin ekonomik hayat ile iç içe olmasını ister. Bu nedenle yalnız içinde yaşadığı toplumun ekonomik hayatını incelemesi ve bu konuda fikir üretmesiyle yetinmez, hızla değişen dünyada ortaya çıkabilecek ekonomik fırsatları değerlendirmesi için rehberlik eder. Bu sayede öğrenci, gittikçe küreselleşen dünyada başarılı bir birey olarak, ilerideki çalışma hayatına girişimci bir ruhla ayak uydurmada zorlanmaz.’ ifadeleri programların girişimciliğin geliştirilmesini önemsedğini göstermektedir. Bunun yanında şu ifadelerle ‘Öğrencilerin girişimci bir ruhla yetişmelerini önemser. Girişimci insanlar ülke ekonomisinde önemli roller üstlenir ve yenedünya koşullarında girişimci insanlara talep eskisinden çok daha fazladır. Bu nedenle programlar öğrencilerin girişimci bir ruhla yetişmelerini önemser, bunun için gerekli önlemleri alır.’ girişimciliğin üzerinde durulur (MEB, 2005).

Yeni programların temel ekseni oluşturan bu yaklaşım girişimcilik ruhunu geliştirmeyi hedeflemektedir. Girişimcilik ise aslında neoliberal bir yaklaşımın söylemidir. Görülmektedir ki yeni müfredatlar neoliberal ekonomiye yönelik olarak hazırlanmıştır. Eğitim politikalarının ekonomik hedeflere yönelik oluşturulduğu, neoliberal yaklaşımların eğitim politikalarına bu kadar açık bir şekilde yansıtıldığı görülmektedir. Çeken (2006)’e göre Neoliberal politikaların eğitime yansımaları, özellikle eğitimde eşitsizliklerin derinleşmesi noktasında kendisini göstermektedir (Çeken, 2006: 76).

Yeni programlar neoliberal ekonomik modelin yansımalarını taşımaktadır. Özellikle girişimcilik ve kariyer gibi kavramlar özellikle programlarda görülen açık örneklerdir. Programlarda ekonomik hedeflerin bir sonucu olarak bireysellik ve rekabetçilik ders kitapları ve etkinlik örneklerinde kendini göstermektedir.

Çeken (2006)’e göre Hayat Bilgisi programında yer alan ‘Kendimi Seviyorum’ etkinliğinde ‘Fiziksel özelliklerini tanıyarak olumlu bir beden imgesi geliştirir.’ kazanımıyla öğrencilerden kendini tanıtmaları istenmektedir. ‘Parmak boyası ve parmak izi çalışması yapılarak her bireyin eşsizliği fark ettirilir.’ İfadeleriyle öğrencilerde her öğrencinin kendisini en iyi olarak görmesi ve eşsizlik düşüncesinin yerleşmesi hedeflenmektedir. Diğer taraftan da öğrenciler arasında ortaya çıkan fark ile rekabet ortamı yaratılmaktadır. Bu durum programların ifade ettiği ekonomik yaklaşımın bir sonucudur. ‘Benim eşsiz Yuvam’ etkinliğinde de öğrencilerin evinin ayırt edici

özelliklerini söylemesini sağlayarak girişim, rekabet ve yarışmacı hedefler gerçekleştirilmektedir (Çeken, 2006: 76).

Çeken (2006)'e göre Hayat Bilgisi Programında (s:27), 'Şimdi Reklamlar' etkinliğinde yer alan 'Çocuklara yönelik reklamların işlevini sorgular' ve 'Reklamlar, ihtiyaçlar ve imkanlar arasındaki ilişkiyi sorgular' kazanımlar aynı doğrultuda değerlendirilebilir (Çeken, 2006: 77).

Bu etkinlik doğrultusunda öğrencilerden reklamlara örnek vermeleri istenmekte ve öğrencilerden de birer reklam hazırlamaları istenmektedir. Yukarıdaki örneklerde de ifade edilmeye çalışıldığı gibi bu tür örneklerle ekonomik sistemin öğrenciye benimsetilmesi hedeflenmektedir. Bireyselci bir tutumun benimsetilmeye çalışarak mevcut farklılıkların ortaya çıkarılması ve rekabetin yaygınlaştırılarak ekonomik hedeflerin programlara yansıtıldığı görülmektedir.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl ve uluslararası konjonktürde tüm devletleri birçok yönden etkileyen küreselleşme süreci, hızlı gelişmelerin ve değişmelerin olduğu bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç içerisinde haritalar, devletler, uluslararası kurumlarda büyük değişimler yaşanmaktadır. Bilgilerin katlanma süresinin iki seneye indiği belirtilen günümüz dünyasında, insanların yaşadıkları zamana ve topluma uyumları güçleşmekte, dolayısıyla da geleceğe daha planlı ve programlı olarak hazırlanmaları önemli bir unsur teşkil etmektedir. Küresel planda süregelmekte olan değişmeler ulusal ölçekte de değişimleri zorunlu kılmakta, milletler ayakta kalabilmek ve diğer uluslardan geri kalmamak için uzun vadeli değişim stratejileri programlamaktadırlar. Bu bakımdan, bir topluluğun kendini millet olarak hissedebilmesi ve geleceğin dünyasında var olabilmesi için eğitim sisteminin ele alınması ve gerekli hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Çünkü ekonomik ve sosyal gelişim için en önemli kaynak insan kaynağıdır. İnsan kaynağının sosyal, mesleki ve ahlaki niteliklerinin yüksek olması ancak eğitim ile mümkündür. Bilimsel düşüncenin ve buna dayalı yaşam biçiminin topluma yerleştirilebilmesi ve geliştirilmesi, kuşkusuz bilime ve akla dayalı, bir eğitim sistemi ile sağlanabilmektedir.

Avrupa Birliği eğitim politikasının temelinde üye devletlerin ulusal eğitim politikalarının terkedilip, küresel bir eğitim sisteminin benimsenmesi durumu söz konusu değildir. Avrupa Birliği eğitim politikaları her üye devletin ulusal

özelliklerinin üzerinde Avrupa Birliği'nin hedefleri arasında yer alan Avrupa yurttaşları yetiştirilerek toplumlar arasındaki etkileşimin üst düzeye çıkarılmasına yöneliktir. Farklı kültürlerden oluşan Avrupa Birliği bu kültürlerin korunmasına yönelik hedefler koysa bile birlik üyeleri arasındaki her türlü etkileşime açık serbest dolaşım kültürel anlamda ulusal kültürlerin zarar görmesine sebep olacaktır.

Eğitim konusu Avrupa Birliği'nin önemli konularından birisidir. Küreselleşme kavramıyla açıkladığımız toplumlar arası etkileşimin üst düzeye çıkması farklı kültürler arasında kültürel alışverişe de sebep olmakta ve eğitim politikaları da bu durumdan etkilenmektedir. Ulusal politikalar üzerinde kurulu bir eğitimin bu durumdan etkilenmemesi imkansızdır. Avrupa Birliği eğitim politikalarında üye ülkelerin gençlerinin Avrupalılık bilinciyle yetiştirilmesi esas alınmakta bu durumda ulusal kimliklerin bir önemi kalmamaktadır.

Avrupa Birliği, üye ülkelerinin ulusal eğitim sistemlerinin uyumlaştırılmasını Birliğin geleceği açısından kaçınılmaz görmektedir. Bunun için, Birliğin yapısını, değerlerini ve hedeflerini içeren ilkeler her ülkenin eğitim sistemi içerisine eklenmiştir. Bunun dışında Birlik ülkelerinden herhangi birinde var olan ve ileriye dönük olumlu sonuçlar elde edilen bir eğitim politikası, Birliğin menfaati ve çıkarları doğrultusunda diğer ülkelerde de tatbik edilmektedir. Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin eğitim politikalarının şekillenmesinde ülkelerin farklı deneyim ve bilgilerinin paylaşılması bir temel arz etmektedir. Birlik ülkeleri kendi sosyo-ekonomik yapılarına uygun eğitim sistemi uygulamakta serbesttirler. Ancak burada belirtmek gerekir ki, üye ülkelerin eğitim sistemlerinin belirlenen genel ilkeler ve ölçütlerle çelişmeyecek biçimde düzenlenmektedir. Yöntem, içerik ve yapı bakımından tek tip bir eğitim yerine üye ülkelerin kendi ulusal özelliklerine göre biçimlenen eğitim politikalarının karşılıklı görüş alışverişiyle uyumlaştırılmasıdır.

Avrupa Birliği eğitim ilkelerinin temel amacı, üye ülkeler arasında işbirliğini ve dayanışmayı artırmak, üye ülke yurttaşları arasındaki karşılıklı anlayışı özendirmek ve Avrupalılık bilincini asılamak, bu süreçte öğrenci ve öğretmenlerin ar-ge alanlarına etkin katılımlarını sağlamak, uluslararası rekabet gücü yüksek bir Avrupa yaratmak için tüm yurttaşlara yüksek nitelikli eğitim sunmak ve bunu yasamboyu sürdürmek şeklinde özetlenebilir (Tuzcu, 2006: 68).

Avrupa Birliği'nin eğitim alanında izlediği temel politikalar içerisinde yer alan ilk unsur eğitimin temel niteliğinin yükseltilmesidir. Bu ilke ile Birlik lkelerinin eğitim politikalarında yüksek kalite ve donanımın sağlanmasının yanı sıra teknolojik gelişmeleri takip eden bir eğitim sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir. Bunun sonucu olarak yüksek nitelikli bir eğitim sistemi kurularak, Birlik vasıflı ve profesyonel eğitim almış bireylere sahip olarak yeni teknolojiler üreten ve kendi kendine yeten hale gelmek istemektedir. Ayrıca, eğitim ve ğretim kurumları arasında işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenerek ğrenci ve öğretmenlerin hareketliliğine de destek sağlanmasını öngörmüştür. Eğitim politikaları ile ilgili bir diğer unsur ise Birlik lkelerinin farklılıklarının korunmasından yola çıkılarak, Birlik dillerinin geliştirilmesidir. AB eğitim politikasındaki bu unsur sayesinde Birlik lkeleri arasında kültürel yakınlanın sağlanması hedeflenmektedir. Birlik lkeleri arasında eğitim olanaklarından yararlanmanın kolaylaştırılması önemli bir unsurdur. Bu ilke ile Birlik gençliğinin toplumla bütünleştirilmesi ve gençlik ağının kurulması hedeflenmektedir. Bu ilkenin doğuracağı en önemli sonuç ise Avrupa'nın yaşam boyu öğrenme ve öğrenen bir toplum imajına sahip olmasıdır. Ayrıca Avrupalılık ve Avrupa vatandaşlığı kavramının yerleşmesi eğitim politikalarında önemli bir unsur olarak sunulmaktadır.

Avrupa Birliği temellerinin atıldığı ilk günden itibaren bir kimlik oluşturma çabası içerisinde olmuştur. Birliğin oluşumu, antlaşmaları, konsey kararları, alışmaları Avrupa Kimliğinin oluşturulmasına yöneliktir. Bu hedefe varılması için de eğitim konusu Avrupa Birliği Vatandaşlığı yolunda en önemli konu olmuştur.

Avrupa Birliği yelerinin yerel varlıklarını ve ulus olarak milli farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bir topluluktur. Bundaki amaç ise Avrupa Vatandaşlığı adı altında yeni bir toplumsal yapının oluşturulmak istenmesidir. Avrupalılık Bilinci bütün Avrupa Birliği yesi ülkeleri kapsayan bir toplumsal yapıyı ifade eder. Bu noktada Avrupalılık Bilinci Birliği oluşturan ulus devletleri değil, ulus üstü bir yapıyı gerektirir.

Avrupa Birliği'nin ye devletlerin yerel ve milli farklılıklarını Avrupa Topluluğu oluşturma çabaları içerisinde sentezleyerek yeni bir toplumsal kimlik oluşturma çabaları yadsınamaz. Bir anlamda Avrupalılık bilincinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Oluşturulmaya çalışılan bu yeni kimlik ulusal değerlerle bağdaşmayacak ulus üstü bir kimiliği ifade etmektedir.

Küreselleşme sürecinde gittikçe yerini farklı yapılara bırakan ulus devlet anlayışı yeniden şekillenerek farklı toplumsal yapıların oluşmasına sebep olmaktadır. Küreselleşmenin ulus üstü bir bilinci ortaya çıkarmasına örnek olarak Avrupa Birliği'nin üyelerinin ulus kimliklerinin üstünde bir Avrupa Toplumu oluşturma amacı verilebilir. Bu ortak ekonomik bir yapı içerisinde ortak bir vatandaşlık tanımına uygun olarak bir kültürel yapıya sahip Avrupa Toplumu oluşturmaktır.

Avrupa Birliği temellerini oluşturan resmi belgelerde Avrupa Vatandaşını yaratma amacıyla adımlar atılmıştır. 1968 yılında (1612/68) sayılı Tüzük ile işçilerin Topluluk içinde serbest dolaşımının büyük ölçüde gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur (Karlık, 2003).

Geniş bir pazarın yaratılması, ortak kültürel köklere, sosyal ve ekonomik gerçeklere dayalı bir Avrupa alanı yaratır. Avrupa Komisyonu bunu Avrupa'nın kültürel kimliğinin sürdürülmesi ve desteklenmesi problemi olduğunu belirterek, halkların arasında karşılıklı bilgilenmeyi geliştirme ve ortak bir hayat ve kadere sahip olma bilincini yükseltme olarak görür

7 Şubat 1992 Maastricht Antlaşması 'Avrupa vatandaşlığı' kavramını getirmiştir. 16 Haziran 1997 Amsterdam Antlaşması ile Avrupa vatandaşlarının hakları güçlendirilmiştir. Avrupa Birliği vatandaşlarının serbest dolaşım ve ikâmet, mahallî seçimlerde oy kullanma ve seçilme, Avrupa Parlamentosu'nda seçme ve seçilme, Diplomatik ve konsolosluk yetkililerin korunmasından yararlanma, şikayet hakkı, ombudsmana başvurma ve dilekçe hakkı gibi hakları bulunmaktadır Temel Haklar Şartı, Avrupa Birliği yurttaşlarının temel haklarını ve Birliğin yurttaşlarına karşı sorumlularını düzenlemektedir

Avrupa kimliğinin oluşmasında bir araç da eğitimidir. Avrupa Birliği eğitim programları Avrupa entegrasyonu sürecinde olan ülkelere sosyo-ekonomik, kültürel ve bilimsel katkılarda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Bununla Avrupa vatandaşlığı oluşturulmak istenmektedir. Avrupa Birliği eğitim programlarında bu amaç açık bir şekilde yer alır. Socrates programının özel amaçlarından biri de; eğitimde avrupa boyutunu geliştirerek, her üye devletin kültürel mirası üzerinde ilerleyen bir Avrupa yurttaşlığı ruhunu yerleştirmektir.

Konsey 20.11.1997 tarih ve 2046 sayılı oturumunda; Birlik Vatandaşlarının karşılıklı kültürel becerileri ve dillerindeki gelişmenin, Avrupa vatandaşlığının gelişmesi için gerekli bir şart olduğunu belirtmiştir. 31 Mart 1995'te Konsey tarafından benimsenen karara göre; okul öğrencilerinin bir kural olarak ana dile/dillere ilâveten Birliğin iki dilini öğrenme fırsatına sahip olma gereğini ifade ederek Birlik vatandaşlarının dil becerilerini iyileştirme ve geliştirme ihtiyacını vurgular. Konsey sözkonusu kararda, ilköğretimde modern dillerin erken öğretiminin geliştirilmesini ya da kurulmasını arzu ettiğini ifade eder. Erken yaşta dil öğrenimi, bilgi yoluyla genç insanlar arasında karşılıklı saygıyı, daha büyük anlayışı kuvvetlendirir. Onlar, Avrupa kültürel zenginliğinin açıklığını ve farklılığını kazanabilir. Birlik dillerinin öğretimiyle, her vatandaş Birliğin farklı dillerinde kültürel zenginliğin köklerine inebilir.

Birlik eğitim politikalarında yer alan bir başka unsur ise mesleki eğitimle teknik iş gücünün endüstrideki değişimlere uyumunun sağlanmasıdır. Bu bakımdan mesleki-teknik öğretim kurumlarıyla iş dünyası arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Böylece bunun gibi eğitim politikaları sayesinde, arz-talep dengesi gözetilerek, bireyler Birliğin ihtiyaç duyduğu sektörlerde kendilerini geliştirip deneyim kazanarak hem Birliğin istihdamını geliştirecekler hem de kalkınmasını sağlamış olacaklardır. Son olarak ise, mesleki teknik eğitim sistemiyle ilgili olarak Avrupa Birliği ülkeleri arasında bilgi ve deneyimlerin paylaşılması önemli bir unsurdur. Bu unsur sayesinde bir ülkenin yararlandığı ve faydasını gördüğü bir sistem diğer Birlik ülkelerinde de uygulanarak eşgüdüm sağlanmış olacaktır. Bu hedef ve amaçları gerçekleştirebilmek için hazırlanan ve sürekli geliştirilen programlara örnek olarak Socrates, Leonardo da Vinci, Avrupa Gençliği verilebilir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde, eğitim sisteminin Birlik eğitim sistemi ve standartlarına uyumunu sağlaması gerekmektedir. Avrupa Birliği'ne geçişin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için eğitim ve okul sisteminde önemli bir hazırlığın yapılması gerekmektedir. Çünkü diğer alanlarda yapılacak geçiş çalışmaları, eğitim anlayışı ve uygulamaları ile desteklenmezse sektöre uğraması muhtemel olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği sürecindeki ülkemizin milli eğitim politikasının kendi kimliğini oluşturma hedefine sahip olan Avrupa Birliği ile uyum sağlaması imkansızdır. Özellikle

AB'nin ulusüstü bir oluşum olduğu, temel değerlerinin ulusal değil, evrensel niteliklere sahip olduğu düşünüldüğünde ulus devletinin milli eğitim politikasından katkısı olmayacaktır. Bu durumda milli eğitim politikasından söz etmek mümkün değildir.

3 Kasım 2002'de içinden çıktığı milli görüş hareketinden farklı olarak küresel bir politikayı benimsediğini IMF ve Avrupa Birliği yönelik söylemleri ile gösteren Adalet ve Kalkınma Partisi iktidar oldu. Mecliste çoğunluğu ele alan Adalet ve Kalkınma Partisi devletin o güne kadar yürüttüğü bir çok politikada olduğu gibi eğitim politikalarında da değişikliğe gidebilmek için gerekli çoğunluğu elde etmişti. Adalet ve Kalkınma Partisi bir taraftan içinden çıktığı Milli Görüş'ün muhafazakar kitlesine hitap ederken diğer taraftan da piyasa temelli ve IMF politikalarını benimseyen söylemlere sahipti. Ayrıca Avrupa Birliği süreci ile ilgili de çalışmaların yapılacağı sinyali veriliyordu. Türkiye'de yeni bir sağ anlayışın temellerinin atıldığı bu siyasi hareket eğitimde bir taraftan liberal ekonomik politikaların izlerini bırakacağı beklenirken diğer taraftan da muhafazakar bir tarafın olacağı beklentisi yüksekti.

AKP seçim sonrasında yeni sağ politikalara yönelik ipuçlarını Seçim Beyannamesi, Acil Eylem Planı ve Hükümet Programı'nda vermişti. Bu ipuçları göstermiştir ki, neoliberal politika sadece ekonomik politikalarla ilgili değil, aynı zamanda eğitim politikalarının yönünün belirlenmesinde de etkili olacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi ise Adalet ve Kalkınma Partisi kadar liberal bir eğitim politikasına sahip olmamakla beraber IMF politikalarına yakın bir politikaya sahipti. Dönemin ilerleyen zamanlarında da görüldü ki Cumhuriyet Halk Partisi her zaman bir rejim tartışması ile politikalarını yürütmüştür. Laiklik kavramı etrafında laik devletin tehdit altında olduğu düşüncesi Cumhuriyet Halk Partisi'nin politikalarının ana eksenini oluşturmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi kadar olmasa da Cumhuriyet Halk Partisi'de neoliberal politikaları savunmuştur. IMF ve yapısal uyum programları bunun bir örneğidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerinin eğitim politikaları neoliberal eğitim politikaları ile örtüşmektedir. Hükümetlerin neoliberal eğitim politikaları ile örtüşen eğitim politikalarının eğitim sisteminin yapısı ile ilgili olarak merkez teşkilatının yeniden yapılandırılması, katılım kanallarının açık tutulması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gösterilebilir. Eğitim politikalarının belirlenmesinde ve sürdürülmesinde yapısal olarak bu hedefler neoliberal politikalarla örtüşmektedir.

Adelet ve Kalkınma Partisi'nin yapısal uyum politikalarında yer alan eğitim yönetiminin yapısının değiştirilmesi, bakanlık teşkilatında yeni düzenlemeler ve yetkinin merkezden yerele aktarılması neoliberal bir yaklaşımla alakalı bir durumdur.

Adelet ve Kalkınma Partisi eğitim politikaları ile ilgili önemli bir ipucu da eğitimin finansmanı ile ilgilidir. 'Eğitimin her alanında özel teşebbüs desteklenecek ve özel teşebbüsün eğitimdeki payı artırılacaktır.' ifadesiyle eğitimin finansmanına ilişkin önemli bir ipucu verilmektedir. Özel eğitim kurumlarının yaygınlaştırılarak eğitimin paralı hale dönüştürülmesinin ilk adımı olarak özetlenebilecek bu tutum neoliberal politikanın eğitim politikalarına bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Eğitim politikalarının eğitimde eşitlik anlayışı etrafında yürütülmesi ile ilgili olarak Adelet ve Kalkınma Partisi'nin politikası yine neoliberal bir çizgiyi işaret etmektedir. İmkan ve fırsat eşitliğinin sağlanması, bireylerin kabiliyetleri ölçüsünde imkanlardan yararlanması eğitim politikalarının genelinde görülen liberal anlayışın işaretleridir.

2002 sonrasında özellikle 2007 seçimleriyle beraber mecliste temsil edilmeye başlanan Kürt siyasi hareketi'nin parti programında eğitim konusuyla ilgili olarak ilk göze batan eğitim hakkı ve anadilde eğitim konusudur. Barış ve Demokrasi Partisi Türkiye'de uygulanan eğitim politikalarını toplumun farklı kesimlerinin taleplerini göz ardı edilerek oluşturulduğunu ifade etmektedir. Eğitimi tek tip insan yetiştirmeyi hedeflemiş bir sistem olarak gören Barış ve Demokrasi Partisi, eğitim sistemini şoven, militarist, milliyetçi ve toplumsal cinsiyetçi olarak nitelemekte ve eğitimin bu öğelerden arındırılacağını belirtmektedir.

Barış ve Demokrasi Partisi için önemli bir konu olan anadili eğitiminin önündeki yasakların kaldırılacağını ifade etmektedir. Anadillerini kültürel bir miras olarak gören Barış ve Demokrasi Partisi Kürt Dili eğitimi ile ilgili programlar hazırlanacağını ifade etmektedir. Barış ve Demokrasi Partisi bu konuyu çağdaş ve insani bir sorumluluk olarak görmekte ve üniversitelerin bu konuda çalışmalar yapmasını ifade etmektedir.

2000 sonrası dönemde milli eğitim politikamızda yaşanan değişmelerin yanında temel birçok değerde tartışma konusu olmuştur. Milli eğitim politikamızın belirleyici unsurlarından olan milli eğitim şurası kararları ciddi tartışmalara yol açmıştır. Özellikle milli eğitim şurasında alınan bir karar İstiklal Marşı ve Andımız gibi milli eğitimin milli

ritüellerinin kaldırılması veya sınırlandırılması şeklinde yorumlanmıştır. 18. Milli Eğitim Şurası'nda kabul edilen madde şu şekildedir:

'Törenler ve toplantılar, paylaşma, bütünleşme, denetim ve kontrol mekanizmaları olup okul yönetimi tarafından, kültürü etkileme, değiştirme ve yeni değerlerin paylaşılması amacıyla rutin ve zoraki katılıma dayalı etkinlikler olmaktan çıkarılıp yoğun olarak ortak duygu ve değerlerin paylaşımını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.'(18. Milli Eğitim Şurası)

18. Milli Eğitim Şurasının bu maddesinin kabul edilmesi durumunda İstiklal Marşı ve Andımızın ve Milli Bayramların kutlama programlarına katılımı zorunlu olmaktan çıkarabilir. Milli eğitim politikamızın unsurları arasında yer alan bu milli ritüellere karşı bu şekilde tavır alınması milli eğitime zarar vermektedir. Bu karara bazı sivil toplum kuruluşları da tepki göstermiştir. Şura kararları arasında yer almaması için girişimlerde bulunulmuştur.

Milli Eğitimimizin milli niteliklerinin zarar gördüğü günümüzde bazı tartışmalarla milli eğitim politikalarından sapıldığı görülmektedir. Bu tartışmalardan birisi de yabancı dil eğitimi amacıyla yurtdışından İngilizce dersi öğretmeni getirilmesidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim bir devletin varlığını sürdürebilmesi, toplumun kültürünün devamlılığının sağlanabilmesi ve bireyleri toplumsal yapıya uygun bir şekilde yetiştirilebilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Her devlet kendi toplumsal yapısına uygun eğitim politikasını belirlemektedir. Ulus bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikası da milli olmak zorundadır. Ülkemizin eğitim politikası milli eğitim olarak belirlenmiştir. Ancak milli eğitim politikası cumhuriyetin her döneminde içinde bulunulan şartlara bağlı olarak farklı anlamlar ifade etmiştir.

Ülkemizde eğitim cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sürekli tartışma konusu olmuştur. Eğitim üzerinde yapılan bu tartışmalar içinde bulunulan dönemin özel şartları açısından bazı farklılıklar göstermiştir.

Osmanlı Devleti 20.yüzyıl'ın sonlarına gelindiğinde her anlamda zor bir durum içerisindeydi. Bu zor durumdan kurtulmanın yolu her alanda yenilik hareketlerinin gerçekleştirilmesinde görülüyordu. Eğitim de bu alanların en önemlilerinden birisiydi. Dönemin bazı aydınları devletin içinde bulunduğu durumdan eğitim sayesinde çıkabileceğine inanmışlardı. Özellikle İkinci Meşrutiyet dönemi devleti yıkılışa götüren süreçten kurtarabilmek için yoğun olarak eğitim konusunun tartışıldığı bir dönem olmuştur. Osmanlı Devleti'nin eğitim politikasının durumu çok başlı bir görünüm çizmekteydi. Ülke içerisinde farklı tür okullar eğitim faaliyet göstermekteydi. Bunun sonucu olarak da devlet bireylerini ortak bir hedef doğrultusunda yetiştiremiyordu. Ülke içerisinde eğitim alanında yapılan yenilikler sonucunda kurulmuş batı tarzı eğitim yapan okullar, yabancıların kurmuş olduğu okullar ve dini eğitim veren medreseler faaliyet gösteriyordu. Eğitimin bu çok başlı görünümü farklı dünya görüşlerine sahip bireylerin yetiştirilmesine yol açıyordu. Bu durum devletin farklı eğitim politikaları sonucunda yetişmiş bireyler arasında kendi kültürlerine bile yabancı olarak yetişiyorlardı. Osmanlı Devleti'nde milli bir eğitimden söz etmek mümkün değildi.

20.yüzyıl'ın başlarında eğitim konusu çok sık olarak tartışma konusu olmuştur. Özellikle İkinci Meşrutiyet dönemi aydınları arasında devletin kurtuluşu için nasıl bir eğitim politikası takip edilmeli sorusu tartışılmaktaydı. İkinci Meşrutiyet döneminde eğitimin nasıl olması ile ilgili en önemli görüşler Ziya Gökalp'e aittir. Dönemin en önemli fikir adamı olan Ziya Gökalp ortaya attığı milli terbiye görüşü ile tartışmaların

odak noktası olmuştur. Eğitimin milli olması gerektiğini milli terbiye kavramı ile açıklayan Ziya Gökalp eğitim ve öğretim arasındaki farkı kültür ve medeniyet kavramları ile açıklamış eğitimin neden milli olması gerektiğini Osmanlı Devleti'nin eğitim politikası üzerinden açıklamıştır. Ziya Gökalp eğitimin milli, öğretimin evrensel niteliklere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Eğitimin bireyin ruhunda değer hükümleri meydana getireceğini ve bu değer hükümlerinin her toplumda farklılaştığını ifade ediyordu. Bu nedenle eğitim milli olmalıydı. Öğretimi maddi ve teknik bilgilerin bireye aktarılması olarak tanımlayan Gökalp, milletlerarası bir özellik taşıyan bu bilgilerin çağdaş bir öğretim ile bireye kazandırılması gerektiğini savunuyordu. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'ndeki eğitim politikalarını da eleştiren Gökalp mevcut üç eğitim yapısının farklı üç insan tipini yetiştirdiğini savunuyor, eğitimin milli olması durumunda devletin kurtuluşa gideceğine inanıyordu. Bu düşünceleri ile Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitim tartışmalarına yön veren Gökalp Cumhuriyet Dönemi eğitim politikalarının temelini atmış oluyordu. Cumhuriyetin eğitim politikası milli eğitim olarak belirlenmiştir.

Milli mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından yeni devletin ve yönetim şeklinin gerektirdiği vatandaşın yetiştirilmesi ve millet halinde bir Türk toplumu oluşturulması gerekiyordu. Bu hedefin en önemli aracı olarak eğitim görülüyordu. Eğitim yeni devletin hedefleri doğrultusunda vatandaş yetiştirmeliydi. Bu hedef ancak milli eğitim ile gerçekleştirilebilirdi. Atatürk'ün çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşma hedefi bu hedefle uyumluydu. Laik, çağdaş ve milli bir eğitim politikası yeni devletin eğitimine yön verecekti. Bu amaç daha milli mücadele sonlanmadan Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde milli eğitim programından bahsedilmiş, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında milli olmayan eğitimin etkisi vurgulanmış ve yeni devletin eğitim programı herhangi bir dış etkiden uzak milli bir eğitim politikası olarak ifade belirlenmiştir. Cumhuriyet dönemi ile beraber Türkiye Cumhuriyeti milli egemenlik ve tam bağımsızlık ilkesine uygun bir eğitim politikasına sahip olmuştur. Milli egemenlik ve tam bağımsızlık duygusu taşıyan bireylerin yetiştirilmesi temel amaç olmuştur. Milli eğitim politikası milliyetçi, çağdaş ve laik özellik taşımıştır. Çağdaşlaşma hedefiyle yola çıkan bir devletin bu yolda en önemli aracı eğitim olmuştur. Eğitim çağdaş temeller üzerine kurulmuştur. Dini eğitim veren bir politika yerine bilim ve tekniğin ön planda tutulduğu bir politika benimsenmiştir. Milli eğitim laik bir nitelik taşımıştır. Cumhuriyet dönemi

milli eğitim politikalarının bir başka amacı ise ümmetçi anlayıştan millet kavramı etrafında şekillene bir toplum yaratmak olmuştur. Bu amaçla milli eğitimin halkçı yönüne uygun olarak vatandaşların okuma-yazma öğrenmelerine, okur-yazarlık oranının artırılmasına önem verilmiştir. Osmanlı Devleti'nden miras kalan çok başlı eğitim sistemi ulus devletin milli eğitim politikasına uygun değildi. Bütün eğitim kurumlarını tek çatı altında toplamak amacıyla 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartılmış ve eğitim milli bir niteliğe sahip olmuştur.

İnönü dönemi eğitim politikaları Atatürk Dönemi eğitim politikalarından farklılık göstermektedir. Özellikle Atatürk dönemi eğitim politikalarının temel özelliği olan milliyetçiliğin etkisi zayıflamış, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in de etkisiyle hümanist bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu dönem eğitim politikasının temel unsuru olan hümanist yaklaşım eğitimde Yunan ve Latin kültüründen çevirileri de beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşımın benimsenmesinin nedeni, batı uygarlığının bilim ve teknikte çok ileri noktada olması ve bu uygarlığın temelini Yunan uygarlığına dayandığı düşüncesidir. Bu dönem için vurgulanabilecek önemli bir husus da dini eğitimden hiç söz edilmemesidir. Tarih eğitiminde görülen değişim de Atatürk dönemine göre milliyetçilikten uzak bir görünümü ortaya koymaktadır. Tarih eğitiminde batı uygarlığının tarihi ile ilgili içerik artarken Türk tarihi ile ilgili içerikte bir azalma görülmüştür. Hümanizm bu dönemde Atatürk dönemi milli eğitim politikasının batılılaşma yönünün yerini almıştır. Köy Enstitüleri İnönü dönemi eğitim politikalarının önemli bir aracı konumundadır.

Demokrat Parti dönemi eğitim politikaları İnönü dönemi eğitim politikalarının terk edildiği bir dönemdir. Milli eğitim politikasında yer alan hümanist yaklaşım terk edilmiştir. Batı klasiklerine yönelen milli eğitim politikası yerini yerli eserlere bırakmıştır. Köy Enstitüleri ve Halk evleri kapatılmış ve Türk ocakları açılmıştır. Milli eğitim milli ve manevi değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir.

1960-1980 dönemi her alanda olduğu gibi eğitimde de karmaşa dönemidir. Siyasal ortamın içinde bulunduğu durum milli eğitim politikasını da etkilemişti. Bu dönem eğitim politikalarında milli ve manevi değerlere yönelik göze çarpmaktadır. Milli kültürün milli bir eğitim politikası ile bireylere benimsetilmesi ve milli bir kimlik inşası

önem kazanmıştır. Bu dönem milli eğitimin yasal dayanaklarının oluşturulduğu bir dönemdir. Eğitim politikaları Türk-İslam Sentezi üzerine kurulmuştur.

1980'ler Türk Milli eğitim politikası bakımından milliyetçilik ve batılılaşmanın ön planda olduğu bir dönemdir. Ancak 1980 sonrası dönemin özel şartları da milli eğitim politikasının oluşmasında etkili olmuştur. Devletin resmi ideolojisi eğitim politikalarına yön veren asıl etken konumundadır. Aynı zamanda devletin ekonomik olarak benimsemiş olduğu liberal düşüncelerde eğitime yön veren diğer bir etkidir. Milliyetçilik ile beraber batılılaşma adı altında yeni ekonomik model eğitim politikasının belirleyicisi olmuştur. Bir taraftan ülkenin içinde bulunduğu durumdan kaynaklanan milliyetçi söylem milli eğitim politikasına yön verirken, dış dünya ile etkileşime geçen devletin benimsemiş olduğu yeni ekonomik model eğitimin liberal bir çizgiye taşınmasına sebep olmuştur. Milli eğitim temel dinamikleri milliyetçilik, batılılaşma ve liberal eğitim politikaları olmuştur. İlköğretim basamağında milliyetçi söylem daha fazla etkili olurken lise ve yükseköğrenim basamağında ekonomiye dönük yaklaşımların etkisi görülmektedir. 1980 sonrası dönem Kemalizm ve Atatürkçülüğün resmi bir politika olarak her alanda hissedildiği bir dönemdir. Eğitim politikaları da bundan etkilenmiştir. Ayrıca 1980 sonrası eğitim politikaları milliyetçilik ekseninde dini bir yön barındırmaktadır.

Cumhuriyet döneminden itibaren uygulanan milli eğitim politikası günümüzde çok farklı bir konumdadır. Günümüze kadar uygulanagelen milli eğitim politikalarından ciddi farklılıklar görülmektedir. Eğitim politikamız milli eğitimden uzaklaşma evrensel bir çizgiye yönelmektedir. 1980 sonrası liberal politikalar 2000 sonrası dönemde evrensel boyutta kendini göstermektedir. Müfredat yenileme çalışmalarında küreselleşmenin etkisi hissedilmektedir. Bu süreçte milli eğitim değişmektedir. Dünya ile ilişkiler ve siyasi ortam eğitimi milli olmaktan uzaklaştırmıştır. Müfredatlarda bireylere kazandırılması gereken değerlerde ciddi değişimler meydana gelmiştir. Milli değerlerin etkisi azalırken evrensel değerlerin etkisi artmıştır. Özellikle Avrupa Birliği süreci de bu durumun sebeplerinden birisidir. Özellikle Avrupa Vatandaşlığı hedefine sahip bir eğitim politikası sürdüren ulusüstü bir oluşum olan Avrupa Birliği süreci milli hedefler etrafında şekillenmesi gereken milli eğitim politikamıza büyük zararlar vermiştir. Özellikle son 10 yılda eğitim konusundaki tartışmalara bakıldığında milli

eğitimi zayıflatmaya yönelik tartişmaların varlığı görülmektedir. Özellikle anadilde eğitim talepleri ve bu taleplerin bazı çevrelerce uygun görülmesi, tartişılması bile milli eğitime zarar vermektedir. Milli eğitimimizin önemli ritüellerinden olan Andımız ve İstiklal Marşı gibi değerlerin tartişılmaya açılmış olması da milli eğitime zarar verecek durumlardır. Bu tartişmaların Milli Eğitim politikasını belirleyene Milli Eğitim şurası'nda gündeme gelmesi de ayrı bir rahatsızlık konusudur. Milli eğitim bakanlığının Avrupa Birliği süreci ile ilgili hedefleri arasında alan Yabancı Dil Eğitiminin geliştirilmesi konusunda atmaya hazırlandığı adımlar da milli bir eğitim politikasının sürdürülmesine aykırıdır.

Türkiye gibi bir ulus devletin eğitim politikasının milli esaslarzerine kurulmuş olması gerekmektedir. Kültürün ortak nokta kabul edildiğilkemizde milli değerlerin birleştirici unsur olarak milli eğitim politikası ile bireylere kazandırılması önemlidir. Küreselleşmeye karşı gittikçe hassaslaşan dnyadalkemizin kültürel değerleri ile varlığını sürdürebilmesi temel değerlerimizden bireylere aktarılmasına bağlıdır. Bu durum milli bir eğitim politikası gerektirir. Milli eğitim bir bakanlık ismi olmaktan çok eğitim politikalarımızın znn oluşturmalıdır. Bilim ve teknik anlamda dünya ile işbirliğine gidilmesinin yanında kültürel anlamda değerlerimizi zedeleyecek uygulamalar benimsememelidir. Amacı Avrupa Vatandaşlığı temelinde bir Avrupa Toplumu oluşturmak olan Avrupa Birliği gibi ulusüstü yapıların kültürel kaynaşma hedefleri karşısında dikkatli adımlar atılmalıdır.

neriler

Milli eğitim sistemimizin temel ilkeleri oluşturulurkenlkenin toplumsal gerçekleri, kültürü ve tarihsel geçmişi ile beraber 21.yüzyıl'ın gerçekleri ve bu gerçeklere karşı mücadele edecek olan bireyin sahip olması gereken nitelikler dikkate alınmalıdır. Değişen dünyanın şartları ile uyumlu bir milli eğitim politikası izlenirken dünyada bilim ve teknik anlamda yaşanan değerlişimlerinlkemize kazandırılması için nceliklelkemizin i dinamikleriyle uyumluluğa dikkat edilmelidir. Milli olarak ifade ettiğimiz bir politikanın toplumsal gereklerimizle atışması başta yetiştireceğimiz neslin genel karakteristiğine zarar verirken toplumsal yapının da zarar görmesine sebep olabilir.

Milli eğitim politikamız cumhuriyetin ilanından itibaren yasal anlamdalke şartlarına uyumlu bir politika olarak sürdürülmüştür. Başta Mustafa Kemal Atatürk'n eğitiminin

milli olması gerektiği ile ilgili düşünceleri çerçevesinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu gibi eğitimin temelini oluşturan yasalar eğitimin tamamen milli bir çizgiye oturtulmasını amaçlayan uygulamalardır. Ancak bu durum yasalar üzerinde kalmamalıdır. Eğitimin milli bir çizgide olmasının gerekçeleri uygulayıcılar tarafından tam olarak benimsenmelidir.

Bir ülkenin yetiştireceği yeni neslin hangi niteliklere sahip olması gerektiği konusunda belirleyici unsur olan eğitim programları eğitim politikamızın temel nitelikleri dikkate alınarak ve ülke hassasiyetlerine önem vererek hazırlanmalıdır. Ülkemizin temel dinamikleri, cumhuriyetin temel nitelikleri ve toplumumuzun yaşadığı dönüşümün mimarı olan Mustafa Kemal Atatürk'ün konu ile ilgili düşünceleri dikkate alınmalıdır. Kökleri dışarda olan bir eğitim yaklaşımının toplumsal ihtiyaçlarımıza cevap verebilmesi söz konusu olamaz. İstikrarlı bir eğitim programı takip edilmeli, güncel geliştirmeler ile temel değerlere zarar vermeden yenilenmelidir. Eğitim programlarındaki reform hareketleri de farklı bir milletin eğitim programının iyi düzenlenmiş kopyası olmak yerine milli eğitim kavramının temel yapısı ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Tüm dünyayı geri dönülemez şekilde etkisi altına alan küreselleşme süreci iyi yönetilmelidir. Özellikle bizim gibi ulsu devlet anlayışına sahip ülkeler üzerinde küreselleşmenin olumsuz etkileri dikkate alınmalıdır. Bu etkilerin en önemlisi eğitim politikaları üzerinde gerçekleşmektedir. Eğitim küreselleşme tarafından yön verilen bir kurum olmaktan çıkarılmalı, eğitimin kurumu için gerekli gelişme ve değişmeyi sağlayabilecek bir süreç haline dönüştürülmelidir. Küreselleşmenin olumlu etkileri eğitimin milli yapısına zarar vermeden kullanılmalıdır.

Küreselleşme beraberinde ulusüstü yapılanmaları da getirmiştir. Avrupa Birliği gibi ulusüstü oluşumlar ulus millet anlayışının yıkılıp küresel güçler haline gelmiştir. Özellikle Avrupa Birliği süreci ülkemiz açısından önem arz etmektedir. Avrupa Birliği aday üyesi konumunda bulunan ülkemiz bir çok konuda birliğe entegre olmuş ve birçok konuda birlik ile işbirliğine girmiştir. Eğitim bu alanların en önemlilerinden birisidir. Özellikle Avrupa Birliği uyum sürecinde eğitimde yaşanan gelişmeler ve Avrupa Birliği eğitim programları ile eğitim sistemimizde bazı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler gerçekleştirilirken ülkenin ulus bir devlet anlayışına sahip olduğu ve eğitim

politikasının da milli olarak ifade edildiği göz ardı edilmemelidir. Avrupa Birliği eğitim programları ile işbirliği içerisinde olan Türkiye kültürel anlamda temel değerlerinin bu süreçte yozlaşmasının önüne geçmelidir.

Milli eğitim sistemimiz düzenlenirken ekonomik politikaların etkisi altına girilmemelidir. Eğitim ticari bir kurum değildir. Eğitimin milli anlamda ekonomik yönü üzerinde ciddi düzenlemeler gerçekleştirilirken eğitim ekonomik olarak çıktılar üreten bir birim şeklinde görülmemelidir.

Tarihsel süreç içerisinde doğuşundan günümüze kadar eğitim politikamıza baktığımız zaman eğitim politikamız milli olarak nitelendirilmiştir. Özellikle cumhuriyet daha kurulmamışken yeni Türkiye devletinin takip edeceği eğitim politikasının milli olması gerektiği ifade edilmiş ve cumhuriyetin ilanından sonra da bu yönde adımlar atılmıştır. Bazı dönemlerde dönemin siyasi atmosferi ve uluslararası gelişmeler çerçevesinde milli eğitim farklı anlamlar ifade etmiştir. Ancak devlet politikası olarak milli eğitim her zaman yerini korumuştur. Günümüzde de milli olarak ifade edilen eğitimin milli yönünde ciddi zayıflamalar gerçekleşmiştir. Eğitim politikamızın çağdaş bir politika ile milli değerlerin etkili bir etkileşimi ile yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Ders kitapları milli eğitim politikasına göre düzenlenmelidir. Ders kitapları milli değerlere göre düzenlenmeli, milli değerlere vurgu yapılmalıdır. Çocukların ülkemizin toplumsal gerçeklerine, milli değerlerine karşı hislerini artırmak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır. Eğitim programlarının temel yaklaşımı olan yapılandırmacı yaklaşım çocukların ülkenin temel değerlerine, bayrağına, milli marşına, kültürüne, dinine ve Atatürk'ün çizdiği hedefe ulaşma azmine sahip çıkmasını sağlamalıdır.

Milli eğitim ırkçılıktan uzak bir milliyetçilikle çocuklara tarihsel köklerini benimsetmelidir. İyi düzenlenmiş bir milli tarih bilinci ile insanlığın geldiği noktanın farkına varması sağlanmalıdır. Çocuklara dünyadaki gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşma hedefi aşılırken milli değerlere karşı da güçlü bir bilinç geliştirmesi sağlanmalıdır.

Dil eğitimine önem verilmelidir. Türkçe'nin uluslararası bir dil olması amacıyla etkinlikler düzenlenmelidir. Türkçe'nin güzel ve üstün bir dil olduğu anlayışı çocuklara benimsetilmeli dildeki yozlaşmanın önüne geçilmelidir. Bu sayede evrensel bazı değerlerde çocukların zihinlerinde net bir şekilde canlandırılmalıdır.

Üniversiteler ve özellikle öğretmen yetiştiren kurumlar eğitimin milli değerler üzerine kurulu olması gerektiğini öğretmen adaylarına benimsetmelidir. Bu kurumlar çağın öğretmenini yetiştirirken toplumsal değerlerinde yaşatılması amacıyla milli bir bilinç kazandırmalıdır. Eğitimde millileşmeye önem verilmelidir. Bu sayede eğitim milli kültür ve değerleri genç nesillere benimsetecektir. Bu amacı gerçekleştirmek için dil, din, sanat, ahlak konularında milletin kültüründen doğan değerleri genç nesillere taşıyacak bir eğitim politikasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- AKBABA, Toper (1996), *Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- AKYÜZ, Yahya (1978), *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848 – 1940)*, Doğan Basımevi, Ankara.
- AKYÜZ, Yahya, Ayşegül Ataman, Aydoğan Ataunal, Erdoğan Başar, Vehbi Çelik, Hüseyin Dilaver, İlhami Fındıkçı, Nizamettin Koç, İnci San (1996), *Eğitimimize Bakışlar 1*, Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- AKYÜZ, Yahya (2006), *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2006*, Pegem Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara.
- ALTUNYA, Niyazi (2005), *Köy Enstitüleri Sistemine Toplu Bir Bakış*, Kelebek Matbaası, İstanbul.
- ATAM (Atatürk Araştırma Merkezi), *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (1952)*, ATAM Yayınları, Ankara.
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (1997)*, C1/2, YÖK Yayınları, Ankara.
- Atatürk ve Eğitim (1981)*.
- Atatürkçülük ‘Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri’*, (2003), MEB Yayınları, Ankara.
- AYTAÇ, Kemal (1984), *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, AÜ basımevi, Ankara.
- AYTAÇ, Kemal (2003), *‘Atatürk’ün Eğitim Görüşü’*, Atatürkçülük: Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, MEB, s. 103-113.
- BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı (1941), *‘Hayatım’*, Yeni Adım, Sayı:343-346, 7-14 Ağustos 1941.
- BAŞGÖZ, İlhan. (1999), *Türkiyenin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı. Ankara.

- BİNGÖL, Vasfi (1970), *Atatürk'ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyrukları*, TDK, Ankara.
- BOLAYIR, Fethi (1987)., *Anayasa ve Milli Eğitim ile İlgili Mevzuat II (1. baskı)*, Okul Kitapları Ltd. Şti., Ankara.
- BUDAK, Şerif (2003), 'Atatürk'ün Eğitim Felsefesi ve Geliştirdiği Eğitim Sisteminin Değiştirilmesi' *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 160, Güz 2003.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* (1986), Gelişim Yayınları, Cilt: 6.
- ÇELİK, Vehbi (1998), 'Demokratikleşme ve Küreselleşme' *Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslararası Eğitim Sempozyumu*, s.32-39, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ.
- CİCİOĞLU, Hasan (1981), *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim*, Ankara.
- CİHAN, Ali Rıza, Abdullah Tekin (1989), *Çağdaş Devlet Adamı İsmet İnönü*, Tekin Yayınevi, Ankara.
- Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanları'nın Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri* (1946), MEB Yayınları, Ankara.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz* (1973), MEB Yayınları, Ankara.
- ÇALIŞKAN, Engin (2011), 'Küreselleşme ve Eğitim', *Eğitışim Dergisi*, www.egitism.gen.tr erişim: 27.02.2011.
- ÇEKEN, Yasemin Doğan (2006), *Yeni İlköğretim Müfredatı Sosyal Bilgiler Programı Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Eniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇINAR, İkrım (2003), 'Atatürkçü Öğretmen', *Eğitışim Dergisi*, e-eğitim, *Bilim ve Sanat Dergisi*, Sayı 3, http://egitism.inonu.edu.tr/ikram_AtaturkcuOgretmen.htm, erişim: 18.03.2010.
- ÇINAR, İkrım (2005), '21. Yüzyılda Eğitimimizin Yönü', *Eğitışim Dergisi*, e-eğitim, *Bilim ve Sanat Dergisi*, Sayı: 9, http://egitism.inönü.edu.tr/ikram_egitim_yonu.htm, erişim: 17.03.2010.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı (1946).

DEWEY, John (1939), *Türkiye Maarif-i Hakkında Rapor*, İstanbul.

DEWEY, John (2004), *Demokrasi ve Eğitim*, Yeryüzü Yayınevi, Ankara.

DOĞRAMACI, İhsan (1985), 'Atatürk ve Eğitim', *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 3, Cilt: I, Temmuz 1985.

DPT (2000). 8. *Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Erişim: <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/kalkinmaplanlari/>, erişim: 09.06.2010.

DURU, KazımNami (1965), *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

EKİNCİ, Yusuf (1994), *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim*, Ankara.

EPÖ Profesörler Kurulu Yeni İlköğretim Programını Değerlendirme Toplantısı (Eskişehir) (2005), *Sonuç Bildirisi*, <http://ilkogretim-online.org.tr/vol5say1/sbildirge%5B1%5D.pdf>, erişim: 05.04.2011.

EREN, Murat (2007), *Laiklik Açısından Demokrat Parti Eğitim Politikaları, Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERGÜN, Mustafa (1996), *II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketleri*, Ocak Yayınları, Ankara.

ERGÜN, Mustafa (2009), 'II. Meşrutiyet Dönemindeki Eğitim Reformlarının Türk Modernleşmesindeki Yeri', *100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, s. 263-273, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Marmara Üniversitesi Yayınları.

ERTÜRK, Selahattin (1994), *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan A.Ş, Ankara.

FEYZİOĞLU, Turhan (1992), *Atatürk ve Milli Eğitim*, AAMD, Ankara.

GİRİTLİ, İsmet (1988), *Atatürk İdeolojisi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

- GÖKALP, Ziya (1972), *Milli Terbiye ve Maarif Meselesi* (2.baskı), Ankara.
- GÖKALP, Ziya (1976), '*Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*' Haz: Rıza KARDAŞ, Ankara.
- GÖKALP, Ziya (1992), *Terbiye'nin Sosyal ve Kültürel Boyutları* (Haz: Rıza Kardaş).
Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 1000 Temel Eser, İstanbul.
- GÖKSOY, Fatih (2003), '*Küreselleşme ve Eğitim*', *Eğitim Dergisi, e-egitim, Bilim ve Sanat Dergisi*, Sayı: 4
http://egitirim.inonu.edu.tr/fatih_goksoy_kuresellesme.htm18.04.2007.
- GÜLBAHAR, Gamze (2006), *Cumhuriyet Dönemi (1920-1950) Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNEŞ, Muharrem, Hasan Güneş (2003), *Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Sivil Toplum*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- GÜVEN, İsmail (1988), *Türkiye'de 1950-1980 Yılları Arasında Örgün Eğitimde Yapısal Değişme ve İdeoloji Arasındaki İlişkiler*, Doktorra Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Hakimiyet-i Milliye, 21 temmuz 1921, no:241.*
- Hakimiye-ti Milliye, Maarif Vekli Hamdulah Suphi Beyefendi ile Mülakat 10.2.1921.*
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (1989), *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi.
- İlkmekteplerin Müfredat Programı* (1926), İstanbul.
- İlkokul Programı* (1936), İstanbul.
- KAFADAR, Osman (1997), *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Vadi Yayınları, Ankara.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1994), *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Hamle, İstanbul.
- KAPLAN, İsmail (2009), *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi* (5.baskı). İletişim Yayınları, İstanbul.

- KAPTAN, Saim (1998), *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, 11.Baskı, Tekışık Web Ofset, Ankara.
- KARASAR, Niyazi (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARAGÖZOĞLU, Galip (1985), 'Atatürk'ün Eğitim Savaşı', *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. II, Sayı 4. Kasım 1985. s. 211.
- KARAGÖZOĞLU, Galip (1994), *Atatürk'ün Eğitim Savaşı*, I.Uluslararası Atatürk Sempozyumu, Ankara.
- KARİP, Emin (2005), 'Küresellesme ve Lizbon Eğitim 2010 Hedefleri', *Eğitim Yönetimi Dergisi*, Bahar 2005, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- KARLUK, Rıdvan (2003), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul.
- KARSLI, Mehmet Durdu (2010), *Eğitimin Bilimine Giriş*, PegemA Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- KAZGAN, Gülten (2000), *Küresellesme ve Ulus Devlet–Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KELEŞ, Ruşen (1982), *Araştırma Yöntemleri (Ders Notu TİTİA)*, Trabzon.
- KEYMAN, E. Fuat (1999), *Globalleşme ve Radikal Demokrasi*. Türkiye ve Kitabevi, İstanbul.
- KOCAOLUK, Fatma, Şükrü Kocaoluk (1990), *İlköğretim Programı*, Kocaoluk Yayınevi, İstanbul.
- KOÇER, Hasan Ali (1991), *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi: 1773-1923*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KORKUT, Hüseyin (1984), *Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- KÖREMEZ, Bülent (2005), *Demokrat Parti Dönemi Liselerde Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- MEB (1959), *Maarifimiz Nafia ve Maarif Vekâleti Vekili Teyfik İleri'nin 29.2.1959 Tarihinde Yaptığı Radyo Konuşması*, MEB, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1981), *X. Milli Eğitim Surası*, Ankara
- Meydan Larousse* (1990), Cilt: 8.
- Milli Eğitim Temel Kanunu*, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>, erişim: 05.07.2010.
- ÖĞUZKAN, Turhan (2003), 'Atatürkçü Eğitim Politikası ve Milli Eğitim', *Atatürkçülük: Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, MEB, s. 115-129.
- OKTAY, Yayla (2001), '21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim' *21.Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi* (Yayına Hazırlayanlar: Orhan Oğuz, Ayla Oktay, Halis Aydan), Sedar Yayıncılık, İstanbul.
- OKTAY, Ayla (2007), 'Avrupa'da ve Türkiye'de Eğitimde Reform Çalışmaları', *Türkiye Özel Okullar Birliği Bülteni*, Yıl: 5, Sayı :15, s.8-17.
- OTLUCA, Muhittin (1998), 'Demokratik Eğitim İlkelerinin 1968 İlkokul Programlarına Yansıması', *Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslararası Eğitim Sempozyumu*, s.52-62, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ.
- OKURER, Cahit (1965), *Ana Hatlarıyla Milli Eğitim Politikamız*, Ankara.
- OKUTAN, Ömer (1983), *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, MEB Yayınevi, İstanbul.
- ÖZAKPINAR, Yılmaz (1998), *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*, Ötüken, İstanbul.
- ÖZKAN, Feriha (2006), *Atatürk'ün Laiklik Anlayışının Eğitim Sistemimizdeki Yansımaları (1919-1938)*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZKAN, Salih (2008), *Türk Eğitim Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- ÖZODAŞIK, Mustafa (1999), *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

- ÖZTEKİN, Anıl (2010), 'Küreselleşmenin Eğitim Programlarına Etkisi', *1.Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi*, http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=117791, erişim: 25.04.2011.
- ÖZTÜRK, Kazım (1969), *Cumhurbaşkanlarının TBMM'nin Açılış Nutukları*, Ak Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Özkan (2009), *1980 Sonrası Türkiyede Milli Eğitim İdeolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, Emine (2010), *Prens Sabahaddin ve Ziya Gökalp'in Eğitim Görüşlerinin Karşılıklı Olarak İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- PARLA, Taha (1989), *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korportarizm*, İletişim Yayınları, Ankara.
- Resimli Kültür Ansiklopedisi*, Cilt: 2.
- Resmi Gazete* (1981) No: 17537, Ankara.
- SABAHADDİN, Prens (2007), *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? Meslek-i İçtimai ve Programı.*,(Haz: M.Ö.Alkan), Gönüllü Sürgünden Zorunlu Sürgüne: Bütün Eserleri, Birinci Baskı, s: 380-408, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Necdet (1992), *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, 1.Basım, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SELÇUK, Ziya (2005), *MEB Müfredat Geliştirme Süreci Erişim:* <http://www.meb.gov.tr/ttkb/programlar.html/>, erişim tarihi:18.01.2010.
- SİLAHÇIOĞLU, Osman Doğu (2006), *Kuşatılmış Türkiye*, Günizi Yayıncılık, 2. basım, İstanbul.
- SİNANOĞLU, Oktay (2006), *Ne Yapmalı?*, Alfa Yayınları, 12. Basım.

T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005), *Programların Geliştirilmesini Gerekli Kılan Nedenler* Erişim: <http://www.meb.gov.tr/ttkb/programlar.html/>, erişim tarihi: 16.09.2010.

T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2005), *Programların Yaklaşımı* Erişim: <http://www.meb.gov.tr/ttkb/programlar.html/>, erişim tarihi: 16.09.2010.

T.C. MEB TD, c. XXIII/ 1107, Haziran 1960.

T.C. MEB TD, c. XXIII/ 1121, Ekim 1960.

T.C. MEB TD, c. XXVII/ 1333, Aralık 1964.

T.C. MEB TD, c. XXVIII/ 1383, Kasım 1965.

T.C. MEB TD, c. XXX/ 1471, Eylül 1967.

T.C. MEB TD, c. XXII/ 1552, Nisan 1969.

T.C. MEB TD, c. XXXII/ 1555, Mayıs 1969.

T.C. MEB TD, c. XXXIV/ 1640, Ocak 1971.

T.C. MEB TD, c. XXXIII/ 1612, Haziran 1971.

T.C. MEB TD, c. XXXIII/ 1635 Aralık 1970.

T.C. MEB TD, c. XXXIII/ 1620, Ağustos 1970.

T.C. MEB TD, c. XXXV/ 1703, Haziran 1972.

T.C. MEB TD, c. XXXV/ 1723, Aralık 1972.

T.C. MEB TD, c. XXXVI/ 1753, Temmuz 1973.

TANİLLİ, Server (1996), *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?* Cem Yayınevi, İstanbul.

TANÖR, Bülent (2005), *Siyasal Tarih (1980–1995) Türkiye Tarihi 5*, Bugünkü Türkiye 1980–2003 içinde, Cem Yayınları, İstanbul.

Tarih VI Türkiye Cumhuriyeti (1931), Maarif Vekaleti, İstanbul.

- TAŞDEMİRÇİ, Ersoy (1984), *Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının Ana Devrelerinin Üzerine Tahlili ve Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TAZEBAY, A., S.Çelenk, N.Tertemiz, ve N.Kalaycı (2000), *İlköğretim Programları ve Gelişmeler Program Geliştirme İlke ve Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi, D: 9, C: 2.*
- TBMM Tutanak Dergisi, D: 9, C: 5.*
- TBMM Tutanak Dergisi, D: 9, C: 18.*
- TBMM Zabıt Ceridesi, B:5, O:1, 13 Kasım 1950.*
- TBMM Zabıt Ceridesi, B: 53, O:3, 25 Şubat 1953.*
- TBMM Zabıt Ceridesi, D: 1, C: 18.*
- TBMM Zabıt Ceridesi, D: 1, C: 28.*
- Tebliğler Dergisi, C.14, 14 Mayıs 1951.*
- Temel Britannica (1992), Cilt: 6.*
- TOPSES, Gürsen (1982), *Örgüt ve Yönetim Süreçleri Açısından Osmanlı-Türk ve Cumhuriyet Dönemleri Eğitim Sistemlerinin Felsefi Temelleri*, Uzmanlık Tezi, TODAİE, Ankara.
- TUZCU, Gökhan (2006), *Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci*, Ankara.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (1988)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Cilt:2, Ankara.
- TÜRKOĞLU, Pakize (2004), *Tonguc ve Enstitüleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- UÇAK, Selim (2008), *Ziya Gökalp'in Eğitim Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ulus, 8 Ocak 1951.

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1979), *Ziya Gökalp*, Kanaat Kitapevi, İstanbul.

Vatan, 15 Ağustos 1950.

Vatan, 17 Ağustos 1950.

YAMANER, Şerafettin (1999), *Atatürkçü Düşünce de Ulusal Eğitim*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Muhsin (1997), *Sistemci Yaklaşımın Felsefe ve Eğitim Görüşleri Açısından Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

YÜCEL, Hasan Ali (1993), *Söylev ve Demeçler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ZÜRCHER, Eric Jan (2003), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (çeviren: Yasemin Gönen) İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Amasya'da doğdu. İlköğretim ve ortaöğretimi İskilip ilçesinde tamamladı. 2008 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi'nde yüksek lisansa başladı. Şuan Artvin Çoruh Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.